1923

ROCZNIK XVIII.

NAKŁADEM „SŁOWA POLSKIEGO".

KALENDARZ

INFORMACYJNY

SŁOWA POLSKIEGO

NA ROK ZWYCZAJNY

1923

ROCZNIK OSIEMNASTY.

LWÓW
NAKŁADEM SŁOWA POLSKIEGO
1922.

Na wypadek niebezpieczeństwa!

Najbliższy lekarz:

1 ...

2 ...

3 ...

Najbliższa stacja ratunkowa:

...

Najbliższa apteka:

...

Najbliższe straże pożarne:

1 ...

2 ...

3 **telefon pożarny** ...

Najbliższy posterunek policji (żandarmerji):

1 ...

2 ...

...

Najbliższa stacja telefoniczna:

...

Najbliższa stacja telegraficzna:

...

Z drukarni „Słowa Polskiego“ pod zarządem Wilhelma Antoniego Skrzyczyńskiego.

Atramentem znaczy:

Czerwon. ....

Niebiesk. ....

Zielon. ....

Czarn. ....

Terminarz na wszystkie dnie roku.

Tabelka ta służy do oznaczenia wszelkich terminów: płatności czynszu, weksli, stałych zgromadzeń, zebrań towarzyskich i t. p. Wystarcza podkreślić wypunktowane linijki odpowiednią barwą, atramentem lub ołówkiem, ustaliwszy wprzód, która barwa co oznacza, co należy uwidocznić w górnych bocznych tabliczkach.

Ołówkiem znaczę:

Czerwon. ....

Niebiesk. ....

Zielon. ....

Czarn. ....

Styczeń	Luty	Marzec	Kwiec.	Maj	Czerw.	Lipiec	Sierpie.	Wrzes.	Paźdz.	Listop.	Grudz.
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
8	6	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10
11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	12
13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13	13
14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14	14
15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16	16
17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17	17
18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18	18
19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19	19
20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20
21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21	21
22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22	22
23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23	23
24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24	24
25	25	24	25	25	25	25	25	25	25	25	25
26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26	26
27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27
28	28	28	28	8	28	28	28	28	28	28	28
29		29	29	29	29	29	29	29	29	29	29
30		30	30	30	30	30	30	30	30	30	30
31		31		31		31	31		31		31

Dano do prania dnia:													
Bieliznę męską	Koszul dziennych												
	„ nocnych												
	Kaftaników . . .												
	Spodni												
	Skarpetek par . .												
	Kołnierzyków . .												
	Mankietów par . .												
	Chusteczek do nosa												
	Kamizelek . . .												
	....												
Bieliznę damską	Koszul dziennych .												
	„ nocnych .												
	Kaftaników . . .												
	Błuzek												
	Peniuarów . . .												
	Fartuszków . . .												
	Majtek												
	Spodnic												
	Pończoch par . .												
	Kołnierzyków . .												
	Mankietów par . .												
	....												
Bieliznę dziecinną	Koszulek dzien. .												
	„ nocnych												
	Majtek												
	Spodniczek . . .												
	Kaftaników . . .												
	Fartuszków . . .												
	Chustek												
	....												
Bieliznę domową i stołową	Obrusów białych .												
	„ kolorow.												
	Serwetek												
	Firanek par . . .												
	Ręczników . . .												
	Prześcieradeł kąp.												
	Prześcieradeł . .												
	„ pod kołdry												
	Poszewek												
	Jaśków												
	Ścierek												
	....												
	....												

STYCZEŃ

Dzień	Święta rzymsko-katolickie	Święta grecko-katolickie
1 P	**Nowy Rok 1923**	19 N. Dek. 1922 Wonyf.
2 W	Makarego op.	20 Ihnatyja
3 Ś	Genowefy p. 🌑	21 Julianny p.
4 C	Tytusa biskupa	22 Anastazji
5 P	Telesfora biskupa	23 10 Muczen. w Kreti
6 S	**Trzech Króli**	24 Jewhenyi †
Ewang. u Łuk. św. w R. 2. O Chryst. w 12 latach.		
7 N	**G. 1 po 3 Król. Wal.**	25 **N. Rożdest. Chr.**
8 P	Seweryna op.	26 **Sobor Pr. Bphor.**
9 W	Marcjanny p. m.	27 **Stefana mucz.**
10 Ś	Pawła pustelnika 🌘	28 2000 Mucz.
11 C	Higinjusza p.	29 S. S. Mład.
12 P	Honoraty p.	30 Anysyi
13 S	Hilarego bisk.	31 Mełanji
Ewang. u św. Jana w R. 2. O godach w Kanie Gal.		
14 N	**G. 2 po 3 Król. Im. J.**	1 **Henwar 1923**
15 P	Maura op.	2 Sylwestra
16 W	Marcelego i Ottona	3 Małachyja pr.
17 Ś	Antoniego op. 🌕	4 Sob. 70 ap.
18 C	Pryski pan.	5 Naweczera Boh. †
19 P	Henryka	6 **Bohoj. Hosp.**
20 S	Fabiana i Seb.	7 Sobor. św. Joan.
Ewang. u św. Mat. 8. O uzdrowieniu trędowatego.		
21 N	**G. 3 po 3 Król. Agn.**	8 **N. p. Boh. H. S.**
22 P	Wincentego m.	9 Połyjewkta
23 W	*Zaślubiny NPM.*	10 Hryhoryja
24 Ś	Tymoteusza bisk.	11 Fteodozyja m.
25 C	Nawróc. św Pawła 🌒	12 Tatjanny p.
26 P	Polikarpa	13 Eermyła i Str.
27 S	Jana Chryzostoma	14 S. S. Oteć w S.
Ewang. u Mat. św. w R. 20. O robotn. w winnicy.		
28 N	**G. Starozap. Karola**	15 **N. Myt. i F. H. 1.**
29 P	Franciszka Salez.	16 Weryh. ś. Petra
30 W	Martyny p.	17 Antonyja Weł.
31 Ś	Piotra z Noli	18 Aftanazia

Kalendarz żydowski.
1 Stycznia 1 Szebat 5683.

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	

17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

LUTY

Dzień	Święta rzymsko-katolickie	Święta grecko-katolickie
1 C	Ignacego b.	19 Makarya
2 P	**N. M. P. Gromn.**	20 Ewfymija w.
3 S	Błażeja b.	21 Maksyma

Ewang. u św. Mat. R. 18. O nasieniu i wielorakiej roli.

4 N	**G. Mięsop. Weroniki**	**22 N. O syni H. 2.**
5 P	Agaty p	23 Kłymenta m.
6 W	Doroty p. m.	24 Kseni prep.
7 Ś	Romualda op.	25 Hrehorya
8 C	Jana z Malty	26 Xenofonta
9 P	Apolonji p.	27 Joana Chryz.
10 S	Scholastyki p.	28 Jefrema

Ewang. u Łuk. św. w R. 18. O uzdrowieniu ślepego.

11 N	**G. Zapust. Łucjana**	**29 N Miasop. H. S.**
12 P	Ludmiły	**30 Trech Świat.**
13 W	Katarzyny p.	31 Kyra i Joana
14 Ś	*Popielec* † Walent. b.	1 Fewr. Tryfona
15 C	Faustyna m.	**2 Strytenie H.**
16 P	Julianny	3 Symeona i Anny
17 S	Konstancji p.	4 Izydora

Ew. u Mat. św. w R. 4. O czarcie kuszącym P. Jez.

18 N	**G. 1 Wstęp. Florjana**	**5 N. Syrop H. 4.**
19 P	Konrada pust.	6 Wukoła
20 W	Nicefora m.	7 Parftenija
21 Ś	Eleonory † *Such.*	8 Fteodora P.
22 C	Piotra Kat.	9 Nykyfora m.
23 P	Romany p. † *Such.*	10 Charłampyja
24 S	Macieja ap. † *Such.*	11 Wasyła m.

Ew. u Mat. św. w P. 17. O przemienieniu Pańskiem.

25 N	**G. 2 Sucha Anastaz.**	**12 N. 1 Postu. H. 5.**
26 P	Wiktora	13 Martyniana
27 W	Aleksandra	14 Awksentyja
28 Ś	Romana W. Leandra	15 Onysyma jep.

Kalendarz żydowski.

17 Lutego 1 Adar.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28

MARZEC

Dzień	Święta rzymsko-katolickie	Święta grecko-katolickie
1 C	Albina	16 Pamfyłyja m.
2 P	Symplicyusza	17 Teodora
3 S	Kunegundy ●	18 Lwa p. r.
	Ew. u Łuk. św. w R. 11 O wyrzuceniu djabłów.	
4 N	**G. 3 Głucha Kazimierza**	**19 N. 2 Postu. H. 6.**
5 P	Fryderyka op.	20 Lwa ep.
6 W	Kolety p.	21 Tymofteja
7 Ś	Tomasza z Akw.	22 SS. Mucz. w E.
8 C	Jana Bożego	23 Połykarpa
9 P	Franciszki ☽	24 Obr. hł. ś. Joan
10 S	40 Męczenników	25 Tarasija Arch.
	Ew. u Jana św. w R. 6. O nakarmieniu 5000 ludzi.	
11 N	**G. 4 Środopost. Anieli**	**26 N. 3 Postu. H. 7.**
12 P	Grzegorza W pap.	27 Prokopija
13 W	Krystyny	28 Wasyłyja
14 Ś	Matyldy	1 Marta. Ewdokji
15 C	Longina	2 Fteodota
16 P	Lubina m.	3 Jewtropija
17 S	Gertrudy ●	4 Harasyma
	Ew. u Jana św. w R. 8. O żydach chcących ukam. Jez.	
18 N	**G. 5 Czarna Edwarda**	**5 N 4 Postu. H. 8.**
19 P	*Józefa Obl.*	6 42 mucs. A.
20 W	Joachima	7 Wasyłyja m.
21 Ś	Benedykta op.	8 Fteofyłakta
22 C	Oktawiana	9 S. 40 Mucz.
23 P	Wiktora M	10 Kondrata m.
24 S	Gabr. Arch. *Wigilia*	11 Sofronija
	Ew. u Mat. św. R. 21. O wyjeździe Jez. do Jeruz.	
25 N	**G. 6 Palm. Zw. NPM.** ☽	**12 N 5 Postu. H. 1.**
26 P	Emanuela	13 Nykyfora
27 W	Jana Pust.	14 Wenedykta
28 Ś	Systusa p.	15 Ahapija m.
29 C	*Wieczerza Pańska*	16 Sawyna, m.
30 P	*Wielki Piątek*	17 Ałeksija pr.
31 S	*Wielka Sobota*	18 Kiryła arch.

Kalendarz żydowski.
1 Marca 13 Adar. Post Estery. 2 Marca 14 Adar Purim. 3 Marca 15 Adar Szuszan Purim. 18 Marca 1 Nisan.

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

KWIECIEŃ

Dzień	Święta rzymsko-katolickie	Święta grecko-katolickie
	Ew. u św. Marka w R. 16. O Zmartwychwstaniu Jez.	
1 N	**A. Wielkanoc**	**19 N. 6 Cwit. H. 2.**
2 P	**Poniedz. Wielki**	20 Prep. otec.
3 W	Ryszarda b.	21 Jakowa pr.
4 S	Izydora b.	22 Wasyłyja
5 C	Wincentego F.	23 *Czetwer wełvki*
6 P	Celestyna p.	**24 Piatok Wełyki**
7 S	*NMP. Bolesnej*	25 *Subota wełyka*
	Ew. u Jana św. w R. 20. O ukaz. się J. z. Apost.	
8 N	**G. 1 po W. Djoniz.**	**26 Woskr, Hosp.**
9 P	Marji Egip.	**27 Poned. Woskr.**
10 W	Ezechiela pr.	**28 Wtorok Woskr.**
11 S	Leona I pap.	29 Marka
12 C	Juliusza pap.	30 Joana pr.
13 S	Justyny	31 Ipatyja
14 P	Walerjana m.	1 Apr. Maryji J.
	Ew. u Jana św. R. 10. O Chryst. dobrym past.	
15 N	**G. 2 po W. Anast.**	**2 N. 1 Antyp. H. 1.**
16 P	Lamberta	3 Nykity
17 W	Rudolfa	4 Josyfa pr.
18 S	Apolonjusza	5 Fteodota
19 C	Emmy wd.	6 Ewstahija
20 P	Agnieszki p.	7 Hrehoryja
21 S	Anzelma	8 Irydjona
	Ew. u Jana św. w R. 16. O odejściu Chr. do Ojca.	
22 N	**G. 3 po Wielk. Sotera**	**9 N 2 Myron. H. 2**
22 P	Wojciecha	10 Ferentyja
24 W	Jerzego M.	11 Antypy
25 S	Marka Ew.	12 Wasyłyja
26 C	Kleta i Marcelina	13 Artemona
27 P	Peregryna w.	14 Martyna pap.
28 S	Witalisa m.	15 Arystarcha
	Ew. u Jana św. w R. 16. O przyczynie odejścia Chr.	
29 N	**G. 4 po Wielk. Piotra**	**16 N. 3 Rozsl H. 3**
30 P	Katarzyny Sen.	17 Symeona

Kalendarz żydowski.

1 Kwietnia 15 Nisan Początek Wielkanocy. 2 kwietnia 10 Nisan Drugie święto Wielkanocy. 7 kwietnia 21 Nisan Siódme święto Wielkanocy. 8 kwietnia 22 Nisan Koniec Świąt Wielkanocy. 17 kwietnia 1 Ijar.

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	

16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

MAJ

Dzień	Święta rzymsko-katolickie	Święta grecko-katolickie
1 W	Filipa i Jakóba	18 Joana prep.
2 Ś	Zygmunta	19 Joanna Weł.
3 C	**Konstytucja 3 Maja**	20 Fteodora
4 P	Floryana	21 Januarja
5 S	Piusa V. pap.	22 Fteodora Syk.
Ew. u Jana św. w R. 16. O modl. w im. Jez. Chryst.		
6 N	**G. 5 po W. Jana w Oleju**	**23 N. 4. Samar H. 4.**
7 P	Domiceli ☽ } dnie krzyż.	24 Sawy
8 W	Stanisława bisk } dnie krzyż.	25 Marka Ew.
9 Ś	Grzegorza } dnie krzyż.	26 Wasyłyja
10 C	**Wniebowstąpienie P.**	27 Symeona
11 P	Adolfa	28 Jasona ap.
12 S	Pankracego	29 9 mucz. w K.
Ew. u Jana św. w R. 16. O przyjściu pocieszyciela.		
13 N	**G. 6 po W. Serwacego**	**30 N. 5 Ślipor. H. 5.**
14 P	Bonifacego	1 Maja Jeremij
15 W	Zofji i 3 córek	2 Borysa
16 Ś	Jana Nepomuc.	3 Tymofteja
17 C	Paschalisa	**4 Wozn. Hosp.**
18 P	Szczęsnego	5 Iryny
19 S	Piotra Cel.	6 Jowa Mnoch
Ew. u Jana św. w R. 14. O zesłaniu Ducha św.		
20 N	**G. Zielone Święta**	**7 N. 6 SS. Otec. H. 6.**
21 P	**Poniedz. Zielonych Świąt**	8 Joana Boh.
22 W	Julji p.	9 Izaiji
23 Ś	Dezyderjusza † *Such.* ☽	10 Symeona ap.
24 C	Joanny wd.	11 Mokyja m
25 P	Urbana pap. † *Such.*	12 Epyfanyja
26 S	Filipa N. † *Such.*	13 Hryhorij m.
Ew. u mat. św. w R. 28. O władzy Chrystusa.		
27 N	**G. 1 po Św. Św. Tr.**	**14 N. S. św. Ducha**
28 P	Wilhelma	**15 Poned. Sosz.**
29 W	Maksymiljana ●	16 Modesta
30 Ś	Ferdynanda	17 Andronika p.
31 C	**Boże Ciało**	18 Fteodota m.

Kalendarz żydowski.
4. Maja 18 Ijir. Lag Beomer. 16 Maja 1 Siwan. 21 Maja 6 Siwan 22 Maja 7 Siwan.

[302]

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

CZERWIEC

Dzień	Święta rzymsko-katolickie	Święta grecko-katolickie
1 P	Nikodema męcz.	19 Patrykla
2 S	Erazma bisk.	20 Ftałateja
Ew. u Łuk. św. w R. 14. O wezw na wieczerzę.		
3 N	**G 2 po Św. Klotyldy**	**22 N. 1 S. S. G. 8.**
4 P	Kwiryna	23 Wasyłyska
5 W	Bonifacego	24 Mychajła
6 S	Norberta bisk.	21 Symeona
7 C	Roberta	25 Obr. bł. św. Joana
8 P	Medarda	26 Karpa ap,
9 S	Felicjana	27 Teraponta
Ew. u Łuk. św. w R. 15. O zgub. owcy i groszu.		
10 N	**G. 3 po Św. Małgorz.**	**28 N. 2 po S. Tił. Chr.**
11 P	Barnaby ap.	29 Ftedozyi
12 W	Onufrego	30 Izakyja
13 S	Antoniego z P.	31 Jeremyja ap.
14 C	Bazylego	1 Jun. Justyna
15 P	Wita i Modesta	2 Nikifora m.
16 S	Franciszka	3 Łukjana
Ew. u Łuk. św. w R. 5. O obfitym połowie ryb.		
17 N	**G. 4 po Św. Adolfa**	**4 N. 3 po Sesz. H. 2.**
18 P	Marka i Marcelina	5 Dorofteja
19 W	Gerwazy i Prot.	6 Wysaryona
20 S	Sylwjusza	7 Fteodota
21 C	Alojzego Gonzagi	8 FTeodota Str.
22 P	Paulina b. *N. S. Jez.*	9 Kiryła
23 S	Zenona	10 Tymofteja
Ew. u Mat. św. w R. 5. O sprawiedliwości		
24 N	**G. 5 po Św. Jana Ch.**	**11 N. 4 po S. H. 3.**
25 P	Jakóba	12 Onufryja
26 W	Jana i Pawła	13 Akiliny
27 S	Władysława kr.	14 Eliseja pr.
28 C	Leona II. pap.	15 Amosa pr.
29 P	**Piotra i Pawła**	16 Tychona pr.
30 S	Wspom. św. Pawła	17 Manuiła m.

Kalendarz żydowski.
15 czerwca 1 Thamuz.

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	

16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

LIPIEC

Dzień	Święta rzymsko-katolickie	Święta grecko-katolickie
Ew. u Marka św. w R 5. O nakarm. 4000 ludz.		
1 N	**G. 6 po Św. Teobalda**	18 **N. 5 po Sosz. H. 4.**
2 P	*Nawiedz. N. M. P.*	19 Judy
3 W	Wandy	20 Mettodyja
4 S	Jana Kalasantego	21 Juljana ap. mucz.
5 C	Filomeny	22 Jewsewija
6 P	Izajasza prop.	23 Ahrypiny
7 S	Pulcherji	**24 Reżd. Joana**
Ew. u Mat. św. w R. 7. O fałszywych prorokach.		
8 N	**G. 7 po Św. Elżbiety**	25 **N. 6 po S. H. 5**
9 P	Cyryla	26 Dawyda
10 W	Jana z Dukli	27 Samsona
11 Ś	Pelagji m. Olgi	28 Kyra i Iwana
12 C	Henryka	**29 Petra i Pawła**
13 P	Małgorzaty	30 Sob. SS. 12 Ap.
14 S	Bonawentury	1 Jul. Kosmy i D.
Ew. u Łuk. św. w R. 16. O niesprawiedl.. szafarzu.		
15 N	**G. 8 p. Św. Roz. Ap.**	2 **N. 7 po Sosz. H. 6.**
16 P	*N. P. M. Szkapl.*	3 Jakynfta
17 W	Aleksego W.	4 Andreja kryt.
18 Ś	Szymona z Lipn.	5 Kyryła i Met.
19 C	Wincentego a Paulo	6 Atanazyja
20 P	Czesława i Kas.	7 Ftomy prep.
21 S	Praksedy	8 Prokopyja
Ew. u Łuk. św. w R. 19. O zburzeniu Jerozolimy.		
22 N	**G. 9 po Św. Marji M.**	9 **N. 8 po Sosz. H. 7.**
23 P	Apolinarego	10 Anton. Peczer.
24 W	Krystyny	11 Eufemji
25 Ś	Jakóba ap.	12 Prokła
26 C	Anny	13 Sobor ś. Hawr.
27 P	Natalii p.	14 Akyły ap.
28 S	Innocentego pap.	15 Władymira
Ew. u Łuk. św. w R. 18. O Faryzeuszu i celniku.		
29 N	**G. 10 po Św. Marty**	16 **N. 9 po Sosz. H. 8.**
30 P	Abdona i Senny	Maryny
31 W	Ignacego Lojoli	Emyljana

Kalendarz żydowski.

1. lipca 17. Thamuz Post. Zdobycie świątyni.
14. „ 1. Ab.
29. lipca 9. Ab. Post. Spalenie Świątyni.

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	

17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

SIERPIEŃ

Dzień	Święta rzymsko katolickie	Święta grecko-katolickie
1 Ś	Piotra w okowach	19 Makrymy
2 C	*NPM. Anielskiej*	20 Iłyi proroka
3 P	Znal. św. Szczep.	21 Symeona pr.
4 S	Dominika w. ☾	22 Maryi Mahd.
Ew. u Marka św w R 17. O uzdrow. głuchoniem.		
5 N	**G. 11 po Św. NMP. Śnież**	**23 N. 10 po S. H. 1**
6 P	*Przemienienie Pańskie*	24 Borysa i Hliba
7 W	Kajetana	25 Usp. ś. Anny
8 Ś	Cyrjaka	26 Paraskewy
9 C	Romana i Seta	27 Pantelejmona
10 P	Wawrzyńca m.	28 Prochora
11 S	Zuzanny p.	29 Kałynyka
Ew. u Łuk. św. w. R. 10. O miłosiern. Samaryt.		
12 N	**G. 12 po Św. Klary** ●	**30 N. 11 po S. H. 2.**
13 P	Hipolita	31 Jewdokima
14 W	Euzebiusza m.	1 **Awh.** Pr. s. kr.
15 Ś	**Wniebowzięcie NMP.**	2 Stefana m.
16 C	Jacka W.	3 Isakija
17 P	Anastazego	4 7 Otr. w Efez.
18 S	Heleny szwed.	5 Ewsyhia
Ew. u Łuk. św. w R. 17. O uzdr. 10 trędowatych.		
19 N	**G. 13 po Św. Benig.** ☽	**6 N. 12 po S. H. 3.**
20 P	Stefana kr.	7 Domotya
21 W	Joaanny Frem.	8 Jemyłyana
22 Ś	Filiberta	9 Mateja ap.
23 C	Filipa	10 Ławrentyja
24 P	Bartłomieja	11 Jawpta
25 S	Ludwika Kr.	12 Fotyja
Ew. u Mat. św. w R. 6. O służeniu Bogu i mam.		
26 N	**G. 14 po Św. Zefir.** ◐	**13 N. 13 po S. H. 4.**
27 P	Przeniesienie św. Krz.	14 Mycheja pr.
28 W	Augustyna	15 **Usp. Boh.**
29 Ś	Ścięcie św. Jana Chrz.	16 Obr. Hospod.
30 C	Róży z Limy	17 Myrona m.
31 P	NPM. Częst. Raimunda	18 Flora i Ławra

Kalendarz żydowski.
23. Sierpnia 1 Elul.

[42]

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

WRZESIEŃ

Dzień	Święta rzymsko-katolickie	Święta grecko-katolickie
1 S	Izabeli i Idziego	19 Andreja
Ew. u Łuk. św. w R. 7. O w Skrzesz. syna w Naim.		
2 N	**G. 15 po Św. Justa**	20 **N. 14 po S. H. 5.**
3 P	Bronisławy	21 Ftadeja
4 W	Rozalji	22 Ahawtenika
5 S	Wawrzyńca bisk.	23 Iryneja m.
6 C	Zacharyasza pr.	24 Ewtychia m.
7 P	Reginy p.	25 Waftołomea
8 S	**Narodz. N. M. P.**	26 Adryjana m.
Ew. u Łuk. św. w R. 14. O uzdrowieniu opętan.		
9 N	**G. 16 po Św. Im. NMP.**	**27 N. 15 po S. H. 6.**
10 P	Mikołaja ☉	28 Awhustyna
11 W	Jacka, Prota	29 Usikł. hł. św. Iw.
12 S	Gwidona W. Tobiasza.	30 Ałeksandra
13 C	Eugenji	31 Poł. Poj. P. D.
14 P	*Podwyższ. św. Krz.*	1 **Weres.** Symeona
15 S	Nikodema m.	2 Mamanta m.
Ew. u Mat. św. w R. 22. O miłości Boga i bliźn.		
16 N	**G. 17 po Św. Ludmiły**	3 **N. 16 po S. H. 7.**
17 P	Lamberta ☽	4 Wawyły
18 W	Tomasza z W.	5 Zacharyi
29 S	Januarego *† S. dni.*	6 Czudo arch.
20 C	Eustachego	7 Sozanta m.
21 P	Mateusza ap. *† S. dni.*	8 **Rożd. P. Bohor.**
22 S	Maurycego *† S. dni.*	9 Joakyma i Anny
Ew. u Mat. św. w R. 9. O uzdrow. paralityka.		
23 N	**G. 18 po Św. Tekii**	**10 N. 17 po S. H. 8.**
24 P	Gerarda	11 Fteodozy prep.
25 W	Kleofasa	12 Awtomona
26 S	Cyprvana	13 Kornylja
27 C	Kosmy i Damiana	**14 Woz. Cz. Kresta**
28 P	Wacława kr.	15 Nykity
29 S	**Michała archanioła**	16 Ewfimyi **m.**
Ew. u Mat. św. w R. 22. O wezwaniu na gody.		
30 N	**G. 19 po Św. Hier.**	**17 N 18 po S. H. 1**

Kalendarz żydowski.

11 września 1 Tiszri Nowy Rok 5684. 12 września 2 Tiszri Drugie Św. N. R. 13 września 3 Tiszri Post Gedalija. 20 września 10 Tiszri Święto pojednania. 25 września 15. Tiszri Pierwsze święto Kuczek. 26 września 16 Tiszri Drugie święto Kuczek.

[46]

1923 RAPTULARZ NA WRZESIEŃ

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

PAŹDZIERNIK

Dzień	Święta rzymsko-katolickie	Święta grecko-katolickie
1 P	Remigjusza	18 Ev menyja
2 W	Ottona	19 Trofyma m.
3 Ś	Kandyda ☾	20 Eustachia
4 C	Franciszka Seraf.	21 Konrada
5 P	Placyda m.	22 Foky i Jony
6 S	Brunona m.	23 Zacząt. Joanna
Ew. u Jana św. w R. 4. O chorym synie królew.		
7 N	G. 20 po Św. NMP. Róż.	24 N 19 po S. H 2.
8 P	Justyny	25 Ewfrosynji
9 W	Wincentego	26 Joana Boh.
10 Ś	Franciszka ●	27 Kałyst ata
11 C	Placydy m.	28 Charytona pr.
12 P	Maksymiliana	29 Kyriaka pr.
13 S	Edwarda kr.	30 Hryhorya Weł.
Ew. u Mat. św w R. 18. O dłużniku i złośl. słudze.		
14 N	G. 21 po Św. Kaliksta	1 N 20 po S. H. 3.
15 P	Teresy i Jadwigi	2 Kyprjana
16 W	Ludmiły ☽	3 Di nyzya
17 Ś	Lucyny	4 Jerofteja
18 C	Łukasza ew.	5 Charytyny
19 P	Piotra z Alk.	6 Ftomy
20 S	Felicyana bisk.	7 Ser ya m.
Ew. u Mat. św. w R. 22. O oddaw. monety czynsz.		
21 N	G. 22 po Św. Urszuli	8 N 21 po S. H. 4.
22 P	Korduli	9 Jakowa ap.
23 W	Jana Kapistr.	10 Ewłampija
24 Ś	Rafała arch. ☽	11 Fyłypa
25 C	Jana Kantego	12 Prowa mucz.
26 P	Ewarysta p.	13 Karpa m.
27 S	Sabiny m.	14 Paraskewy pr.
Ew. u Mat. św. w R. 9. O wskrzesz. córki Jaira.		
28 N	G. 23 po Św. Tadeusza	15 N 22 po S. H. 5
29 P	Narcyza	16 Lonhyna m.
30 W	Klaudjusza	17 Osyi pr.
31 Ś	Wolfgan a bisk.	18 Łuky ew.

Kalendarz żydowski.

1 Paźdz. 21 Tiszri Palmowe święto. 2. Paźdz. 22 Tiszri Zgr. cz. Koniec Kuczek. 3 Paźdz. 23 Tiszri Radość z prawa. 11 Paźdz. 1 Marcheszwan.

1923 RAPTULARZ NA PAŹDZIERNIK

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	

16	
17	
18	
19	
20	
21	
22	
23	
24	
25	
26	
27	
28	
29	
30	
31	

LISTOPAD

Dzień	Święta rzymsko-katolickie	Święta grecko-katolickie
1 C	**Wszystkich Świętych** ☾	19 Joiłła proroka
3 P	*Dzień zaduszy*	20 Artemia
4 S	Huberta b.	21 Iłariona
Ew. u Mat. św. w R. 8. O łódce Chrystusa.		
4 N	**G. 24 po Św. Karola**	**22 N 23 po S. H. 6.**
5 P	Elżbiety, Emeryka	23 Jakowa ap.
6 W	Leonarda	24 Arefty
7 Ś	Herkulana i Adolfa	25 Markijana
8 C	4 Koronatów 🌑	**26 Dymytra W. M.**
9 P	Teodora m.	27 Nestora m.
10 S	Andrzeja z A.	28 Terentyja
Ew. św. Mat. 13. O dobrem nasieniu i kąkolu.		
11 N	**G. 23 po Św. Marcina**	**29 N. 24 po S. H. 10.**
12 P	Marcina	30 Zynowija
13 W	Stanisława Kostki	31 Stachija
14 Ś	Jozefata	1 **Noj.** Kosm. i D.
15 C	Leopolda ☽	2 Akindina
16 P	Otmara op.	3 Akepsyny
17 S	Salomei p.	4 Joannyka pr.
Ew. św. Mat. R. 13. Królestwo jest podobne ziarnu.		
18 N	**G. 26 po Św. Ottona**	**5 N. 25 po S. H. 8.**
19 P	Ireny	6 Pawła arch.
20 W	Feliksa	7 Jerona,
21 Ś	Ofiarowanie NMP.	**8 Mychaiła Arch**
22 C	Cecylii p.	9 Onysifora
23 P	Klemensa p. 🌕	10 Erasta
24 S	Emilji i Jana	11 Myny i Wikt.
Ew. u św. Mat. Rozdz. 24. O końcu świata.		
25 N	**G. 27 po Św. Katarz.**	**12 N. 26 po S. H. 1.**
26 P	Konrada	13 Joana Złot.
27 W	Walerjana	14 Fyłypa ap.
28 Ś	Krescentego	15 Hurija
29 C	Saturnina m.	16 Matfteja ap.
30 P	Andrzeja ap.	17 Hryhorya Neok.

Kalendarz żydowski.
9 listopada 1 Kislew.

1	
2	
3	

4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	

16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30

GRUDZIEN

Dzień	Święta rzymsko-katolickie	Święta grecko-katolickie
1 S	Eligiusza b.	18 Płatona m.
Ew. u Łuk. św. w R. 21. O znak. na niebie i ziemi.		
2 N	**G. 1 Adw. Bibjany**	**19 N 27 po S. H. 2.**
3 P	Franciszka Ks.	20 Hryhoryja D.
4 W	Barbary	**21 Wowed. Bohor.**
5 Ś	Sabby op.	22 Fyłymona ap.
6 C	Mikołaja bisk.	23 Amfyłokija
7 P	Ambrożego †	24 Ekataryny
8 S	**Niep. Pocz. NMP.**	25 Kłymenta
Ew. u Mat. św. w R. 11. O poseis w Jana oo Chr.		
9 N	**G. 2 Adw. Leokadji**	**26 N. 28 po S. H. 3.**
10 P	*N. P. M. Loret.*	27 Jakowa
11 W	Damazego	28 Stefana
12 Ś	Aleksandra	29 Paramona
13 C	Łucyi i Otylii	30 Andreja ap.
14 P	Nikarego	1 **Dek.** Nauma
15 S	Furtunata	2 Awakuma
Ew. u Jana św. w R. 1. O poselstw. żydów do Jana.		
16 N	**G. 3 Adw. Adelajdy**	**3 N. 29 po S. H. 4.**
17 P	Łazarza b.	4 Warw. Joan D.
18 W	Gracjana	5 Sawy ep
19 Ś	Nemezjusza † *S. dni*	**6 Nykołaja Czud.**
20 C	Teofila	7 Amwrozya
21 P	Tomasza } *S. dni*	8 Patapia pr.
22 S	Zenona	**9 Zaczat. Boh.**
Ew. u św. Łuk. w R. 3. O przyg. na przyjście Mesj.		
23 N	**G. 4 Adw. Wiktorji**	**10 N. 30 po S. H. 5.**
24 P	Adama i Ewy †	11 Danyiła
25 W	**Narodzenie Chr. Pana**	12 Spyrydona
26 Ś	**Szczepana męcz.**	13 Ewhenija
27 C	Jana ewangelisty	14 Ftyrsa
28 P	Młodzianków m.	15 Jełewterja
29 S	Tomasza b.	16 Ahheja
Ew. u Łuk. św. w R. 2. O proroctwie Symeona.		
30 N	**G. 1 po B. N. Dan.**	**17 N 21 po S. H. 6.**
31 P	Sylwestra p.	18 Sewastyana

Kalendarz żydowski.
3 Grudnia 25 Kislew Poświęcnie Świątyni. 9 Grudnia 1 Tebet.
18 grudnia 10 Tebet Post. Oblężenie Jerozolimy.

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	
15	
16	

17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31

PORADNIK SANITARNY I HYGJENICZNY.

Otrucia.

Otrucia należą do tego rodzaju wypadków, gdzie szybka pomoc jest niezbędnie potrzebną. Wobec tego każdy inteligentny człowiek powinien wiedzieć, jak należy ratować chorego, zanim przybędzie lekarz.

Pewną odsetkę otruć dają samobójstwa i w tych przypadkach otruty nieraz wszystkiemi siłami broni się przeciw tym, którzy chcą go ratować. Na to nie należy zwracać uwagi, gdyż faktem jest, że uratowani od śmierci samobójcy, w większości wypadków, cenią następnie życie i sami leczą się starannie ze skutków działania trucizny. Olbrzymią jednak większość otruć dają nieszczęśliwe wypadki, wywołane przez pomyłkę, nieostrożność, lekkomyślność i t. d.

Ze względów praktycznych wszystkie otrucia dzielimy na trzy kategorje: 1) otrucia gazami (zaczadzenie, otrucie gazem świetlnym, kwasem węglowym, jak n. p. w głębokich srudniach, gazem kloacznym i t. d.), 2) otrucia substancjami nieżrącemi i 3) otrucia substancjami żrącemi.

Jeżeli nastąpiło otrucie jakimkolwiek gazem, to przedewszystkiem należy wynieść otrutego na świeże powietrze. Jeżeli chory jest przytomny' należy dać mu napić się wódki, wina, gorącej kawy lub herbaty (nieprzytomnemu choremu nie należy wlewać nic do ust, gdyż może zadusić się, gdy płynu nie połknie). Gdy otruty jest nieprzytomny, należy mu dawać wąchać eter lub amoniak. Jeżeli nie oddycha albo tylko powierzchownie i nierówno, należy go rozebrać lub porozpinać i zacząć stosować sztuczny oddech. Najprostszy sposób stosowania sztucznego oddechu polega na rytmicznęm uciskaniu dłonią górnej połowy brzucha. Uciskać należy powoli, podnosić zaś rękę szybciej i rytmicznie, aby mniej więcej co trzy sekundy wywoływać oddech (29 razy na minutę). Jednocześnie można podsuwać choremu pod nos wąchania eter lub amoniak. Oczywiście, jeżeli otruty leży w zamkniętem pomieszczeniu, należy otworzyć drzwi i okna i poczekać chwilkę, aby trujący gaz się ulotnił.

Przy wszelkich otruciach płynami lub ciałami należy truciznę jak najprędzej wydalić lub też działanie jej zneutralizować. Szybkie wydalenie trucizny może nastąpić tylko przez usta, w pierwszej więc chwili po utruciu należy w jakikolwiek sposób wywołać wymioty, najlepiej przez drażnienie piórkiem przełyku. Używać do drażnienia przedmiotów twardych lub ostrych nie należy, gdyż możemy chorego zranić. Jeżeli wprowadzimy do ust otrutego palec, należy się zabezpieczyć, aby nas nie ugryzł i w tym celu między zęby chorego wprowadzamy korek, trzonek od noża i t. d. Dobrym środkiem wymiotnym jest również ciepła woda z solą lub woda mydlana. Często sama trucizna wywołuje wymioty, ale tem zadawalniać się nie należy. Chcąc dokładnie oczyścić żołądek z trucizny, należy dać choremu jeszcze napić się większą ilość wody lub mleka, a potem wywołać znowu wymioty.

Jeżeli zaczniemy ratować otrutego, należy zawsze wpierw przekonać się, z jaką trucizną mamy do czynienia i czy to nie jest czasami trucizna żrąca. Ług, kwasy, jodyna, lapis, sublimat i niektóre inne trucizny wżerają się w tkanki i niszczą je dosyć głęboko. Bywały nawet wypadki, że trucizna przeżarła ścianę żołądka i wywołała przedziurawienie żołądka do jamy brzusznej. Jeżeli więc zauważymy, że wargi chorego, język i wogóle jama ustna są popalone (silnie spuchnięte, zaczerwienione jak po oparzeniu, lub pokryte biało-żółtym nalotem, albo nawet czarnymi strupami), wreszcie, jeżeli kropla trucizry kapnięta na naszą rękę, wywołuje silne palenie, wtedy należy się starać jak najszybciej zobojętnić działanie trucizny. Wywoływanie wymiotów nie jest wtedy właściwe, gdyż trucizny w stanie wolnym znajduje się w żołądku bardzo mało, albo i wcale jej nie ma, bo wżarła się ona w tkanki jamy ustnej, przełyku, przewodu pokarmowego i żołądka. Oprócz tego w razie wymiotów trucizna musiałaby powtórnie przechodzić przez przewód pokarmowy i poparzyć go znowu. Wreszcie przy silnem nadżarciu ścian żołądka podczas wymiotów wskutek gwałtownego kurczenia się, jakie wtedy następuje, może nastąpić przedziurawienie żołądka.

Jeżeli więc mamy do czynienia z otruciem trucizną żrącą, należy dowiedzieć się, jaka to była trucizna i zastosować odpowiednią odtrutkę. Przedewszystkiem trzeba odszukać buteleczkę z trucizną i postarać się określić jej zawartość

W otruciu ługiem należy dawać choremu kwasy, a więc: ocet (nie esencję) z wodą, kwas cytrynowy, winny, wreszcie wodę z cytryną (należy cytrynę wycisnąć do szklanki wody), a w braku tego wszystkiego mleko kwaśne. Ług zmięszany z kwasem traci swoje własności żrące i staje się nieszkodliwym. Jednocześnie należy dać otrutemu napić się śmietanki lub wreszcie mleka słodkiego, gdyż tłuszcz, zawarty w śmietanie, pokryje cienką warstwą spalone miejsca i zmniejszy ból.

Jeżeli chory otruł się jakimkolwiek kwasem (siarczanym, saletrzanym, solnym, karbolowym, lub esencją octową), należy dawać magnezję paloną (magnezja palona, jest to proszek nierozpuszczalny, należy ją rozbełtać w wodzie), wodę wapienną, mydło, mleko słodkie. W otruciu jodyną należy dawać krochmal rozbełtany w wodzie, a w braku tego chleb lub kartofle. W otruciu lapisem należy dawać słoną wodę. W otruciu sublimatem — jaja, mleko słodkie, mydło.

Jeżeli od chwili otrucia upłynęło parę godzin, wtedy ratunek doraźny nie na wiele się przyda. Trucizna żrąca popaliła już, co popalić mogła. Trucizna nieżrąca zdążyła wessać się do krwi. Wtedy właściwy ratunek może dać tylko lekarz, otaczający mogą tylko stosować środki podniecające. Wogóle w każdem otruciu należy wzywać lekarza.

Pomoc doraźna.

1. Pomoc doraźna, zastosowana przed przybyciem lekarza w przypadkach ran. Jeżeli rana zanieczyszczona jest piaskiem, ziemią, kałem ulicznym itp., należy obmyć ją i skórę dokoła wystudzoną wodą przegotowaną lub 3% roztworem karbolu, a w braku ich, czystą wodą źródlaną lub rzeczną.

Jeżeli ranę pokrywa warstwa krwi zakrzepłej, skrzepów tych nie rusza się wcale, te ostatnie bowiem chronią skutecznie przed dalszem przedostawaniem się doń drobnoustrojów. Ranę pokrywa się przegotowaną lub zmoczoną w karbolu gazą, watą albo kompresem; powyżej kładzie się warstwę oczyszczonej waty i umocowywa to wszystko opaską czyli bandażem.

Najczęstszem powikłaniem rany jest krwotok. Odróżniamy trzy rodzaje krwawień: *a*) krwotok z naczyń najmniejszych czyli włoskowatych, który zatrzymuje się zwykle sam przez się, wytwarzając więcej lub mniej rozległy skrzep, *b*) krwotok żylny, t. j. nieustanny strumień ciemno-czerwonej, prawie czarnej krwi i *c*) krwotok z tętnic, w razie którego purpurowa krew tryska, jak z fontanny — najbardziej niebezpieczny typ krwawienia. Tu należy pamiętać, że nie stosuje się nigdy t. zw. domowych, czy też felczerskich środków, powstrzymujących krwawienie, jak pajęczyna, półtorachlorek żelaza i t. p., gdyż środki takie poszkodowanemu mogą zaszkodzić tylko. Najskuteczniejszym i radykalnym środkiem we wszystkich trzech postaciach krwawień jest ucisk, który należy wywierać powyżej rany w kierunku tętnicy; dobrze jest, gdy broczy kończyna, unieść ją przytem do góry, lecz jeżeli krwawią same żyły tylko, dokonywa się ucisku od dołu, gdybyśmy bowiem naciskali na ranę z góry, krwotok powiększyłby się. Można też umytymi czysto palcami, t. j. zbliżyć wzajemnie brzegi rany i na kończynę nałożyć czystą, mokrą opaskę. Jeżeli zajdzie przypadek pęknięcia żylaków na nodze, zdjąć trzeba z tej ostatniej wszelakie, krępujące nogę podwiązki, unieść ją do góry i ucisnąć lekko miejsce krwawiące kompresem.

W przypadkach zranień tętnicy, gdy z otworu tryska purpurowy strumień krwi, jaknajprędsza pomoc lekarska jest niezbędna: w oczekiwaniu tejże, po uprzedniem zdjęciu lub rozcięciu ubrania, gdy zwykły ucisk, zastosowany wprost na ranę, nie pomaga, staramy się ucisnąć mocno palcem lub chusteczką złożoną w kilkoro główny pień tętnicy okolicy przyrannej. Wobec zatem krwotoku z tętnic kończyny górnej, ucisnąć trzeba tętnicę ramieniową w tem miejscu, gdzie zwykle na ubraniu przebiega szew od rękawa. Im mocniej przyciśnie się tutaj tętnicę do kości ramieniowej, tem krwotok ustaje prędzej, to też pomagać tu sobie można parasolem, laską lub kneblem, który umieszcza się pomiędzy ramieniem i klatką piersiową i przytwierdza do ramienia chustką lub serwetą, opasującą również i tułów. Gdy mamy krwotok tętniczy z kończyny dolnej, uciska się część środkową fałdy pachwinowej, najlepiej dwoma palcami, drugim i trzecim, prawą i lewą ręką na przemian; gdy krwawi rana z szyi, po obwinięciu palca w kawałek czystej gazy lub płótna wprowadza się go do rany bezpośrednio i mocno uciska palcem ku wewnątrz w kierunku kręgosłupa. Daleko skuteczniej, niż palec działa opasanie członka szczelnie powyżej rany długim, sprężystym pasem rzemiennym, wystarczyć musi duża chustka lub szmata, zawiązana dokoła kończyny na węzeł i skręcona jeszcze za pomocą knebla, którym może być polano, duży klucz od bramy i tym podobny przedmiot. Zabieg taki, właściwy, rzecz prosta, tylko dla ran kończyn, do zatamowania krwotoku wystarcza zupełnie; należy tylko pamiętać, że uciskająca opaska pozostawać może na kończynie

niedługo, już bowiem po upływie kilku godzin ta ostatnia ulega zgorzeli wskutek powstrzymanego miejscowo krwobiegu.

Oprócz przyrannych, zdarzają się jeszcze krwotoki zależne od różnych spraw chorobowych. W przypadkach krwotoku z nosa choremu zabrania się wycierać nos, dobrze jest, gdy pacjent czas jakiś trzyma ramiona wniesione ku górze. Na czoło, nos, twarz, potylicę i plecy stosuje się bardzo zimne okłady. Gdy i to nie pomaga, wprowadzić należy do nozdrzy paski, czyli t. zw. tampony z gazy jodoformowej i na nos wywrzeć ucisk opaską. Jeżeli krwawi z kiszek lub pęcherza (moczowego), skutecznemi będą: lód i okłady zimne na brzuch, wprowadzanie do odbytnicy stożkowatych kawałeczków lodu, enemy z wody zimnej, przyczem pacjent winien leżeć całkiem spokojnie. W razie powstania krwotoku z gardła zaleca się choremu położenie siedzenia z nogami, zwieszonemi na dół i spokój absolutny. W pokoju należy pootwierać okna, a oprócz okładów zimnych na twarz i czoło daje się lód do łykania i limoniadę zimną do picia. W razie nieskuteczności wszystkich tych zabiegów pomocnem być może postawienie 15 suchych baniek z przodu klatki piersiowej i zaaplikowanie gorczycy na łydki.

Rany zatrute. Tu przed nałożeniem zwykłego opatrunku wskazane są następujące zabiegi: 1) spieszne obwiązanie ranionego członka powyżej rany rurką gumową, pasem umocowaną kneblem chustką, aby przeszkodzić przedostaniu się jadu (ukąszenie przez psa lub kota wściekłego, przez żmiję i t. p.) do krwiobiegu; 2) wyssanie rany, przyczem ratujący musi mieć czyste, zdrowe wargi, wolne od krost, owrzodzeń i pęknięć i 3) zniszczenie zarazka miejscowo w którym to celu działa najskuteczniej przypalenie rany kawałkiem rozżarzonego węgla, nożem lub drutem rozpalonym, czystym kwasem azotowym lub karbolowym, ługiem, cygarem tlejącem, jodyną itp.

II. Postępowanie doraźne wobec złamań i zwichnięć. Odróżniamy dwa rodzaje złamań: 1) proste czyli podskórne, gdy kość pęka a skóra ponad nią pozostaje nietkniętą i 2) powikłane, gdzie prócz złamania kości, znajdujemy ranę skóry i części miękkich. Do objawów głównych należą: obrzmienie, zboczenie odłamów kostnych i zależne od tego pewne wygięcie kończyny, skrócenie tejże i bezsilność zupełna, ból w miejscu złamania i szmer tarcia opierających się od siebie odłamów, który wyczuwa się podczas obmacywania i poruszania poszwankowaną kończyną.

Po obnażeniu tej ostatniej, przyczem ubrania lub obuwia nie należy zdejmować, lecz rozciąć ostrożnie, złamany członek unieruchamia się t. zw. szynami czyli łupkami. Chirurg używa w tym celu fornieru lub tektury; gdy ich niema pod ręką, bierze się, co jest: drzazgi, deski, kije, parasole, wańtuchy, wełny, rogoże, drabinki od kwiatów, pogrzebacze, pęki słomy lub trzciny, gałęzie, druty telegraficzne i t. p., które starannie przymocowywa się po obu stronach złamanej ręki lub nogi chustkami lub opaską, powrozem lub pasem rzemiennym. Jeżeli złamaniu uległo ramię — tułów, t. j. klatka piersiowa, odgrywa tu rolę jednej z szyn; pod pachę, która przylega do złamanego barku, podkłada się warstwę waty, do powierzchni ramienia zewnętrznej przy-

twierdza szynę, całą wreszcie kończynę górną, zgiętą w łokciu pod kątem prostym przymocować trzeba do klatki piersiowej bandażem. Pomiędzy wystające kanty, jak: wyrostek łokciowy, kostka goleni itp., a szynę podkłada się warstwą waty lub flaneli, by zabezpieczyć od nadmiernego ucisku te bardzo wrażliwe części kończyny.

Opatrunek taki unieruchomi dostatecznie odłamy kostne; zapobiegnie ich ześlizgiwaniu się i rozejściu, uspokoi bóle, które powstają przy najmniejszem poruszeniu się odłamów; w takim unieruchomiającym opatrunku poszkodowany może czekać spokojnie na pomoc lekarską, można go wieźć do szpitala, nie narażając na zniekształcenie większe kończyny. W przypadkach złamać powikłanych, oprócz unieruchomienia złamanego członka należy jeszcze opatrywać ranę, dokładnie obmywszy przedtem okalającą ją skórę.

W razie z w i c h n i ę ć postąpimy najlepiej, gdy zaniechamy wszelkich prób nastawiania, którego dokona przybyły lekarz; kończynę zwichniętą unieruchamia się, ramię zatem przytwierdza trójkątem z chustki do tułowia; po obu stronach zwichniętego kolana — układa szczelnie worki lub pończochy z piaskiem; pacjent leży spokojnie, jeżeli zaś zachodzi potrzeba przeniesienia go w inne miejsce, uczynić to należy bardzo ostrożnie.

S t ł u c z e n i a powstają wskutek działania mniej więcej krótkotrwałego urazu, jak: popchnięcie, przejechanie, upadek lub uderzenie. Przy nieuszkodzonej powierzchni skóry leżące głębiej, mniej sprężyste tkanki miękkie rozluźniają się lub ulegają pęknięciu, w powstałe zaś stąd luki wylewa się krew z rozgniecionych najcieńszych naczyń krwionośnych, czyli włosowatych. Obecnością drobnych tych wynaczynień tłómaczy się wytwarzanie sińców. Lód więc, bądź zimne okłady, zastosowane miejscowo, są tu bardzo na czasie; dobrze też jest miejsce stłuczone pokryć złożoną w kilkoro chustką lub serwetką, którą macza się w t. zw. płynie Burowa, zmieszanym do połowy z wodą. Okład taki przykrywa się szczelnie ceratką i umocowywa opaską; opatrunek taki może pozostać bez zmiany przez 24 godzin.

III. Postępowanie doraźne przed przybyciem lekarza w przypadkach oparzeń. Tu należą poparzenia podczas pożarów, od wybuchów benzyny (pranie rękawiczek), nafty (polewanie drzewa przy rozpalaniu ognia w piecu) lub terpentyny (nieumiejętne przyrządzanie zaprawy do podłóg), oblanie ukropem lub gotującem się mlekiem, ługiem, witryolejem, wypadki zajęcia się sukni balowej, welonów ślubnych i t. p. Są to urazy bardzo ciężkie, częstokroć śmiertelne. Odróżniamy trzy stopnie oparzeń: 1) zaczerwienienie t. j. zapalenie skóry — postać najłagodniejsza, 2) wytworzenie się bombli, t. j. pęcherzy z naskórka, 3) zgorzel skóry mniej lub więcej częściowa. W rozmaitych przypadkach trzy te odmiany oparzeń mogą się kojarzyć z sobą wzajemnie.

Jeśli na danym osobniku zapali się ubranie, gasić należy płomienie kołdrami, poduszkami, chustkami, dywanem, ściągniętym z siebie surdutem lub paltem, działając szybko a oględnie, by nie poparzyć samego siebie. Ofiarę wypadku obala się i tarza po ziemi, a ugasiwszy płomienie, zlewa ją wodą. Ubranie z poszkodowanego zdejmuje się nader ostrożnie, najlepiej rozcinając je, wreszcie nakłada

się opatrunek, nie używając jednak nigdy w tych razach ani karbolu, ani sublimatu.

Ponieważ dostęp powietrza do ran, powstających wskutek oparzeń nie jest pożądany (wysychanie, ból), stosujemy tu zatem t. zw. środki nieprzepuszczające — posmarowanie ran oliwą, olejem, wazeliną, maścią borową lub goldkremem; kompresy, nasycone środkami temi, działają jeszcze skuteczniej; ulgę przynosi posypywanie oparzeń mąką, sproszkowanym krochmalem, pudrem toaletowym, bizmutem, gumą arabską lub sodą. W braku maści, stosować można na razie masło lub smalec. Dla usunięcia bólu i kongestji skóry pomocnemi są również zimne okłady. Pęcherzy najlepiej nie otwierać, lecz pozostawić to lekarzowi. W razie nader rozległych oparzeń najwłaściwszem będzie trzymanie pacjenta w letniej kąpieli; dla podtrzymania sił zaleca się: kawę czarną, koniak, szampan na wewnątrz. Miejsca, oparzone kwasami, polewa się obficie wodą wapienną lub mydlinami; nadżarcia skóry ługiem zobojętnić wypadnie słabym rozczynem octu, poczem ranę pokryć kompresem, nasyconym w czystej lub przegotowanej oliwie i lekko umocować go opaską.

Prezydjum Rady Ministrów.

Krakowskie Przedmieście l. 40.

Centrala Telefon. Prezyd. Rady Min.

Kierownik biur Prezydjum Rady Ministrów: Wł. Studziński.

Wydział Administracyjny:

Naczelnik Wydziału: **Rodzicz-Laskowski.**

Wydział Polityczno-Prasowy:

Kierownik Wydziału: **Mieczysław Babiński.**

Wydział Prasowy:
Naczelnik Wydziału: **Zwoliński.**

Wydział Prawny:
Naczelnik Wydziału: **Kopczyński.**

Wydział Finansowo-Gospodarczy:
Kierownik Wydziału: **Feliks Szymczak.**

Ministerstwo Spraw Wojskowych.

Zamek.

Biuro informacyjne, tel. 316—47.

Minister tel. 121—00.

Szef sztabu — gen. Sikorski, tel. 78—91.

Oddział I sztabu generalnego.
Plac Saski.
Szef. pułkownik — R. Prich, tel. 403—77.

Wydział organizacyjny:
Szef ppułk. W. Stachiewicz, tel. w. 27.

Wydział Mobilizacyjny:
Szef major E. Hilarski, tel. w. 114.

Wydział ordre de bataille:
Szef ppułk. Z. Dzwonkowski, tel. w. 115

Oddział II. sztabu gener.:
Szef ppułk. I. Matuszewski, tel. 79—23.

Wydział organizacyjny:
Szef major B. Sikorski, tel. w. 282.

Wydział ewidencyjny:
Szef major T. Schätzel, tel. w. 177.

Wydział wywiadowczy:
Szef major K. Kieszkowski, tel. w. 232.

Oddział III. sztabu gener.:
Aleja Batorego.
Szef pułk. M. Kukiel, tel. 51—46.

Wydział regul. i wyszkol.:
Szef ppułk. J. Gasiorowski, tel. 112—106

Wydział szkoln. wojsk.:
Szef pułk dr. F. Zarzycki, tel. 267—68.

Wydział przysp. rezerw:
Szef ppułk. A. Koc, tel. 104—35.

Wydział wychow. fizyczn.:
Szef ppułk. W. Osmólski, tel. 104—62.

Wydział oświaty i kultury:
Szef major J. Jedrzejewicz, tel. 88—98.

Wydział IV. sztabu gener.:
Plac Saski.
Szef ppułk. St. Kwaśniewski, tel. 79—59.

Wydział komunikacyjny:
Szef major B. Regulski, tel. 123—27.

Wydział etapowy:
Szef major K. Janicki, tel. w. 9.

Sam. referat mat. zaop.
Szef kapitan St. Krysik, tel. 169—38.

Sam. referat opisu:
Szef kap. S. Czarnowski, tel. w. 94.

Oddział V. sztabu gen.
Krak. Przedmieście 36.
Szef ppułk. T. Malinowski, tel. w. 52.

Wydział organizacyjny:
Szef ppułk. J. Maleszewski, tel. w. 18.

Wydział osobowy:
Szef ppułk. M. Kamski, tel. w. 160.

Wydział ewidencyjny:
Szef maj. O. Czuruk, tel. w. 76.

Administracja Zamek.
Szef admin. gen. Osiński.

Oddział administracyjny:
Szef pułk. St. Starzewski, tel. 295—85.

Wydział administracyjny:
Szef vacat, tel. 404—65.

Wydział handlowy:
Szef major S. Sosakowski, tel. 404—663.

Wydział prawny:
Szef generał J. Krzemiński, tel. 123—33.

Wydział przemysłu wojennego:
Szef gen. L. Regnault, tel. 302—03.

Wojskowa Kontrola Generalna.
Zamek.
Szef vacat, tel. 169—26.

Zastępca pułk. Dr. R. Górecki, tel. 50-62.

Oddział kontroli zestawienia budżetu:
Szef ppułk. A. Bancer, tel. 51—50.

Wydział budżetowy:
Szef major A. Kosiba, tel. 103—16.

Wydział kredytowy:
Szef major St. Leś, tel. 404—57.

Oddział kontroli wykonania budżetu:
Szef major E. Szubert, tel. 404—50.

Wydział kontroli służby intendantury:
Szef major J. Kuciel, tel. 404—51.

Wydział kontroli innych służb:
Szef major A. Diduch, tel. 404—54.

Wydział kierownictwa działów kontroli gosp.
Wierzbowa 9.
Szef ppułk. J. Kasperlik, tel. 404—52.

Oddział kontroli administracyjnej.
Zamek.
Szef pułk. K. Fitz, tel. 404—55.

Wydział dla spraw w centrali:
Szef pułk. inż. Z. Platowski, tel. 267-66.

Wydział dla spraw z okręgu korpusu względnie Armii:
Szef pułk. R. Reyman, tel. 195—40.

Wydział centralnej księgowości:
Miodowa 6.
Szef urzędnik wojsk. F. Peschel, tel. 123—34.

Departament I. piechoty:
Pałac Mostowskich.
Szef gen. St. Wróblewski, tel. w. 40.

Wydział piechoty:
Szef ppułk. M. Bajer, tel. w. 73.

Wydział żandarmerii:
Szef ppułk. Wł. Rozen, tel. w. 132.

Departament II. jazdy:
Szef gen. J. Biliński, tel. w. 111.

Wydział jazdy:
Szef pułk. E. Stablewski, tel. w. 113.

Wydział wojsk. taborów:
Szef gen. W. Raczyński, tel. w. 94.

Wydział służby weterynaryjnej:
Szef gen. J. Malewski, tel. w. 35.

Departament III. artylerii i uzbrojenia:
Szef gen. A. Kaczyński, tel. w. 46.

Wydział artylerii:
Szef pułk. R. Dzierżanowski, tel. w. 78.

Wydział ogólno organizacyjny:
Szef pułk. B. Żuk, tel. w. 25.

Wydział broni:
Szef major K. Jakowski, tel. w. 122.

Wydział amunicji:
Szef ppułk. K. Kierzniewski, tel. w. 75.

Wydział chem. gazowy:
Szef inż. E. Berger, tel. w. 85.

Departament IV. Żeglugi powietrznej:
Lotnisko w Mokotowie.
Szef vacat, tel. 134—24.

Zastępcy major L. Rayski, tel. 194—22.

Wydział ogólno-organizacyjny:
Szef major St. Jasiński, tel. 194—23.

Wydział zaopatrzenia:
Szef major Wł. Kurganowicz, tel. 143-02.

Wydział aeronautyki:
Szef pułk. A. Wańkowicz, tel. 194—25.

Departament V. inżynierii i saperów:
Pałac Mostowskich.
Szef pułk. M. Dąbkowski, tel. w. 12.

Wydział ogólno organizacyjny:
Szef ppułk. M. Wężyk tel. w. 126.

Wydział zaopatrzenia:
Szef kapitan W. Szwejkowski, tel. w. 124

Wydział techniczny:
Szef urzędnik V. klasy inż. K. Haller. tel. w. 148.

Departament VI. Wojsk Technicznych:
Franciszkańska 2.
Szef gen. Cz. Rybiński, tel. 298—10.

Wydział Wojsk łącznikowych:
Szef pułk. Drewnowski, tel. 298—19.

Wydział Wojsk Samochodowych:
Szef pułk. A. Mroziński. tel. 298—57.

Wydział Wojsk Kolejowych:
Szef gen. W. Gawroński, tel. 113—00.

Departament VII. intendentury:
Szef pułk. A. Litwinowicz, tel. 297—33.

Wydział ogólno organizacyjny:
Szef major K. Hubert. tel. w. 7.

Wydział żywnościowy:
Szef ppułk. I. Tymczak, tel. 297—34.

Wydział mundurowy:
Szef ppułk. A. Chęciński, tel. 20—16.

Wydział uposażenia:
Szef ppułk. Z. Wasserab, tel. 245—11.

Komisja żywnościowa:
Szef ppułk. R. Masny, tel. 24—71.

Komisja mundurowa:
Szef ppułk. M. Majewski, tel. 25—46.

Departament VIII. sanitarny:
Szef gen. Zwierzchowski, tel. w. 29.

Wydział ogólno organizacyjny:
Szef płk. St. Hubicki, tel. w. 37.

Wydział hygieny i lecz.
Szef pułk. Dr. Wł. Gorczycki, tel. w. 91.

Departament IX. Sprawiedliwości:
Plac Saski 6.
Szef gen. A. Pik, tel. 268—59.

Wydział organizacyjno-sądowy:
Szef pułk. Dr. Br. Sikorski, tel. 220—37.

Wydział więziennictwa:
Szef pułk. Z. Zahorzewski, tel. 24—89.

Wydział spraw karnych:
Szef pułk. Dr. G. Armiński, tel. 113—74.

Dpartament X. Spraw poborczych:
Królewska 35.
Szef gen. Wł. Hubiszta, tel. 408—90.

Wydział poborowy:
Szef pułk. R. Froelich, tel. 220—76.

Wydział remontu:
Szef major E. Grabowski, tel. 153—46.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych.

Fredry 1.

Minister tel. 413—29.

Protokół dyplomatyczny:

Dyrektor Prot. Dyplomatycznego Stefan Przeździecki, tel. 413—36.

Szef Sekcji Dr. Kazimierz Max, tel. 413—18.

Zastępca Dyr. Departamentu Jerzy Tarnowski, tel. 166—45.

Sekretariat Ministra:

Sekretarz gab. Ministra Adam Tarnowski, tel. 413—29.

Sekretarz osob. Ministra Zdzisław Szczerbiński.

Oddział szyfrów:

Kierownik Oddziału Stanisław Czamański, tel. 413—18.

Delegacja do rokowań polsko-niemieck.:

Dyrektor Kazimierz Olszewski, tel. 413—74.

Komisja międzyministerialna:

Wykonywania traktatu ryskiego i pomocy głodnym w Rosji:

Prezes Tytus Filipowicz, tel. 413—54.

Biuro misji zagranicznych:

Poseł August Haller, tel. 413—40.

Departament polityczny:

Zast. Dyrektora Depart. Kajetan Dzierżykraj-Morawski. tel. 413-35.

Wydział ogólny:

Naczelnik Wydziału dr. Stanisław Kętrzyński. tel. 413—26.

Wydział Zachodni II:

Naczelnik Wydziału Stanisław Koźmiński. tel. 413—02.

Wydział północny D. III.:

Naczelnik Wydziału dr. Tadeusz Jackowski. tel. 413—13.

Wydział środkowo-europejski D. IV.

Naczelnik Wydziału Aleksander Ładoś. tel. 413—42.

Wydział wschodu D. V.:

Naczelnik Wydziału Juliusz Łukasiewicz. tel. 413—32.

Wydział traktatowy D. V.:

Naczelnik Wydziału Julian Makowski. tel. 413—53.

Wydział informacyjny:

Naczelnik Wydziału Kazimierz Olszewski. tel. 413—56.

Wydział prasowy D. VIII.:

Naczelnik Wydziału Józef Targowski. tel. 413—60.

Wydział ekonomiczny D. IX.:

Naczelnik Wydziału Wacław Olszewicz. tel. 318—87.

Departament administracyjny:

Dyrek. Departamentu dr. Karol Bertoni. tel. 413—08.

Wydział osobowy:

Naczelnik Wydziału Dr. Roman Łazarski. tel. 413—49.

Oddział kurierów:

Kierownik Oddziału Tadeusz Pawłowski. tel. 266—18.

Wydział org.-budżetowy:

P. O. Naczelnika Wydziału Br. Karol Rościszewski. tel. 413—14.

Kierownik Oddziału organizacyjnego Zygmunt Mostowski. tel. 413—11.

Kierownik Oddziału budżetowego Kazimierz Sikorski. tel. 413—09.

Kierownik Oddziału kontroli i placówek Wojciech Biesiekierski. tel. 128—14.

Kierownik Oddziału rachuby centrali Tadeusz Błaszkiewicz. tel. 413—55.

Wydział administracyjno-gospodarczy:

Naczelnik Wydziału Tadeusz Biliński. tel. 413—27.

Kierownik Oddziału gospodarczego Lucjan Butz. tel. 413—72.

Kierownik urzędu płatniczego Leonard d'Auguste. tel. 413—03.

Naczelnik oddziału archiw.-bibl. prof. Henryk Mościcki. tel. 413—21.

Kierownik Oddziału tłómaczeń Paweł Rengier. tel. 413—65.

Departament konsularny:

Wicedyrektor Dep. Wacław Babiński. tel. 413—64.

Naczelnik Wydziału ogólnego (K I) dr. Karol Poznański. tel. 413—23.

Naczelnik Wydziału prawno-konsularnego (K II) Józef Gorzechowski. tel. 413—47.

Naczelnik Wydziału adminstr. konsular. Leon Malhomme. tel. 413—63.

Ministerstwo roln. i dóbr państw.

Senatorska 15.

Informacje tel. 39—01.
Minister tel. 39—03.
Wiceminister tel. 39—04.

Departament ogólny:

Dyrektor dep. Feliks Ubysz. tel. 39-11.

Wydział prezydialny:

Naczelnik wydz. Wiktor Leśniewski. tel. 39—05

Wydział osobowy:

Naczelnik wydz. Jan Głażek. tel. 17—43.

Wydział budżetowo-rachunkowy:

Naczelnik wydz. Jan Szmakfefer. tel. 39—18.

Dział budżetowy tel. 39—02.
Wydział wydawnictw tel. 260—70.
Inspektor kancelarii W. Siewierski. tel. 39—17.

Intendantura tel. 39—59.

Departament rolnictwa:
Dyrektor dep. St. Leśniowski, tel. 39-06.

Wydział produkcji roślinnej:
Naczelnik wydz. Wiesław Kopczyński, tel. 39—15.

Wydział majątków państwowych:
Naczelnik wydz. Józef Sturm, tel. 39-23.

Wydział oświaty rolnej:
Naczelnik wydz. Józef Barański, tel. 39—12.

Wydział pomocy rolnej:
Naczelnik wydz. Ł. Pomianowski tel. 39—16.

Wydział melioracji rolnych:
Naczelnik wydz. S. Turczynowicz, tel. 39—21.

Wydział ekonomiki rolniczej:
Naczelnik wydz. St. Królikowski, tel. 39—26.

Departament weterynarii:
Dyrektor Departamentu M. Dalkiewicz, tel. 39—24.

Wydział organizacji inspekc.
Naczelnik wydziału F. Halski, tel. 184-03

Wydział produkcji zwierzęcej:
Naczelnik wydziału H. Wysokiński, tel 39—7.

Departament leśnictwa:
Dyrektor departamentu Jan Miklaszewski, tel. 39—10.

Wydział urządzenia lasów:
Naczelnik wydziału W. Stankiewicz, tel. 39—13.

Wydział administracji lasów państwowych:
Naczelnik wydziału J. Rosiński, tel. 39-27

Wydział ochrony lasów:
Naczelnik wydziału K. Kruszewski, tel. 89—94.

Wydział kontroli:
Naczelnik Wydziału K. Chorzewski, tel. 39—27.
Inspektor lasów państwowych Zagórski, tel. 39—22.
Główny inspektor lasów Krzeszkiewicz, tel. 39—25.

Departament b. dzielnicy pruskiej:
Dyrektor departamentu K. Ostrowski-Bełza.

Zarząd stadnin państwowych:
Krakowskie Przedmieście 32.
Dyrektor zarządu Jurjewicz, tel. 45—42.
Inspektor generalny Grabowski, tel. 139—05.

Państwowy instytut meteorologiczny:
Nowy Świat 72.
Dyrektor Gorczyński, tel. 65—02.

Zarząd okręgowy lasów państwowych:
Senatorska 29 (Gal. Luksemburga).
Naczelnik zarządu Loret, tel. 504—11.

Wydział rolnictwa i weterynarii w Woj. Warszawskiem.
Bielańska 9.
Naczelnik Ihnatowicz.

Państwowy Instytut gospodarstwa wiejskiego w Puławach:
Dyrektor Jaroszyński.

Ministerstwo spraw wewnętrznych.

Nowy Świat 69.

Biuro informacyjne podawcze tel. 62—50.
Minister tel. 318—84.
Wiceminister tel. 57—32.
Sekretarz ministra tel. 107—74.
Sekretarz wiceministra tel. 62—32.
Dyżurny urzędnik tel. 49—39.

Departament I. prezydialny:
Dyrektor dep. Tadeusz Łada, tel. 62-16.

Wydział prezydialny:
Naczelnik wydziału B. Kozłowski, tel. 49—05.

Wydział osobowy:
Naczelnik wydziału St. Dobrowolski, tel. 62—51.

Wydział budżetowy i rachunkowy:
Naczelnik wydziału T. Makarewicz, tel. 62—96.

Departament administracyjny II.

Dyrektor dep. Konstanty Lenc, tel. 64-29

Wydział administracyjny:

Naczelnik wydz. Dr. T. Kozicki, tel. 64-13

Wydział wojskowy:

Naczelnik wydziału Longchamps, tel. 148—70.

Wydział ewidencji ludności:

Naczelnik wydz. Dr. A. Rappe, tel. 63-91.

Wydział odwoławczy:

Naczelnik wydz. Dr. Platau, tel. 63—01.

Departament III. bezpieczeństwa publicznego i prasy:

Dyrektor dep. St. Urbanowicz, tel. 63-33.

Wydział bezpieczeństwa publicznego:

Naczelnik wydz. J. Kliński, tel. 49—03.

Wydział porządku publicznego i policji:

Naczelnik wydz. Jarmułowicz, tel. 49-60.

Wydział prasowy:

Naczelnik wydz. Mańkowski, tel. 313-55.

Wydział stowarzyszeń:

Naczelnik wydz. Domański, tel. 63—65.

Departament IV. samorządu:

Dyrektor dep. Bek, tel. 52—87.

Wydział samorządu ziemskiego:

Naczelnik wydz. Weissbrod, tel. 63—43.

Wydział samorządu miejskiego:

Naczelnik wydz. dr. Sikorski, tel. 63—41.

Wydział mieszkaniowy:

Naczelnik wydz. Seferowicz, tel. 63—41.

Departament V. b. dzielnicy pruskiej:

Dyr. dep. Benigg.

Komenda główna policji państwowej:

Nowy Świat 67.

Komendant Hoszowski, tel. 63—09.

Komenda okręgu na m. Warszawę:

Komendant tel. 3—00.

Województwo Warszawskie:

Bielańska 9.

Wojewoda Sołtan, tel. 84—69.
Kancelaria główna, tel. 343—35.

Komisarjat rządu na m. Warszawę:

Senatorska 16 — Ratusz.

Komisarz rządu dr. Marjan Borzęcki, tel. 15—83.

Naczelnik wydziału prezydialnego tel. 15—84.

Starostwo Warszawskie:

Starosta Stanisław Okulicz, tel. 116—52.

Ministerstwo Przemysłu i Handlu

Elektoralna 2.

Telefon ogólny 312—45 centr.

Departament I. ogólny.

Dyrektor departamentu inż. Władysław Małangiewicz, tel. 412—02.

Wydział prezydialny:

Naczelnik wydziału Dr. Włodzimierz Adamkiewicz, tel. 412—11.

Biuro Prawne i Biblioteka:

Kierownik A. Jackowski tel. w. 96.

Wydział Osobowy:

Naczelnik Wydziału inż. Stanisław Arczyński tel. w. 153.

Wydział Finansowo - Gospodarczy:

Naczelnik Wydziału Mirosław Juszkiewicz tel. 412—12.

Wydział Spółek Akcyjnych:

Naczelnik Wydziału Tadeusz Nowowiejski tel. w. 71.

Departament II. Górniczo - hutniczy:

Wydział Administracji Górniczej:

Naczelnik Wydziału inż. dr. Franciszek Rybarzewski tel. 312—455.

Wydział Finansowy:

Naczelnik Wydziału inż. Leonard Martini tel. w. 30.

Wydział Węglowy:

Naczelnik Wydziału inż. Julian Cybulski tel. w. 50.

Wydział Hutniczy:
Naczelnik Wydziału inż. Władysław Choroszewski tel. w. 54.

Konsultanci:
Inż. Michał Łempicki tel. w. 34; dr. inż. Jan Zarański tel. w. 27; inż. Karwaciński tel. w. 57.

Departament III. Przemysłowy:
Dyrektor Departamentu inż. Julian Dąbrowski tel. 412—01. w. 93.

Wydział Polityki Przemysłowej:
Naczelnik Wydziału Wincenty Zwoliński tel. 412—07. w. 75.

Wydział Administracji Przemysłowej:
Naczelnik Wydziału Władysław Szwander tel. 412—06. w. 75.

Wydział Wielkiego Przemysłu:
Naczelnik Wydziału inż. Czesław Benerek tel. 412—10. w. 75.

Wydział Drobnego Przemysłu i Rzemiosł:
Naczelnik Wydziału inż. Wacław Hauszyld tel. 119—35. w. 95.

Departament IV. Handlowy:
Dyrektor Departamentu prof. inż. Henryk Tennenbaum tel. 412—09. w. 6.

Wydział Handlu Wewnętrznego:
Kierownik Wydziału Adolf Liebeneichen tel. w. 43

Wydział Handlu Zagranicznego:
Naczelnik Wydziału Otto Węcławowicz tel. w. 42.

Wydział Obrotu Towarowego:
Naczelnik Wydziału Rene Sygietyński tel. w. 8.

Wydział Komunikacji:
Naczelnik Wydziału Bronisław Chodkiewicz tel. w. 76.

Departament V. Marynarki Handlowej:
Dyrektor Departamentu Gabriel Chrzanowski tel. 284—71.

Wydział Portowy:
Naczelnik Wydziału inż. Stanisław Łęgowski tel. w. 60.

Wydział Żeglugowy:
Naczelnik Wydziału komandor por. Hugon Pistel.

Departament VI. do Spraw Śląskich:
Dyrektor Departamentu inż. Józef Kiedroń tel. 312—86.

Wydział Naftowy:
Naczelnik Wydziału dr. Stefan Bartoszewicz tel. w. 64.

URZĘDY PODLEGŁE MIN. HANDLU I PRZEMYSŁU.

Państwowy Instytut Geologiczny:
(Pałac Staszyca).
Dyrektor prof. J. Morozewicz tel. nr. 114—06.

Urząd Patentowy:
(Elektoralna 2).
Prezes Stefan Czaykowski tel. 110—21.

Główny Urząd Probierczy:
(Złota 22).
Dyrektor Z. Wasilewski tel. 69—28.

Główna Dyrekcja Państwowych Zakładów Górniczych i Mierniczych:
(Elektoralna 2).
Kierownik inż. Edward Pepłowski tel. 217—72.

Główny Urząd Miar:
(Elektoralna 2).
Dyrektor inż. Zdzisław Rauszer ogólny tel. 82—07. tel. 154—90.

Główny Urząd Przywozu i Wywozu:
Przewodniczący K. Berezowski tel. 66—50.

Ministerstwo Skarbu.

(Rymarska 2. tel. 318—30. 318—31).

Departament prezydialny:
Dyrektor dep. dr. Lubosław Wyszytski.

Wydział osobowy:
Naczelnik Wydziału dr. Karol Korta.

Wydział Administracyjny:
Kierownik Radca ministerjalny dr. Wilhelm Turteltaub.

Wydział emerytalny:
Kierownik Radca ministerjalny dr. Witold Czechowicz.

Rachuba:

Kierownik Zdzisław Thieme.

Komisja oszczędnościowa:

Wiceprezes Włodzimierz Kozabski.

Sekretariat komitetu ekonomicznego ministrów:

Sekretarz Bronisław Kowalewski.

Sekretariat rady finansowej:

Sekretarz Stanisław Ziółkowski.

Departament kredytowy:

Kierownik dep. Stanisław Makowiecki.

Wydział obrotu pieniężnego wewnętrznego:

Kierownik Radca ministerialny Wacław Walter.

Wydział Bankowy:

Kierownik Radca ministerjalny dr. Rudolf Quest.

Wydział Rady spółdzielczej:

Kierownik Janusz Kwieciński.

Departament budżetowy:

Dyrektor departamentu dr. Kazimierz Zaczek.

Wydział I. ogólny.

Kierownik Wydziału dr. Tadeusz Grodyński.

Wydział II. budżetów administr.:

Kierownik dr. Aleksander Dubieński.

Wydział III. wojskowy:

Kierownik Radca ministerjalny Marian Zakrzewski.

Wydział IV. budżetów administr.:

Kierownik Włodzimierz Ossowski.

Wydział V. budżetów administr.:

Kierownik Stanisław Dzierżanowski.

Wydział VI. komunikacyjno-budowlany:

Kierownik Franciszek Sienkiewicz.

Wydział VII. budżetów gospod.:

Kierownik Stefan Ryliński.

Departament ceł:

Dyrektor Departamentu Wacław Dzierżgowski.

Wydział osobowy:

Kierownik Franciszek Kutschera.

Wydział Kontroli celnej:

Kierownik Wacław Pomorski.

Wydział postępowania celnego:

Kierownik Stanisław Gutkowski.

Wydział taryfowy:

Kierownik Władysław Danielewicz.

Wydział Straży celnej:

Kierownik Radca ministerjalny Bronisław Bartak.

DEPARTAMENT PODATKÓW I OPŁAT.

I. Grupa.

Wydział podatków bezpośrednich:

Kierownik grupy i kierownik wydziału dr. Herman Wiesenberg.

Wydział inspekcyjno - egzekucyjny:

Kierownik Stanisław Iglicki.

Wydział podatków przemysłowych:

Kierownik radca ministerjalny Wacław Keszko.

Wydział podatków od nieruchomości:

Kierownik Lucjan Lubowidzki.

Wydział podatku dochodowego:

Kierownik Marjan Dunajewski.

II. Grupa:

Dyrektor Karol Łoziński.

Wydział legislatywny:

Kierownik dr. Achilles Rosenkranz.

Wydział inspekcyjny:

Kierownik Edward Werner.

Wydział Orzecznictwa:

Kierownik Stanisław Pałat.

Wydział finansów samorządowych:

Kierownik Artur Feldtman.

DEPARTAMENT AKCYZY I MONOPOLÓW.

Kierownik dep. Józef Leśniowski.

Wydział spirytusowy:

Kierownik Witold Grabowski.

Wydział akcyz i podatków pośr.:

Kierownik Władysław Terczyński.

Wydział karny:

Kierownik Julian Podczaski.

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego.

(Bagatela 12 tel. Nr. 311-62 i 311-63).

Sekretarjat Generalny:

Sekretarz generalny i redaktor dziennika urzędowego Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego Dr. Karol Dawidowski tel. 52—29.

Dział osobowy:

Referent Bożenna Opielińska tel. 311—62.

Wydział finansowy:
(Ordynacka 5).

Naczelnik Wydziału Władysław Walter tel. 5—69.

Zastępca naczelnika Wydziału Edward Waydel tel. 22—13.

Kancelaria Główna:
(Bagatela 12).

Karol Wojciechowski tel. 178—62.

Wydział prawny:

Dr. Stanisław Okęcki tel. 45—74.

Departament szkolnictwa powsz.:

Dyrektor departamentu Władysław Żłobicki tel. 238—85.

Wydział szkolnictwa powszechn.:

Naczelnik Wydziału dr. Marjan Reiter tel. 163—47; Naczelnik Wydziału Michał Siwak tel. 232—04.

Wizytator Józef Stypiński tel. 266—86; Ludwik Eckert tel. 266—86.

Wydział Budowy Szkół Powsz.:
Plac Trzech Krzyży 8.

Kierownik Wydziału i wizytator Wacław Bromirski tel. 25—78.

Wydział seminarjów nauczycielsk.:
(Bagatela 12).

Naczelnik Wydziału Władysław Radwan tel. 6—24.

Radca ministerjalny Sławomir Czerwiński tel. 6—24.

Wydział kształcenia nauczycieli czynnych:

Kierownik Wydziału i wizytator Stanisław Dobrowolski tel. 266—86.

Wizytator dr. Tadeusz Mikułowski tel. 266—86.

Wydział Szkół specjalnych:

Kierownik Wydziału i wizytator Jan Hellman tel. 266—86.

Departament Szkolnictwa średniego:

P. O. dyrektora departamentu dr. Zygmunt Zagórowski tel. 6—17.

Naczelnik Wydziału Władysław Gubrynowicz tel. 52—17.

Wizytator Ks. Antoni Ciepliński tel. 52—17.

Wydział Programowy:

Radca ministerjalny Stefan Cybulski tel. 55—87.

Wizytatorzy: dr. Bohdan Nawroczyński, Bolesław Kielski, Kazimierz Czerwiński tel. 55—87.

Wydział wydawniczy i Komisja oceny książek:

Kierownik Wydziału i wizytator Jan Szarota tel. 6—14.

Referent Helena Grotowska tel. 6—14.

Naczelny inspektor harcerski:
(Al. Ujazdowskie 37).

Pomocnik referenta Stanisław Sedlaczek tel. 266—85.

Departament szkolnictwa zawodowego:
(Bagatela 12).

Dyrektor departamentu dr. Bolesław Miklaszewski tel. 43—93.

Wydział szkół technicznych:

Naczelnik Wydziału Stanisław Łukasiewicz tel. 78—42.

Wizytator Aleksander Słojewski tel. 78—42.

Wydział szkół rzemieślniczych:

Naczelnik wydziału Mieczysław Jarmiński tel. 78—42; Alfred Smitkowski tel. 78—42.

Wizytatorzy: Aleksander Bieliński i Franciszek Siemiradzki tel. 78—42.

Wydział szkół handlowych:

Naczelnik Wydziału Henryk Kirst tel. 78—42.

Wizytator Witold Byszewski tel. 78—42.

Referat szkół dokształcających:

Radca ministerjalny Kazimierz Czechowski tel. 78—42.

Referat szkół agronomicznych:

Starszy referent Adam Kaczyński tel. 78—42.

Referat szkół kolejowych:

Starszy referent Józef Malanowicz tel. 78—42.

Referat szkół ziemskich:

Wizytator Marja Zaborowska tel. 78—42.

Referat budżetowo - personalny:

Referent Jadwiga Jaworska tel. 78-42.

Oddział Finansowy:

Referent Stefan Lachowski tel. 78—42.

Departament nauki i szkół wyższych:
(Szopena 1).

Dyrektor departamentu Józef Mikułowski - Pomorski tel. 51—88.

Wydział Uniwersytetu:

Kierownik Wydziału dr. Tadeusz Czeżowski tel. 45—57.

Wydział Politechniczny:

Kierownik wydziału: Vacat tel. 45—57.

Oddział finansowy:

Starszy referent Stanisław Uściński tel. 178—67.

Wydział Nauki:
(Plac Trzech Krzyży 8).

Naczelnik Wydziału Stanisław Michalski tel. 66—46.

Wydział biblioteczny:

Kierownik Wydziału Stefan Demby tel. 66—46

Wydział oświaty pozaszkolnej:
(Bagatela 17).

Kierownik Wydziału Aleksander Janowski tel. 273—34.

Wydział hygjeny szkolnej:

Naczelnik wydziału dr. Stanisław Kopczyński tel. 235—54.

Biuro Budownictwa Szkolnego:
(Plac Trzech Krzyży 8).

P. O. kierownika wydziału Zdzisław Maczeński tel. 25—78.

Departament Wyznań:
(Al. Ujazdowska 37).

Dyrektor departamentu dr. Stanisław Piekarski tel. 144—40.

Wydział Prezydialny:

Radca ministerjalny Edward Bogdański tel. 45—16.

Wydział wyznania katolickiego na terenie b. zaboru rosyjskiego:

Naczelnik wydziału Ks. biskup Adolf Sielczek tel. 178—76.

Wydział wyznania ewangelickiego:

Kierownik wydziału Zdzisław Gersler tel. 178—81.

Wydział wyznania mojżeszowego:

Kierownik wydziału Samuel Adalberg tel. 311—62.

Wydział wyznań innych:

Naczelnik wydziału Walerjan Strzałkowski tel. 311—62.

Wydział archiwów państwowych:
Długa 13.

Kierownik wydziału dr. Józef Paszkowski tel. 124—52.

Ministerstwo zdrowia publicznego.

Aleja Belwederska l. 3.

DEPARTAMENT I. OGÓLNY:

Dyrektor dep. dr. Tadeusz Borzecki.

Wydział I.:

Zakłady lecznicze publiczne i prywatne, sprawy szpitalnictwa, pielęgniarstwa, ratownictwa.

Naczelnik wydziału dr. Emil Müller tel. 42—32.

Wydział II. Uzdrowisk:

Naczelnik wydziału dr. Franciszek Grodecki tel. 246—12.

Wydział III. budżetowo - rachunk.:

Naczelnik wydziału Kazimierz Andruchowicz.

Departament II. hygjeny:

Dyrektor depart. dr. Jan Adamski tel. 317—79.

Wydział I. organizacyjno - inspek.:
Naczelnik wydziału dr. Józef Kowalczewski tel. 43—33.

Wydział II. hygieny społecznej:
Naczelnik wydziału dr. Henryk Trenknet tel. 25—87.

Wydział III. statystyczny:
Naczelnik wydziału dr. Adam Ciegliński tel. 57—34.

Wydział prezydjalny:
Naczelnik wydziału dr. Zdzisław Lachowicz tel. 316—38.

Wydział farmaceutyczny:
Naczelnik wydziału Stanisław Gawiński tel. 43—38.

Ministerstwo robót publicznych.

Krdytowe 9 Centrala, tel. 314-12, 314-21.

Departament I. administracyjny:
Dyrektor dep. inż. Józef Opolski, tel. 153—12.

Wydział I. prezydjalny:
Naczelnik wydziału inż. Zdzisław Warchałowski, tel 110—34.

Wydział 2 osobowy:
Naczelnik wydziału inż. Stanisław Szulc, tel. 412—26.

Wydział 3 prawny:
Naczelnik wydziału Wojciech Krajewski, tel. 50—29.

Wydział 4 budżetowo-rachunkowy:
Naczelnik wydziału Leonard Choinacki, tel. 107—71.

Departament II. wodny:
Dyrektor dep. inż. Adam Rozański, tel. 282—33.

Wydział 5 administracyjno-wodny:
Naczelnik wydziału Stanisław Psarski tel. 253—52.

Wydział 6 budowy dróg wodnych:
Naczelnik wydziału inż. Alfred Konopka, tel. 51—18, 282—33.

Wydział 7 wód niespławnych:
Naczelnik wydziału inż. Marjan Prokopowicz.

Departament III. budowlany:
Dyrektor dep. inż. Konstanty Jakimowicz, tel. 234—02.

Wydział 8 administracyjno-budowlany:
Naczelnik wydziału vacat.

Wydział 9 architekturny:
Naczelnik wydziału vacat.

Wydział 10 komunalny:
Naczelnik wydziału inż. Roman Feliński.

Deparament IV. drogowy:
Dyrektor dep. inż. Melchior Nestorowicz, tel. 81—18.

Wydział 11 administracyjno-drogowy:
Naczelnik wydziału inż. Mieczysław Rappe, tel. 81—15.

Wydział 12 budowy dróg:
Naczelnik wydz. inż. Wiktor Godlewski.

Wydział 13 mostowy:
Naczelnik wydziału vacat.

Wydział 14 mierniczy:
Naczelnik inż. Tadeusz Niedzielski, tel. 39—84.

Wydział 15 hydrograficzny:
Naczelnik wydziału inż. Tadeusz Zubrzycki, tel. 75—22.

Wydział 16 elektryczny:
Naczelnik wydz. inż. Kazimierz Siwicki.

Generalna dyrekcja odbudowy:
Prezes inż. Stanisław Kruk, tel. 314-38.

Generalna dyrekcja regulacji rzek żeglownych:
Prezes inż. Roman Ingarden, zastępca inż. Józef Zaczek.

Zarząd gmachów reprezentacyjnych Rzeczypospolitej polskiej:
Zamek
Naczelnik zarządu inż. Kazimierz Skórewicz.

Dyrekcja zbiorów państwowych:
Zamek
Dyrektor dr. Mieczysław Treter.

Urzędy II. instancji:

Okręgowa dyrekcja robót publicznych przy każdem województwie.

Okręgowa dyrekcja robót publicznych dla m. Warszawy (Wiejska 3).

Okręgowa dyrekcja regulacji rzek żeglownych w Warszawie (Wiejska 3), w Krakowie i w Toruniu.

Dyrekcje budowy kanałów żeglugi, Warszawa (Jasna 10) i Kraków.

Dyrekcje dróg wodnych w Brześciu nad Bugiem.

Urzędy I. instancji stanowią architekci powiatowi przy każdem starostwie, inżynierowie drogowi przydzieleni do Sejmików, oraz powiatowe biura odbudowy.

Ministerstwo sprawiedliwości.

Wydział prezydialny:

Naczelnik wydziału Włodzimierz Kenig, tel. 54—31.

Naczelnik Kancelarji Głównej Stanisław Lagan, tel. 28—80.

Wydział gospodarczo-skarbowy:

Naczelnik wydziału Antoni Neyman, tel. 56—59.

Redakcja Dziennika Ustaw i Dziennika Urzędowego:

Redaktor Kazimierz Szarski, tel. 83—42.

Administracja tel. przez centralę Sądu Najwyższego 314—28, 310—81, 310-82, 314—24.

Departament I. prawno-konsularny:

Dyrektor dep. Władysław Muller, tel. 28—54.

1) Wydział prawa cywilnego:

Kierownik wydziału Wacław Kinel, tel. 28—57.

2) Wydział prawa karnego i administracyjnego:

Kierownik wydziału Stanisław Śliwiński, tel. 28—57.

3) Wydział międzynarodowy:

Kierownik wydziału Włodzimierz Jabłoński, tel. 28—16.

Departament II. sądowo-administracyjny:

Dyrektor dep. Stanisław Wyrobek, tel. 28—72.

1) wydział osobowy I.:

Naczelnik wydz. Karol Gryminski, tel. 113—63.

2) Wydział osobowy II.:

Naczelnik wydziału Stanisław Batycki, tel. 28—52.

3) Wydział organizacyjny:

Naczelnik wydziału Karol Kirst, tel. 54—49.

Departament III. więzienny:

Dyrektor dep. Władysław Augustynowicz, tel. 319—84

1) Wydział administracji więzień:

Naczelnik wydziału Stanisław Jaxa Małeszewski, tel. 60—26.

2) Wydział służbowy:

Naczelnik Wydziału Stanisław Warmski tel. 60—41.

3) Wydział pracy więźniów:

Kierownik wydziału Bolesław Czarkowski, tel. 318—51.

Departament IV. ogólny:

Dyrektor dep. Witold Pradzyński.

1) Wydział nadzorczy:

Naczelnik wydziału Marjan Janowski, tel. 28—06.

2) Wydział statystyczny:

Kierownik wydziału Apolinary Szeluto, tel. 56—31.

Ministerstwo pracy i opieki społecz.

Plac Dąbrowskiego 1.

Centrala i biuro informacyjno-podawcze tel. 319—34, 319—24.

Departament administracyjny:

Dyrektor dep. Kazimierz Tołłoczko, tel. 53—71.

Wydział I. prezydjalny:

Kierownik wydziału Zygmunt Szuster: tel. 53—71.

Wydział II. osobowy:
Kierownik wydziału Franciszek Mitarnowski, tel. 32—66.

Wydział III. budżetowy:
Kierownik wydziału Witold Tyrakowski, tel. 318—38.

Departament ochrony pracy:
Dyrektor dep. i gł. inspektor pracy Marian Klott, tel. 19—67.

Wydział IV. ochrony pracy w przemyśle i handlu:
Naczelnik wydziału Stanisław Roszkowski, tel. 226—43.

Wydział V. ochrony pracy w rolnictwie:
Naczelnik wydziału Zygmunt Rusimek, tel. 19—64.

Wydział VI. polityki, pracy i ruchu zawodowego:
Naczelnik wydziału Tadeusz Ulanowski, tel. 263—72.

Departament ubezpieczeń społecznych:
Dyrektor dep. Stanisław Jurkiewicz, tel. 27—87.

Wydział VII. organizacyjny:
Kierownik wydz. Hilary Sell, tel. przez Centralę.

Wydział VIII. nadzoru:
Kierownik wydziału Bronisław Siwik, tel. przez Centralę.

Departament opieki społecznej:
Jasna 32
Kierownik dep. Tadeusz Szubartowicz, tel. 15—32.

Wydział IX. insp. op. społecznej:
Naczelnik wydziału Jerzy Paciorkowski, tel. 48—65.

Wydział X. opieki nad dziećmi i młodocianymi:
Kierownik wydziału Jerzy Kuncewicz, tel. 34—89.

Wydział XI. opieki nad dorosłymi:
Kierownik wydziału Zygmunt Dworzańczyk, tel. 38—53.

Wydział XII. pośrednictwa pracy:
Marszałkowska 84
Kierownik wydziału Jerzy Drecki, tel. 32—07.

Wydział administracji i inspekcji pracy:
Plac Dąbrowskiego 1
Kierownik wydziału Aleksander Kowalski, tel. 313—78.

Urzędy lokalne inspekcji pracy:
Okręg I. Aleja 3 Maja 12, inspektor Zygmunt Bohuszewicz, tel. 262—09.
Okręg II. Śliska 35, inspektor Antoni Eichhorn, tel. 143—24.

Kasa chorych m. Warszawy:
Komisarz kas chorych Hilary Sell, tel. 220—39.

Państwowy urząd pośrednictwa pracy:
Plac Napoleona 8
Kierownik Marek Popławski, tel. 114-43.

Urząd emigracyjny:
Dyrektor J. Okołowicz, tel. 222—85.

Ministerstwo poczt i telegrafów.

Plac Napoleona.

Departament I. administracyjny:
Dyrektor dep. Józef Zakrzewski, tel. 87—64.

Wydział 1 prezydialny:
Naczelnik wydziału Włodzimierz Lesiecki, tel. 243—60.

Wydział 2 osobowy:
Naczelnik wydziału Dr. Mieczysław Kaczanowski, tel. w. 30.

Wydział 3 kasowo-budżetowy:
Naczelnik wydziału Marjan Pajor.

Departament II. techniczny:
Dyrektor dep. vacat tel. 36 w.

Wydział 4 organizacyjny:
Naczelnik wydziału Henryk Heilman, tel. w.

Wydział 5 pocztowy:
Naczelnik wydziału Teodor Trepka.

Wydział 6 zagraniczny:
Naczelnik wydziału Jan Walcher, tel. wydz.

Wydział 7 komunikacyjny:
Naczelnik wydziału Sylwester Maciejewski. tel. w.

Wydział 8 techniczny:
Naczelnik wydziału inż. Stanisław Daszyński. tel. w.

Departament III techniczny:
Dyrektor departamentu inż. Władysław Gadomski. tel. 318—56.

Wydział 9 eksploatacyjny:
Naczelnik wydz. Karol Wonsch. tel. w.

Wydział 10 budowy i konserwacji:
Naczelnik wydziału inż. Kazimierz Sokołowicz. tel. w.

Wydział 11 radjotelegraficzny:
Naczelnik wydziału inż. Eugeniusz Stalinger. tel. w.

Wydział 12 materjałów pocztowych:
Naczelnik wydziału Leon Szczurkiewicz. tel. w.

Departament IV. gospodarczy:
Dyrektor departamentu inż. Ludwik Chełmiński. tel. 30—00.

Wydział 13 materjałów technicznych:
Naczelnik wydziału inż. Jan Kolebski. tel. w.

Wydział 14 lokalny:
Naczelnik wydziału Zygmunt Frączkowski. tel. w.

Wydział 15 rachunkowy:
Naczelnik wydziału Florjan Łada. tel. w.

Dyrekcje Poczt i Telegrafów:

1) Okręgowa Dyrekcja P. T. Warszawa: prezes inż. Kazimierz Zajdler. tel. 358.
2) Lublin: prezes Władysław Kowarzyk. tel. 386.
3) Wileńska, Grodno: prezes Włodzimierz Popowicz.
4) Kraków: prezes Dr. Zygmunt Jarszyński. tel. 3333.
5) Lwów: prezes Tomasz Bieniawski.
6) Poznań: prezes Dr. Jan Urbański. tel. 21—65.
7) Bydgoszcz: prezes inż. Kazimierz Dutczyński.
8) Dyrekcja P. T. Rzeczyposp. Polskiej w Gdańsku: prezes Dr. Kazimierz Lenartowicz.

Ministerstwo kolei żelaznych.

Nowy Świat 14.

Centrala telefoniczna.

Biuro prezydjalne:
Szef biura Dr. Adam Gałecki. tel. w. 42.
Zastępca szefa St. Dziekoński. tel. w49.

Departament I. administracyjny:
Dyrektor dep. Dr. I. Wróbel. tel. w. 53.

Wydział 1 ogólno-administracyjny:
Naczelnik wydziału P. Bogdanowicz. tel. w. 84.

Wydział 2 etat. i płac:
Naczelnik wydziału W. Schmidt. tel. w. 64.

Wydział 3 osobowy:
Naczelnik wydziału T. Zajączkowski. tel. w. 62.

Wydział 4 zabezpieczeń:
Naczelnik wydziału A. Klarner. tel. w. 94.

Wydział 5 dyscyplinarny:
Naczelnik wydziału M. Berliński. tel. w. 76.

Wydział 6 prawny:
Naczelnik wydziału H. Pytliński. tel. w. 109.

Departament II. finansowy:
Dyrektor dep. Dr. L. Starzewski. tel. w. 69.

Wydział 7 skarbowy:
Naczelnik wydziału W. Markowski. tel. w. 68.

Wydział 8 budżetowy:
Naczelnik wydziału L. Świerczecki. tel. w. 95.

Wydział 9 dochodów:
Naczelnik wydziału E. Brzezowski. tel. w. 83.

Departament II. finansowy.

Wydział 10 buchalteryjno-kasowy:
Naczelnik wydziału W. Mroczkowski, tel. w. 85.

Wydział 11 rozrachunkowo-likwidacyjny:
Naczelnik wydziału inż. L. Trepkowski.

Departament III. przewozowo-taryfowy:
Dyrektor dep. S. Kołakowski, tel w. 113.

Wydział 12 handlowo-przewozowy:
Naczelnik wydziału Dr. Z. Taszycki, tel. w. 105.

Wydział 13 taryf osobowych i bagażowych:
Naczelnik wydziału W. Henoch, tel. w. 108.

Wydział 14 taryf towarowych i wewnętrznych:
Naczelnik wydziału J. Gieysztor, tel. w. 114.

Wydział 15 taryf towarowych zagranicznych:
Naczelnik wydziału K. Tyszyński, tel. w. 32.

Wydział IV. ruchu:
Dyrektor dep. inż. W. Czapski, tel. w. 26.

Wydział 16 ogólno-ruchowy:
Naczelnik wydziału J. Katoliński, tel. w. 13.

Wydział 17 ruchu osobowego:
Naczelnik wydziału F. Moskwa, tel. w. 21

Wydział 18 ruchu towarowego:
Naczelnik wydziału inż. K. Włodek, tel. w. 27.

Wydział 19 dyspozycji taborem:
Naczelnik wydziału inż. M. Gronowski, tel. w. 39.

Departament V. budowy i utrzymania kolei:
Dyrektor dep. inż. J. Mrozowski, tel. w. 11.

Wydział 20 ogólno-budowlany:
Naczelnik wydziału inż. W. Baczalski, tel. w. 97.

Wydział 21 podtorza i nawierzchni:
Naczelnik wydziału inż. B. Hummel, tel. w. 8.

Wydział 22 mostów:
Naczelnik wydziału inż. Z. Gubrynowicz, tel. w. 3.

Wydział 23 architektury:
Kierownik wydziału inż. J. Wołkowski, tel. w. 6.

Wydział 24 budowy nowych kolei:
Kierownik inż. A. Gołębiowski, tel. w. 92

Departament VI. mechaniczny i zasobów:
Dyrektor inż. J. Wolicki, tel. w. 56.

Wydział 25 warsztatowy:
Naczelnik wydz. inż. Z. Peszkowski, tel. w. [illegible]

Wydział 26 taboru i trakcji:
Naczelnik wydziału inż. S. Wasilewski, tel. w. 58.

Wydział 27 elektrotechniczny:
Naczelnik wydziału inż. A. Zazula, tel. w. 70.

Wydział 28 zasobów:
Naczelnik wydziału inż. J. Janiszewski, tel. w. 131.

Magistrat król. i stoł. m. Lwowa.

Prezydent:

Józef Neumann.

Wiceprezydenci:

Dr. Marceli Chlamtacz.
Julian Obirek.
Dr. Filip Schliecher.
Dr. Leonard Stahl.

Biuro prezydialne:

Klaudjusz Mazurkiewicz, Radca Magistratu — sprawy personalne.

MAGISTRAT.

Dyrektor:

Jan Chęciński.

Wicedyrektorowie:

Mieczysław Majewski.
Józef Zawistowski.

Depart. I.: Radca Fryderyk Malzacher: administracja dóbr miejskich, opłaty przyrostu wartości od nieruchomości.

Depart. II.: St. radca Bolesław Woleński: sprawy szynkarskie, administracje niestałych dochodów miejskich.

Depart. III.: Radca Teofil Kotowski: sprawy admin. budowl.

Depart. IV.: Radca Wiktor Świsterski: sprawy wojskowe i konskrypcyjne.

Depart. IVa.: Radca Stanisław Rogoż: sprawy kwaterunkowe.

Depart. V.: St. radca Liberat Zajączkowski: sprawy przemysłowe i ubezpieczeniowe.

Depart. VI.: Radca Marjan Gryziecki: sprawy szpitalne, szupas, przyjęcie do Z. g.

Depart. VII. St. radca Stanisław Hierzyk: sprawy podatkowe, egzekucyjne, opłaty od widowisk publicznych.

Depart. VIII.: Wicedyr. Józef Zawistowski: sprawy kościelne, wyznaniowe.

Depart. IX.: St. radca Józef Kwiatkowski: sprawy gospodarcze, oświatowe, sanitarne.

Depart. X.: Radca dr. Stanisław Platowski: sprawy podatków i opłat miejs.

Depart. XI.: St. radca Władysław Hofmokl: opieka społeczna, dobroczynność.

Depart. XIII.: Kierownik inż. Michał Łużecki: sprawy techniczne.

Depart. XIV.: Dr. W. Legeżyński: fizykat.

Depart. XV.: Referent Tadeusz Dyszkiewicz: statystyka.

Depart. XV.: Dr. A. Czołowski: sprawy archiwalne, muzealne.

Depart. XVIII.: Kustosz Marceli Harasymowicz: Galerja Narodowa.

Referat finansowy: St. radca Aleksander Ostrowski.

Registratura: Stanisław Ostrowski, st. oficjał.

Ekspedytura: Alfred Radecki, st. kanc.

J. O. M.: Dyrekt. Eugeniusz Hordyński.

Naczelnik kasy: St. r. Karol Harich.

Biuro szkód wojen.: Radca Władysław Borecki.

Miejski Zakład opału: St. r. Czesław Pawłowski.

Miejski Zakład pogrzebowy: St. radca Czesław Pawłowski.

Syndykat: Dr. August Ploder, syndyk.

Chemikat m.: Dr. Henryk Ruebenbauer.

Weterynarja: Włodzimierz Hiolski.

Muzeum przem.: Władysław Stroner.

Komisarz straży poż.: Nacz. Kazimierz Ciećkiewicz.

Miejski Zakład alektr. Dyr. Józef Tomicki.

Miejski Zakład gazowy: Dyr. inż. Kazimierz Żardecki.

Miejski Zakład wodociąg.: Dyr. inżyn. Stanisław Aleksandrowicz.

Rzenia miejska: Adam Krzysztofowicz.

Miejski Zakład aprow.: Sekr. Józef Stobiecki.

Miejska Kasa Oszcz.: Dyr. dr. Stefan Uhma.

Komisarjat dzieln. I. ul. św. Zofji l. 7: Jan Bułat, kom. Mag.

Komisarjat dzieln. II. ul. Krasickich 12: Ludwik Janowski, st. komisarz.

Komisarjat dzieln. III. ul. Zamarstynowska 30.: Józef Morawetz, kom. Mag.

Komisarjat dzielnicy IV. ul. Łyczakowska 101: **Juljusz Matauszek, st. kom.**

Komisarjat dzieln. V. ul. Wałowa 29.: Józef Mniewski, kom.

Komisarjat dzieln. VI. ul. Nowy Świat 22.: Paweł Borecki, st. kom.

Członkowie Rady miejskiej.

Abrysowski Julian.
Dr. Adam Ernest.
Aleksandrowiczówna Aniela.
Andrzejowski Marjan.
Appel Leon.
Dr. Baczewski Henryk.
Bader Józef.
Bałaban Józef.
Bartlowa Marja
Bendl Marjan.
Bernacki Bronisław.
Białkowski Józef.
Bieniecki Aleksander.
Biernacki Konstanty.
Bogdanowicz Kazimierz.
Dr. Buber Rafał.
Brodacki Władysław.
Chajes Wiktor.
Dr. Chlamtacz Marceli.
Chrystowski Michał.
Ciechulski Władysław.
Cieślewicz Leon.
Cirin Władysław.
Dąbrowiecki Marjan.
Dehnelowa Helena.
Demeter Michał.
Dr. Diamand Herman.
Dr. Diamand Jakób.
Dolanowicz Stefan.
Domiczek Karol.
Drewniak Antoni.
Drexlerówna Luna.
Dworzak Józef.
Dr. Dylewski Jan.
Dr. Dziwiński Placyd.
Elster Aleksander.
Dr. Fedak Stefan.
Fiedler Tadeusz.
Florsch Jan.
Felsztyn Herman.
Gajczak Tadeusz.
Dr. Boziewicz Marjan.
Dr. Głąbiński Stanisław.
Gromnicki Izydor.
Dr. Guttmann Samuel.
Hankiewicz Mikołaj.
Hausner Artur.
Hauswald Edwin.
Hell Franciszek.
Dr. Herschtal Samuel.
Hingler Emil.
Höflinger Tadeusz.
Howarth Dyonizy.
Dr. Jahl Władysław.
Jakóbczyński Wiktor.
Jaskólski Józef.
Kapuściński Piotr.
Kauczyński Adam.
Konarski Tomasz.
Kotowicz Józef.
Krarsowa - Kelles Marja.
Kucharski Władysław.
Dr. Kurkowski Stanisław.
Kuryłowicz Adam.
Kwiatkowski Romuald.
Lang Leopold.
Laskownicki Bronisław.
Lewicki Aleksander.
Lewicki Bolesław.
Lisiewicz Jan.
Lityński Michał.
Dr. Loewenherz Henryk.
Dr. Loewenstein Natan.
Madura Antoni.
Majerski Stanisław.
Dr. Majerski Aleksander.
Majewski Daniel.
Murzyński Władysław.
Dr. Matakiewicz Maksymiljan.
Maksymowicz Kazimierz.
Marecki Stanisław.
Mościcka Helena.
Dr. Mikołajski Szczepan.
Neumann Józef.
Obirek Julian.
Dr. Obmiński Tadeusz.
Ohly Ferdynand.
Olański Stanisław.
Pammer Gustaw.
Dr. Papee Jan.
Dr. Parnas Józef.
Dr. Pazdro Zbigniew.
Philipp Edmund.
Dr. Poratyński Jan.
Dr. Pieracki Jan.
Pierożyński Eugeniusz.
Dr. Pisek Wilhelm.
Dr. Próchnicki Zdzisław.
Dr. Prószyński Marceli.
Radoszewski Józef.
Rapaport Maurycy.
Rawski Wincenty.
Reis Jakób.
Dr. Rucker Jan.
Rudnicka Marja
Rybicki Tadeusz.
Salamander Dawid.
Dr. Sawczyński Henryk.
Schirmer Józef.
Dr. Schleicher Filip.
Schneider Adam.
Śliwiński Hipolit.
Smulikowski Julian.
Dr. Sokal Rubin.
Sudhoff Jan.
Soupper Antoni.
Dr. Stahl Leonard.
Dr. Stesłowicz Władysław.
Syniewski Wiktor.

Szafrański Ludwik.
Szczyrek Jan.
Szpendrowski Maksymiljan.
Dr. Szpor Łucjan.
Ks. dr. Szydelski Stefan.
Terenkoczy Władysław.
Thom Maksymiljan.
Thullie Maksymiljan.
Tkacz Jan.
Toczyski Józef.
Tokarski Józef.
Tomaszek Jan.
Ursini Teofil.
Wczelak Józef.
Weich Aleksander.
Weinberg Ignacy.
Dr. Wereszczyński Antoni.
Winiarz Ludwik.
Wixel Jakób.
Władyka Antoni.
Włodzimirski Walery.
Wolisch Zygmunt.
Zawojski Michał.
Zgórski Józef.
Dr. Kwiatkowski Ferdynand.
Boziewicz Marjan.

Sekcja I. (dobroczynna):

Dr. Poratyński, dr. Dylewski, Ciechulski, Flersch, Bendl, Lisiewicz Jan, Drewniak, Denehlowa, Münz Józef, Jahl, Bartlowa, dr. Loewenstein, Kuryłowski, dr. Adam, dr. Głąbiński dr. Guttman, Brodacki, Wł. Kucharski, Bogdanowicz, Rudnicka, Philipp, Mościcka, dr. Parnas, Cieślewicz.

Sekcja II. (finansowa):

Dr. Dziwiński, Andrzejowski, Bolesł. Lewicki, Aleks. Lewicki, Hoeflinger, Ohly, Zgórski, dr. Buber, dr. Diamand, Szczyrek, Majewski, Hausner, Felsztyn, Terenkoczy, Winiarz, dr. Stesowicz, dr. Boziewicz, dr. Pazdro, dr. Pieracki, dr. Szpor, Chajes, Wiksel, dr. Rucker, dr. Kwiatkowski, Lityński, Pierożyński, dr. Sawczyński, Schneider, dr. Pedak.

Sekcja III. (budowlana):

Hingler, Murzyński, Schirmer, Cirin, Wczelak, Domiczek, Kapuściński, Białkowski, Tokarski, Gajczak, Kuryłowicz, Tomaszek, Olański, Rybicki, Fiedler, Hauswald, Biernacki, Szpondrowski, Reiss, Kroch, Weinberg, dr. Matakiewicz, Jaskólski, Appel, Soupper, Rawski, Thullie, Howarth, Szafrański, dr. Herschtahl.

Sekcja IV. (sanitarna):

Włodzimirski, Demeter, Maksymowicz Kotowicz, Bieniecki, Madura, dr. Papee, Tkacz, Salamander, Marecki, Smulikowski, dr. Loewenherz, Rappaport, dr. Pisek, Toczyski, Bernacki, Wollisch, Weich, Thom, Syniewski, Laskownicki, Jakóbczyński, dr. Mikołajski, Konarski, Hell.

Sekcja V. (organizacyjna):

Majewski, Sudhoff, Abrysowski, Pammer, Kauczyński, Baczewski Drexlerówna, Chrystowski, Lang, Dąbrowiecki, Hankiewicz, dr. Majerski, Zawojski, Bader, Aleksandrowiczówna, Kwiatkowski, dr. Próchnicki, dr. Diamand Jakób, dr. Sokal, dr. Wereszczyński, Bałaban, Śliwiński, ks. dr. Szydelski, Dworzak, Gromnicki, Krausowa, dr. Prószyński, Władyka Radoszewski, Dolanowicz.

Delegaci:

Dr. Adam, dr. Pieracki, dr. Poratyński, Bol. Lewicki, Ohly, Hoeflinger, Hingler, Schirmer, Włodzimirski, Maksymowicz, Majerski, Kauczyński, Buber, Szczyrek, Majewski, Olański, Konarski, Chrystowski, Kuryłowicz, Hell, Terenkoczy, Felsztyn, Rybicki, dr. Pisek, Zawojski, Bader, dr. Szpor, dr. Próchnicki, Philipp, Soupper, Rawski, dr. Mikołajski, dr. Rucker, dr. Wereszczyński, Laskownicki Chajes, Wiksel, Wollisch, dr. Sawczyński.

Województwo lwowskie.

Wojewoda **Kazimierz Grabowski.**

I. Wydział prezydjalny:

Naczelnik wydz.: Stanisław Zimny.

Oddz. I. prezydjalno-personalny: Oktaw Stanisław Doschot.

Oddz. II. bezpieczeństwa publicznego i pracy: Mikołaj Kwasniewski.

Oddz. III. dla spraw stowarzyszeń, spółek i kas oszczędności: dr. Roman Trzeciak.

II. Wydział administracyjny:

Naczelnik wydz.: Antoni Schuitis.

Oddz. I. dla spraw obywatelstwa, przynależności wojskowych i statystyki ruchu ludności: Eugenjusz Friedberg.

Oddz. II. dla spraw metrykalnych: Seweryn Dolnicki.

Oddz. III. ogólny administracyjny: Adam Karchezy.

Oddz. IV. kultury i sztuki: dr. Józef Piotrowski.

III. Wydział samorządowy:

Naczelnik wydz.: Włodz. Bętkowski.

Oddz. I. samorządowy: Józef Świtalski.

Oddz. II. fundacje: dr. Filip Gross.

Oddz. III. sprawy rekwizyt mieszkań: Roman Prokopowicz.

IV. Wydział budżetowo-gospodarczy:

Naczelnik wydz.: dr. Jerzy z Granowa-Wodzicki.

Oddz. I. gospodarczy: Stanisław Tyszkowski.

Oddz. II. rachunkowy: dyrektor Władysław Nowicki.

V. Wydział przemysłowy:

Naczelnik wydz.: Karol Lidl.

Oddz. I. administracyjno-prawny: vacat.

Oddz. II. techniczno-przemysłowy: inż. Stanisław Zdobnicki.

VI. Wydział wyznaniowy:

Naczelnik wydz.: Jan Matkowski.

Naczelnik wydz. VI. jest zarazem kierownikiem oddziału wyznaniowego.

VII. Wydział rolnictwa i weterynarji:

P. o. naczelnika wydz.: Marjan Morawski.

Oddz. I. administracyjno-prawny: Michał Potuczko.

Oddz. II. rolny: vacat.

Oddz. III. leśny: inż. Aleksander Berwid.

Oddz. IV. weterynaryjny: Franciszek Ponicki.

VIII. Wydział pracy i opieki:

P. o. naczelnika wydz.: Jan Maszkowski.

Oddz. I. ubezpieczenie społeczne: Andrzej Hofmann (prowizorycznie).

Oddz. II. opieka społeczna: vacat.

IX. Wydział zdrowia publicznego:

(wojewódzki urząd zdrowia)

Oddz. I. administracyjno-prawny: Michał Potuczko.

Oddz. II. sanitarny: dr. Adolf Kuhn.

Oddz. III. sanitarno-obyczajowy: dr. Leon Krzemicki.

Oddz. IV. farmaceutyczny: Walery Włodzimirki.

X. Okręgowa dyrekcja robót publiczn.:

Dyrektor inż. Kazimierz Rogoziński.

Wydz. I. ogólno-techniczny: inż. Edward Hillbricht.

Wydz. II. wodny: inż. Teofil Dujanowicz.

Wydz. III. archnitekoniczno-budowlany: inż. Paweł Krzywoiączka.

Wydz. IV. drogowy: inż. Emil Bratro.

Biuro hydrograficzne: inż. Francizek Łowczyński.

XI. Wydział aprowizacyjny w likwidacji.

Kierownik wydz.: Juljusz Friedrich.

Vacat.

Województwo stanisławowskie.

Okręgowa Dyrekcja Robót Publicznych.

Wykaz agend i urzędników.

Okręgowa dyrekcja robót publicznych: Dyrektor: inż. Konstanty Biernacki.

Wydz. I. ogólno-techniczny: Naczelnik wydz.: inż. Stanisław Kornicki.

Wydz. II. wodny: Nacz. wydz.: inż. Władysław Zgorlakiewicz.

Wydz. III. architektoniczno-budowlany: Nacz. wydz.. inż. Mieczysław Teodorowicz.

Wydz. IV. drogowy: Nacz. wydz.: inż. Leon Groch.

Państwowy zarząd drogowy: Sanisławów, Kołomyja, Nadwórna, Kałusz, Rohatyn, Sniatyn, Stryj, Turka.

Państwowy zarząd wodny: Stanisławów, Kołomyja, Kałusz, Stryj.

Państwowy zarząd arch.-bud.: Stanisławów, Kołomyja.

Województwo tarnopolskie.

Okręgowa Dyrekcja Robót Publicznych.

Wykaz agend i urzędników.

Okręgowa dyrekcja robót publicznych: Dyrektor inż. Kazimierz Engel.

Wydz. I. ogólno-techniczny: Nacz. wydz. inż. Mikołaj Walentowski.

Wydz. II. wodny: Nacz. wydz. inż. Józef Gryziecki.

Wydz. III. architektoniczno-budowlany: Nacz. wydz. inż. Stanisław Wójcicki.

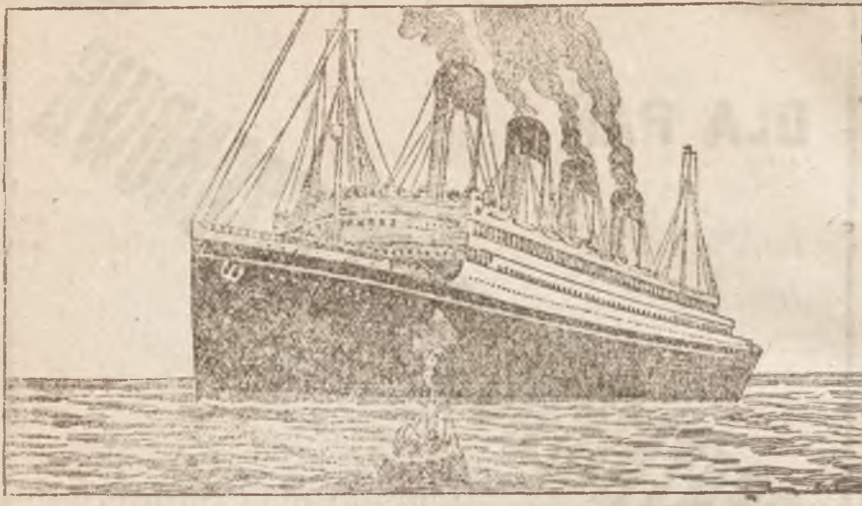
Wydz. IV. drogowy: Nacz. wydz. inż. Karol Pielech.

Państwowy zarząd drogowy i wodny: Tarnopol. inż. Alda Wacław.

Pańtwowy zarząd drogowy: Czortków, inż. Langer Antoni; Buczacz, inż. Przewirski Franciszek; Brzeżany, inż. Rapf Wilhelm; Kamionka Strumiłowa, inż. Romanowski Jan; Złoczów, inż. Herzog Zygmunt; Zaleszczyki, inż. Linek Jan.

Państwowy zarząd arch.-bud.: Tarnopol, inż. Amarant Izydor.

Szematyzm wojskowy.

Dowództwo Okręgu Korpuśnego Nr. VI. (DOK. VI.)

Lwów, plac Bernardyński l. 6.

Dowódca:

Gen. Dyw. Władysław Jędrzejewski.

Zast. D-tcy:

Gen. Bryg. Mieczysław Linde.

Szef Sztabu:

Pułk. Szt. Gen. Kazimierz Seiber Rylski.

Zastępca Szefa Sztabu:

Mjr Szt. gen. Jan Rozwadowski.

Komenda miasta

ul. Wałowa l 16.

Dowódca 5 Dywizji Piechoty i Komendant Miasta:

Gen. Bryg. Jan Thullie.

Zastępca Komendanta Miasta:

Ppułk. Władysław Haudek.

Adjutant:

Por. Tadeusz Korab Kowalski.

Referent Bezpieczeństwa:

Kpt. Stanisław Pałka.

Referent Ewidencyjno Kwaterunkowy:

Kpt. Juljusz Veelpel.

Referent Oświatowy:

Kpt. Józef Klink.

Dowództwa, Urzędy i Zakłady wojskowe.

Archiwum D. O. K. VI. ul. Podwale 13.
6 Brygada jazdy, Dowództwo: ul. Łyczakowska 163.
Dowództwo 5 Dyw. piech.: Wałowa 6
Dowództwo Piechoty dywizyjnej 5 D. P. ul. Wałowa 6.
6 Dwon artylerii konnej: Koszary Wóleckie.
6 Dwon taborów: Na Błonie 72.
6 Dwon samochodów: Janowska 20.
6 Dwon żandarmerji wojsk.: Zamarstynowska 7.
Donat Ekspozyt. Lwów: Wałowa 9.
Donat punkt kontrolny: Dworzec gł.
Donat składnica: Dworzec główny kleparowski.
Doradca prawny D-cy O. K. VI.: pl. Bernardyński 6.
Dział kontroli gospod.: Sakramentek 14.
Duszpasterstwo O. K. VI.: Koszary Jazłowieckie.
Ekonomat D. O. K. VI.: Sakramentek 26.
Ekspozyt. V. Oddz. II. Szt. gen.: Czarnieckiego 7.
Eksp. pomocy dla zdemob. oficerów: ul. Czarnieckiego 18 (Województwo IV. p. drzwi 248).
Eksp. wojsk. kontroli gen.: Kurkowa 12
Epidemiczny szpital: ul. Weteranów.
Fabryka protez: Dom inwalidów, Kleparowska.
Grupa transportowa W. O. Z. G.: Dworzec Czerniowiecki.
Intendantura O. K. VI.: Ochronek 4.
Intendatura rejonowa: Sakramentek 25.
Inspektorat armji V.: Fredry 2.
Inwalid. wojsk. zakład leczniczo-szkolny: Kleparowska 27.
Informacja telef. wojsk.: pl. Bernardyński 6.
Kier. Rejon. sanit. Lwów: Wałowa 16.
Kier. Rejon. inż. i sap.: Wałowa 16.
Kadra komp. zapas. Baonu telegr. VI.: Kadecka 1.
Kadra okręg. szpitala koni VI.: Żółkiewska 52.
Komp. zapas. sanit. nr. VI.: Kleparowska 23.
Komp. Sztab. D. O. K. VI., ul. Kurkowa l. 12.
Komenda Uzupełnień koni. ul. Kurkowa l. 12.
Korpus Kadetów Nr. 1. ul. Kadecka.
Komenda Miasta. Lwów, ul. Wałowa 16.
Kurs Oficerów Taborowych. ul. Arciszewskiego l. 3.
Komisja Rekwiz. Okr. ul. Ochronek l. 4.
Komisja Przyjęć Oficerów Rezerwy, pl. Bernardyński l. 6.
Lotniczy Port. Błonie Janowskie.
Magazyn Ludowlany O. S. i Sap., Lewandówka.
Magazyn Ludowlany (G. skł. Okr. inż. i sap.), Dworzec Kleparowski.
Magazyn Ludowlany (Okr. składy inżyn. i sap.), ul. Misjonarska 1.
Okręg. Szpital Wojskowy, ul. Łyczakowska l. 25.
Okręg. Wojsk. Zakład Gospodarczy, ul. Janowska l. 5.
Okręgowy Zakład Mundurowy, ul. Marcina l. 50.
Okręgowy Zakład Mundurowy, (warsztaty), ul. Zyblikiewicza l. 33.
Okręgowa Składnica Sanitarna, ul Kleparowska l. l. 22.
Okręgowe Zakłady Uzbrojenia Nr. VI., ul. Janowska l. 87.
Okręgowy Sąd Wojskowy O. K. VI. ul. Zamarstynowska l. 9.
Ogniska Ofic. Załogi Lwowskiej, ul. Fredry l. 1.
Opału Składnica W. O. Z. G. VI. Lotniska, Błonia Janowskie.
Okręgowa Szkoła Łączności VI., ul. Kadecka l. 1.
Powiatowa Komenda Uzupełnień (PKU). Lwów - miasto, ul. Kurkowa l. 12.
Powiatowa Komenda Uzupełnień (PKU), Lwów - powiat, ul. Kurkowa l. 12.
Prokuratura Wojskowa D. O. K., ul. Zamarstynowska l. 9.
19 pp. Cytadela.
26 pp. Koszary Jabłonowskie.
40 pp. Koszary Piłsudskiego, ul. Piotra i Pawła.
14 p. ułanów, Koszary Jazłowieckie (za rogatką Łyczakowską).
5 p. a. p., Koszary Bema. ul. Grodecka
5 p. a. c. Koszary Czerwony Klasztor, ul. Teatyńska.
Radjostacja. Lwów Koszary Wóleckie
Referat Osad Żołnierskich D. O. K., ul. Trzeciego Maja l. 19.
Referat Pomocy zdemob. ofic., ul. Czarnieckiego l. 18.
Schroniska ofic., ul. Słowackiego l. 2, i ul. Janowska l. 63.
Szefostwo Art. i Uzbr. D. O. K. VI., ul. Wałowa l. 16.
Szefostwo Inż. i Sap. D. O. K. VI., ulica Wałowa l 6.
Szefostwo Sanitarne D. O. K. VI., ul. Kopernika l. 11.
Sąd wojskowy Okręgowy VI., ul. Zamarstynowska l. 9.
Sąd wojskowy Rejonowy VI., ul. Zamarstynowska l. 7.
Strzelnica Garnizonowa i Polowa. ulica Kleparowska.

Warta Główna Komendy miasta, Lwów, Plac św. Ducha l. 3.
Warsztaty i składy taborowe, ul. Janowska l. 21.
Warsztaty broni, ul. Janowska l. 21.
Wojskowe więzienie śledcze, ul. Zamarstynowska l. 9.
Wojskowy Wydział Kolejowy, ul. Zamarstynowska l. 5.
Wydział Saperów, B. O. K. VI., ul. Kleparowska l. 22.
Zakład Leczniczo - Szkolny Inwalidów wojennych, ul. Kleparowska l. 25.
Autowe składy, ul. Janowska l. 120
Biblioteka dla oficerów załogi Lwów, ul. Fredry l. 1.
Ekonomat O. Z. N. VI., ul. Zyblikiewicza l. 33.
Hurtownia Gospód i Sklepów żołnierskich, ul. Czarnieckiego l. 7.
Ogrodniczy Referat, ul. Kleparowska 29.
Okręg. Eksp. Sekcji Opitki M. S. W., ul. Sakramentek l. 26.
Szkoła kucia koni, ul. Balonowa l. 9.
Urząd opieki nad grobami wojennymi D O. K. VI., plac Bernardyński l. 6.
Warsztaty kucheń polowych za rogatką Gródecką.

Adwokaci we Lwowie.

*) nie reaktywowali dotychczas kancelarji.

Lwów.

Agopsowicz Mikołaj, Legionów 3.
Aleksandrowicz Roman Fredry 8.
Allerhand Maurycy, Jagiellońska 22.
Alles Wolf, Rutowskiego 12..
Altschiller Nuchim Juda, Sykstuska 14.
Appenzeller Maksymilian, Kopernika 21.
Apperman Marjan, pl. Kapitulny 3.
Argasiński Karol, Zielona 6.
Aszkenazy Fryderyk, Sykstuska 42.
Aszkenazy Joel, Kościuszki 18.
Aszkenazy Salomon, Kościuszki 18.
Aulich Stan. Adam Adolf, Długosza 1.
Awerbach Leon.
Axer Maurycy, Fredry 4a.
Aszkenazy Salamon, Piekarska 14..
Arnold Jan, Kamińskiego 11.

Bandrowski Witold, Krasickich 15.
Baran Stefan, Kraszewskiego 19.
Bartel Henryk, Jagiellońska 17..
Berger Oswald.
Berlstein Wilhelm, Krasickich 18.
Bielański Witold, Romanowicza 3.
Bieliński Stanisław, Trzeciego Maja 2.
Bilik Mikołaj, Kraszewskiego 21.
Birnbaum Henryk, Brajerowska 11.
Bless Samuel, Brajerowska 5.
Blumenfeld Bruno, Bielowskiego 3.
Błazejowski Bronisław, Batorego 32...
Bombach Izydor, Legjonów 29.
Borcwiec Józef, Kościuszki 20.
Both Benno, Jagiellońska 2.
Brauner Józef, Podlewskiego 9.
Brandler Leon Józef, św. Anny 6.
Brendel Adolf, Kazimierzowska 27. .
Brendel Maurycy, Kołłataja 3.
Brill Jakób Podlewskiego 10.
Bromberg Gustaw, Krasickich 6.
Brueckman Aleksander, Romanowicza 1.
Buber Marceli Karol, Sykstuska 16.
Buber Rafał, Kościuszki 4.
Bund Salamon, (senior), Mickiewicza 22.
Bund Salomon (junior), Brajerowska 20.
Burstin Teofil, pl. Smolki 5.
Baczes Maurycy, Grodecka, 24.
Baczes Joachim Jakób, Grodecka 24.
Burstin Chaim Hersch Żółkiewska 20.
Byk Henryk, Piekarska 6.
Bogen Józef, Potockiego 9.
Boral Rachmiel Abrah., Słowackiego.
Bandel Jan Mikołej, Podwale.

Cetnarski Lubin, Kościuszki 6. .
Chajes Izydor, Wałowa 3.
Chajes Saul, Kalecza 10.
Chameides Marceli, Sykstuska 38.
Chołodecki Witold, Jagiellońska 8.
Chotiner Leon, Brajerowska 6.
Czarnik Kazimierz, Sobieskiego 4.
Czerny Karol, plac Bernardyński 10.
Czeszer Edwin, Kościuszki 14.
Czerwiński Karol Szczęsny, Wronowskich 13a.
Czoban Alfred, Teatyńska 37.

Dawydiak Eugeniusz, Ormiańska 19.
Deiches Adolf, Żółkiewska 66.
Deryng Stanisław, Tańskiej 3.
Diamand Jakób, pl. Bernardyński 1a.
Dębicki Stanisław, plac Bernadyński 12a.
Dogilewski Mojżesz, Krasickich 10.
Dręgiewicz Stanisław, Halicka 21.
Dwernicki Tadeusz, Halicka 21.
Dziedzic Wojciech, Kościuszki 20.
Dziędzielewicz Antoni, Jagiellońska 8.
Dziubczyński Franciszek Ksawery, Łyczakowska 9.
Dratler Nechemiasz Maurycy, Sykstuska 23.
Dattner Herman, Tańskich 1.
Diner Zygmunt, Zniesienie.

Ebersohn Edward, Sykstuska 19.
Einaugler Karol, Sykstuska 21.
Ekstein Marek, Krasickich 15.
Epstein Karol Asnyka 6.
Epstein Oswald, Sokoła 5.
Ettinger Maks, Legionów 29.
Ewin Filip, Blacharska 8.
Engel Sender Michał, Asnyka 5.

Fedak Stefan, Sykstuska 48.
Feigelbaum Henryk, Sokoła 5.
Feiles Izydor, Kościuszki 8.
Fell Izydor Natan.
Fell Juljusz, Sykstuska 21.
Fell Marek Batorego 4.
Feld Izaak, Halicka 21.
Finkelstein Saul Słowackiego 4.
Finkler Marek, Sykstuska 36.
Fisch Izaak, Wałowa 11.
Fischer Adolf, Słowackiego 18.
Fischer Antoni, Podlewskiego 8.
Flaeschner Szymon, Kołłataja 10.
Flecker Leon, Słowackiego 16.
Flecker Ozjasz, Kaźmierzowska 37.
Fraenkel Leon, Jagiellońska 2.
Fraenkel Maksymilian, Niecała 5.
Fraenkel Markus, Kościuszki 5.
Freilich Abraham, Kopernika 26.
Freilich Izaak Kopernika 26.
Fried Maks, Jagiellońska 20.

Fried Witold Feliks, Słowackiego 3.
Fruchs Józef Leon, Kościuszki 22.
Fuchs Eljasz, Kraszewskiego 7.
Fraenkel Izrael, Kopernika 21.
Furgalski Władysław, Grunwaldzka 11.
Fuerberg Jakób, Żółkiewska 149.
Finkelstein Józef, Słoneczna 30.
Fruchs Henryk, Mikołaja 8.

Gall Edward, Słowackiego 18.
Garfein Stanisław, Jagiellońska 7.
Gasser Eugenjusz, pl. Kapitulny 3.
Geber Manuelle Owadie.
Geist Bronisław Fubus, 3 Maja 11.
Gelehrter Władysław, Brajerowska 3.
Geyer Henryk, Jagiellońska 4.
Gieruszyński Feliks Konstanty, Kopernika 20.
Glaser Ludwik, Sykstuska 44.
Godlewski Włodzimierz, pl. Marjacki 7.
Goldberg Izrael Dawid, Kościuszki 24
Goldberg Jakób, Brajerowska 5.
Goldschlag Aba, Słowackiego 16.
Gołogórski Eugenjusz, pl. Bernardyński l. 14.
Gorecki Tadeusz, Fredry 6.
Górnicki Franciszek, Podlewskiego 6.
Gorewicz Stanisław, Kraszewskiego 15.
Grek Michał, Kraszewskiego 7.
Gross Oskar Henryk, Kraszewskiego 1.
Gross Salomon, Brajerowska 10.
Gromski Emanuel, Bourlarda 3.
Grcyecki Stanisław Antoni, Chorążczyzny 19.
Gruder Leon Ludwik, Kopernika 14.
Grund Benjamin Eljasz, Sykstuska 38.
Gruener Szymon, Słowackiego 6.
Grzesik Stanisław, Batorego 30.
Grzeszczyński Władysław, Fredry 7.
Gwozdecki Eugenjusz, Krasickich 6.
Graf Oswald Henryk, Pańska 8.
Gellman Zygmunt, Brajerowska 15.
Goldhammer Jaques, Kościuszki
Gruener Leon, Jagiellońska 20.
Gerstman Henryk, Mickiewicza 22.
Gleich Emil, Jagiellońska 11.

Halberthal Józef.
Hartman Leon, Halicka 1.
Hausslinger Abraham.
Hausmann Aleksander, Pas. Hausmana 6.
Hankiewicz Leon, Ruska 3.
Herbst Aleksander.
Herbst Jakób Zygmunt.
Hermelin Natan, Kraszewskiego 5.
Herschthal Samuel, Kołłątaja 8.
Hlavaty Oktaw, 3 Maja 3.
Hofmokl Stanisław.
Hollender Edward, Sykstuska 17.
Hołubowicz Izydor.
Honigman Natan.
Horowitz Gabriel, Sapiehy 6.
Hubicki Emil, Zyblikiewicza 29.
Hulles Dawid, Podlewskiego 9.
Hulles Maurycy.
Huebner Samuel, Rutowskiego 7.
Hausman Józef, Krasickich 16.
Hirschsprung Edward, Brajerowska 5.
Horowitz Mendel, Sokoła 5.
Hewel Jakób, Gazowa 12.
Hecheles Dawid, pl. Strzelecki 3.

Jaglarz Franciszek, Zimorowicza 2.
Janiszewski Tadeusz, Grodzickich 1.
Jankiewicz Mirosław, Kurkowa 5.
Jarosławski Grzegorz.
Jasinicki Włodzimierz, Hofmana Op. 28.
Jekeles Leon, Unji Lubelskiej 15.
Juettes Jammes, Szopena 3.
Juran Józef, Pasaż Hausmana 6.

Kacinel Maurycy, Romanowicza 9.
Kahane Józef Edward, Sykstuska 44.
Kahane Maurycy, Brajerowska 11 a.
Kamieński Edmund, Szopena 5.
Kaner Mojżesz, Jagiellońska 2.
Kapuściński Leonard, Romanowicza 11
Karlsbad Ludwik, Szopena 3.
Kaufman Izydor, Fredry 4.
Kibitz Józef, Szopena 5.
Kiełbiński Adam Karol.
Kiernig Francisz... wernickiego 14.
Klarfeld Henryk.
Klarfeld Leon.
Klein Józef, Zimorowicza 2.
Klinghofer Dawid, św. Anny 5.
Kmicikiewicz Jan, pl. Dąbrowskiego 7
Knoll Leon, 3 Maja 2.
Kobylański Marjan.
Koch Dawid, Pasaż Hausmana 6.
Koch Józef, Sykstuska 17.
Koffler Benedykt, Podlewskiego 7.
Kohl Izydor, Halicka 21.
Kohl Alfred.
Kohn Chaim
Korencki Leon, Batorego 30.
Korkis Jakób, b. Brajerowska 4.
Korytko Stanisław, Łyczakowska 3.
Kormes Natan, 3 Maja 1.
Koerner Zygmunt, Sykstuska 16.
Korngrün Filip, Krasickich 10.
Koenigsberger Samuel, Akademicka 8.
Kosiński Adam, Kraszewskiego 3.
Kraus Alojzy, pl. Marjacki 7.
Kraus Maksymiljan, Kopernika 7.
Krecowiecki Kazimierz.
Kreps Arnold, Brajerowska 20.
Krzemieński Jakób.
Krzemicki Stanisław, pl. Chorążczyzny l. 6.
Kuczkiewicz Jan, Grodzickich 4.
Kulikowski Wiktor, Wałowa 33.
Kupczyński Tadeusz, Czarnieckiego 10.
Kwiatkowski Ferdynand, Pańska 2.
Kowalski Julian Jakób, Asnyka 3.

Kretz Ignacy Arnold. Akademicka 12.
Katz Jakób Ber.

Lachs Salomon, Podlewskiego.
Landau Julian. Akademicka 28.
Landau Maks Norbert.
Landes Abraham, 3 Maja 7
Landes Ludwik. Romanowicza 11.
Landesberg Józef. Mickiewicza 4.
Landesberg Henryk. Wałowa 11 a.
Landesberg Juda Wiktor, 3 Maja 21.
Langer Adolf 3 Maja 21.
Langer Roman Ferydnand. Zyblikiewicza 12.
Lan Ignacy, Kilińskiego 1.
Laub Mayer Izrael, Jagiellońska 15.
Lauer Juljusz.
Lehm Fryderyk, Bernsteina 7.
Leistyna Naftali, 3 Maja 11.
Lewicki Konstanty.
Lewicki Maksymiljan. Krasickic 6.
Lewin Juljusz. Sobieskiego 12.
Liebermann Arnold, Podlewskiego 10.
Lind Zygmunt Ernest, Romanowicza 7.
Linial Maksymiljan. Akademicka 28.
Lityński Jan, Ormiańska 8.
Loewenherz Henryk, Kopernika 21.
Loewenherz Józef.
Loewenstein Natan Kościuszki 8.
Longchamps Bogusław, Kopernika 20.
Lowicz Joachim, Jachowicza 8.
Lothringer Maksymiljan, Krasickich 8.
Luft Jakób Hirsch, Sykstuska 32.
Luft Dawid, Ormiańska 2.
Luft Emanuel, Sienkiewicza 2.
Ludwak Anzelm, Syksuska 38.
Landau Zygmunt, Kalecza 6.
Leser Maurycy Maksymiljan.
Laufer Jakób. Pasaż Hausmana 6.

Łaba Władysław, Pańska 11.
Łaz Kazimierz, pl. Bernardyński 12.
Łoziński August, Kopernika 4.
Łysiak Aleksander Tymoteusz, Ormiańska 19.
Łeszczyj Juljan, Rynek 10.

Maciszewski Feliks.
Madles Stanisław, Zygmuntowska 14.
Mallik Włodzimierz. Krasickich 2.
Malz Dawid. Jagiellońska 16.
Maneles Chaim, Kościuszki 24.
Mańkowski Tadeusz, Kopernika 4.
Margulies Elkon. Sienkiewicza 2.
Mass Leon. Żółkiewska 35.
Mayer Aleksander, Fredry 8.
Mayer Józef Henryk. Kościuszki 3.
Mazurkiewicz Ludwik, Akademicka 14.
Mehrer Alfred, Mickiewicza 10.
Meller Józef. Sykstuska 9.
Mendrowicz Fryderyk. Sykstuska 30.
Menkes Adolf. Kościuszki 2.
Michalewski Bronisław, Akademicka 18.
Mieser Józef, Szopena 3.
Mildwurm Łucjan. Kraszewskiego 7.
Mischalek Franciszek, Rutowskiego 7.
Mochnacki Włodzimierz, Grodzickich 4.
Morawiecki Józef, Bourlarda 4.
Mueller Antoni Marcin.
Mund Ludwik. Pasaż Hausmana 3 a.
Mesusc Józef, Kącik 20.
Mehrer Joachim Jakób, Sykstuska 23.
Majer Henryk.

Nadel Leon, Kościuszki 4.
Nadraga Aleksander, Dominikańska 11.
Nagel Karol, Jagiellońska 12.
Nahlik Karol, Grottgera 4.
Niedyszyński Czesław. Demjan, Mikołaja 3.
Nowotny Juljan Karol. 3 Maja 17.
Nussbrecher Zygmunt.
Nussbaum Eisig Bernard, Batorego 6.
Neuwald Nachman. Kościuszki 16.

Ochrymowicz Włodzimierz, Ruska 20.
Olbert Karol, Kołłątaja 7.
Oleśnicki Jarosław.
Olszewski Witold. pl. Halicki 14.
Ostaszewski Bronisław. Teatralna 7.
Oster Stanisław, Sykstuska 2.
Ostermann Artur, Glniańska 4.

Paneth Marceli, 3 Maja 12.
Paneth Seweryn, Kościuszki 3.
Parnas Emil, Hetmańska 22.
Parnas Józef, 3 maja 19.
Paszkowski Mieczysław Henryk. Akademicka 5.
Peczenik Kasiel Abraham Słowackiego 1. 5.
Perleck Roman. Rynek 10.
Pieracki Jan Franciszek, Rynek 4.
Pinsker Oswald Leon, Kołłątaja 2.
Ploder August, Szopena 5.
Pohl Samuel, Kl. Tańskiej 1.
Pokorny Bruno Jan, Akademicka 21.
Pomianowski Józef, Grodzickich 1.
Perdes Pinkas. Kościuszki 5.
Proch Adolf. Sykstuska 29.
Próchnik Leon. Kochanowskiego 1.
Pochrille Szymon.

Rabner Ludwik Manfred, Sykstuska 15.
Rabner Natan. Akademicka 16.
Rappaport Marek, Kraszewskiego 1.
Rappaport Samuel. Kaźmierzowska 41.
Rodkowski Juljusz. Kopernika 18.
Rappaport Maks. Koralnika 8.
Rabiner Józef, Kopernika 10.
Raps Józef Adolf, Śnieżna 7.
Rauch Józef. Hetmańska 22.
Rawicz Salomon, Brajerowska 5.
Rechen Henryk, pl. Dąbrowskiego 1.
Rechen Rudolf, Podlewskiego 6.
Rechen Wilhelm, Podlwskiego 6.

Regenbogen Henryk, Pańska 11 a.
Reich Jakób, Sykstuska 28.
Reich Leon, Kraszewskiego 1.
Reiss Ignacy, Wałowa 11.
Reiss Salomon, Słowackiego 8.
Ringel Michał, Zygmuntowska 14.
Roiński Emil, Rynek 4.
Rosenbaum Maurycy, Pasaż Hausmana 6
Rosenberg Wilhelm, Brajerowska 4.
Rosengarten Juljusz, Sykstuska 15.
Rosenkranz Leon.
Rosinkiewicz Jerzy, Szopena 5.
Rosmarin Adolf, Kołłątaja 4.
Rozmarin Józef, Kościuszki 3.
Rosmarin Henryk Sykstuska 46.
Roth Emanuel, Hetmańska 24.
Roth Maurycy, Sykstuska 8.
Rothfeld Adolf, Hetmańska 24.
Roehr Ludwik, Romanowicza 1.
Róg Władysław, Gołąba 6.
Reiss Józef, Kochanowskiego 14.
Roller Izydor, Gródecka 26.
Rapaport Artur, Skarbkowska 4.
Rybak Mikołaj Roman, Grodzickich 2.

Salzberg Maks, Klonowicza 8.
Samuely Albert, Brajerowska 14.
Sandauer Juljusz, Kościuszki 4.
Schaff Maks, Skarbkowska 15.
Schapira Marceli Ignacy, Kopernika 32.
Schenk Jan Nepomucen.
Schenker Izydor.
Schier Aleksander, Kopernika 28.
Schipper Zygmunt, Podlewskiego 8.
Schleicher Filip, Rutowskiego 7.
Schleifer Zygmunt, Kościuszki 3.
Schenck Benjamin, Antoniego 9.
Schmidt Józef, Hetmańska 10.
Schmorak Emil, Fredry 9.
Schorr Adolf, Kołłątaja 3.
Schoenbach Ignacy, Słowackiego 4.
Schoenfeld Maksymiljan, pl. Smolki 4.
Schreiber Dawid, Brajerowska 7.
Schwarz Herman, Kopernika 22.
Schwaetzer Zygmunt.
Schwerdfinger Abraham.
Seemann Bernard, Kaźmierzowska 45
Seher Józef, Sykstuska 26.
Selzer Adolf, św. Szymona 1.
Selzer Samuel, Kraszewskiego 5.
Senisson Kazimierz Aroni, Kopernika 30.
Seyfarth Ludwik, Akademicka 21.
Sienkiewicz Teodor, Romanowicza 5.
Silberstein Abraham, Jagiellońska 4.
Skałkowski Mieczysław.
Słoniewski Wiktor, Słowackiego 21.
Sokal Klemens, Kościuszki 4.
Sokal Marek
Sokal Rubin, Sykstuska 8.
Sommerstein Emil, pl. Smolki 3.
Sommerstein Salomon, Hetmańska 24.
Sowilski Henryk.
Srokowski Adam Karol, Sienkiewicza 3.
Stahl Jakób, Rutowskiego 16.
Stahl Leonard, Pańska 11.
Stankiewicz Zdzisław Józef, Akademicka 22.
Starosolski Włodzimierz.
Stejl Maurycy, Krasickic 7.
Steinberger Jakób, Jagiellońska 8.
Steinhardt Izydor, Klonowicza 14.
Stempel Salo, Kopernika 10.
Stenzel Edward Karol, Sokoła 3.
Strzemieński Jan, Sienkiewicza 5.
Sułkowski Franciszek Zdzisław, Kraszewskiego 11.
Szeib Henryk Leonard, Wałowa 2.
Szeliga Mieczysław Wojciech, Pańska 15
Szorr Arnold, Brajerowska 14.
Szuchiewicz Mikołaj, Czarnieckiego 20.
Schaff Henryk Leon, Podlewskiego 9.
Schfarz Koppel, Rzeźbiarska 5.
Schwarz Tadeusz.
Silberstein Adolf Henryk, Trybunalska 1
Sucher Wolf Chaim, Dąbrowskiego 13.
Srokowski Karol Mateusz, Hetmańska 10
Schlafenberg Maurycy Henryk. Nowy Świat 4.
Szuchiewicz Stefan Ignacy, Czarnieckiego 24.
Stupnicki Roman Antoni, Piaskowa 14.
Szajna Paweł, Romanowicza 15.

Taubes Emil Kl. Tańskiej 1.
Teicher Juljusz, Brajerowska 7.
Tenner Bernard, Słowackiego 16.
Teszner Leopold Jan.
Thon Dawid, Słowackiego 14.
Thumin Kornel, Kościuszki 3.
Till Artur, Pańska 4.
Tomasik Seweryn, Szopena 5.
Tucki Włodzimierz, Szopena 5.
Tyger Celestyn, Sykstuska 19.

Ulam Józef, Kołłątaja 12.
Ungar Wiktor.
Urich Edward, Rynek 35.

Vogel Aleksander, Waołwa 9.

Wacyk Eugenjusz, Mikołaja 8.
Wagner Mendel Ozjasz, Krasickich 8
Waschuetz Fischel r. Filip.
Wasser Ozjasz, Kościuszki 6.
Wasserberger Leon.
Wasung Michał, Fredry 8.
Wein Ignacy, Kraszewskiego 5.
Weinberg Adolf, 3 Maja 10.
Weinberg Salamon, Sykstuska 12.
Weiss Artur, Słowackiego 3.
Weissglas Zygmunt, Legjonów 35.
Weissman Ozjasz, Podlewskiego 10.
Weisstein Michał.
Werfel Dawid, Ossolińskich 15.
Westreich Józef, Akademicka 3.

Węgrzyński v. Węgierski Jan Seweryn, Grodzickich 4.
Witkowski Kazimierz, Mickiewicza 10.
Wittlin Adolf, Batorego 32.
Wittlin Bernard, Sykstuska 46.
Wittlin Salomon, Bielowskiego 3.
Witwicki Stefan.
Wolf Leon, Sykstuska 42.
Wolken Edmund, Podlewskiego 3.
Wołoszyn Michał, Szaszkiewicza 2.
Wołoszyn Jan, Friedrichów 12.
Wróblewski Józef, Sobieskiego 4.
Wurzel Julian Artur, Słowackiego 10.
Wyrostek Michał.
Weiss Jonasz, Chorążczyzny 18.
Weissglas Kuba Salomon.
Wahl Mojżesz, Kurkowa 28.
Weissman Baruch, Chrzanowskiej 14.
Werfel Stanisław, Jabłonowskich 8a.
Weitz Wolf, Bema 14.
Weichert Leon, Sykstuska 3.

Zaderecki Michał, Niecała 5.
Zagórski Stanisław, Kołłątaja 6.
Zając Teodozy, Szopena 5.
Zalewski Eugenjusz, Kopernika 4.
Zbyszewski Stanisław, Krasickich 3.
Zeiler Herman.
Zetterbaum Maksymiljan, Wałowa 28.
Zjon Leon, Kopernika 12.
Zjon Lazarz, 3 Maja 7.
Zipper Gerschon, Pasaż Hausmana 8.
Zoref Filip, Kopernika 30.
Zamara Henryk, Gródecka 93.

Lekarze we Lwowie.

Aleksandrowicz Onuf. Włodz., sek. szp., chor. wewn., Paw. zak., nie praktyk.
Aleksiewicz Andrzej, chor. zak. i wen., ul. Asnyka l. 2.
Aleksiewicz Józef, chir. ortop., ul. Friedrichów l. 2.
Link - Aleksiewicz Zofia, Asnyka 2.
Allerhand Henryk, dent. Krasickich 8.
Andruszewski Jan, Domagaliczów 4.
Andruszewski Mieczysław, as. klin. dermat., chor. skórne i weneryczne, pl. Akademicki 2.
Angielski Stan., lek. pom. szp. p., chor. wewn., Nowy Świat 4.
Arnold Wincenty, prym. szp. p., choroby wewn., Krasińskiego 11, nie prak.
Fiałkowska Maria Arnoldowa lek. Kasy chor., chor. wewn., Krasińskiego 11.
Arael Juljusz, lek. prak. szp. p., chor. sk. i wen., plac Strzelecki 16.
Arnold Sali Regina, pl. Akademicki 4.
Artel Adela, pl. Strzelecki 16, n. p.
Aschkenazy Zygmunt, chor. kob. i wewnętrzne, Romanowicza 20.
Atlasówna Elżbieta, sek. szp. p., chor. kobiece, ul Potockiego 24.
Atlas Henryk, okulista, ul. Kochanowskiego 11 a.
Atlas Karol, dentysta, ul. Kochanowskiego l. 11.

Baboń Jan, chir. dent., Halicka 1.
Baley Świętosław Roman, sek. szp. p., chor. wewn., Głowińskiego 2.
Balicki Stanisław, lek. sad., ul. Sadownicka l. 29.
Baut Antoni, prorektor Zakł. anatom., ul. Piekarska 52, n. p.
Baracz Roman, nadzw. prof. uniw., chir., ul. Batorego l. 36.
Bartel Leon, ul. Słoneczna l. 9, nie prak.
Better Edmund, położ. i chor. kob., ulica Zamknięta l. 9.
Blattówna Eliza, chor. dziec., ul. Sykstuska l. 14, nie prak.
Bardach Teofil, lek. Kasy chor., choroby wewn. i dermat., ul. Rutowskiego 7.
Barwiński Aleksandtr, lekarz szkolny, ul. Chrzanowskiej l. 10.
Beck Adolf, prof. uniw., Asnyka 4, n. p.
Bednarski Adam, prof. uniw., prym. szp. okulista, ul. Romanowicza l. 5.
Begleiter Henryk, sek. szp. powsz., neurol. i psych., ul. Sykstuska 15.
Begleiterówna Ida, chor. wewn., ul. Na Błonie l. 4.
Bereźnicki Jan, dentysta, Podwale 7.
Berger Henryk, internista, ul. Zyblikiewicza l. 3.
Berger Henryk, dent., Legionów 7.
Berliner Julian, lek. szp. p. chor. wewn., ul. Żółkiewska 45.
Bernfeld Karol, chor. uszu i gardła, ul. Janowska 26, n. p.
Berlstein Jakób, chor. uszu, nosa i gar., ul. Sykstuska l. 42.
Bett Maksymilian, nacz. lek. Kasy chor., ul. Kazimierzowska l. 39.
Biber Leopold, ul Grodzickich 1.
Bieczyński Stanisław chor. dermatolog. i nerw., ul. Klejnowska 4, n. p.
Bieńkowski Bogumił, dentysta, ul. Słowackiego l. 18.
Bierer Rubin, okulista, ul. Krasickich 11.
Bikeles Mordechaj Eliasz, lek. szkol. w gimn. żyd., chor. dzieci i wewnętrzne, ul. Podwale l. 7.
Blatt Oskar, Sykstuska 14, n. p.
Blaustein Wilhelm, Skarbkowska 41, n. p.
kund. szp. p., okulista, ul. Dąbrow-
Blumenfeld Antoni, chor. sk. i wen., ul. Klement. Tańskiej l. 1.
Bocheński Kazimierz, doc. uniw., ginek. i akuszer, ul. Akademicka l. 21.
Bobosiewicz Teodor, dentysta, ul. Kurkowa 27, nie praktykuje.
Breiter Rudolf, operator, ginek i akuszer ul. Akademicka l. 25.
Brenner Abraham, sek. szp. izrael., chor. wewn., ul. Sykstuska 47.
Brill Marcin, dermat., pl. Akademicki 4.
Epstein Olga Brillowa, okul., Asnyka 6.
Brudziński Ludwik, ul. Bilińskich l. 9, nie prakt.
Szankowska Marja zam. Buzathowa, sek. kund. szp. p., okulista, plac Dąbrowskiego l. 18.
Bykówna Sydonia Marja, sek. szp. pow. ul. Łyczakowska l. 4.
Bylicki Władysław, położn., ginek., ak., ul. Bielowskiego l. 5.

Celewicz Ambroży, pom. lek. szp. pow., chir., ul. św. Antoniego l. 1.
Chajes Józef, kier. amb. szpit. Lazarusa, ginek. i akuszer, ul. Jagiellońska 24.
Cieszyński Antoni, prof. uniw., dentysta, ul. Batorego l. 38.
Chania Józef, rentgenolog, Pańska 18.
Chomicki Franciszek, st. asyst. klin. chirurg., chirurg. Klinika chir. Pijarów 4, nie praktykuje.
Czaczkowski Józef, lek. polic., chor. wener. i skórne, ul. Zimorowicza 12.
Czeżowska Zofia, st. asyst. kliniki uniw. lw., chor wewn., ul. Tarnowskiego 11a nie prakt.

Czarnecki Wincenty, doc. uniw., choroby wewn., ul. Bielowskiego l. 1.
Czarnecki Władysław, dentysta, ul. Bielowskiego l. 1.

Dadler Józef, Piekarska 52, n. p.
Damański Emanuel, chor. wewn. i kob., ul. Barska 1.
Damm Albert, st. lek. miejs. chor. wener. i skór., plac Smolki l. 5.
Danielski Zygmunt, chor. płuc i dróg oddech., plac Bernardyński 2a.
Dattner Hugo, dent., pl. Marjacki l. 5.
Daum Ludwik, położ. akuszer, ul. Romanowicza l. 5.
Dawid Salamon, inter., Sakramentek 5.
Dawidowicz Emil, chor. wewn. i kobiece, ul. Zimorowicza l. 5.
Dekański Stanisław, kons. sanit. P. K. P. Nowy Świat 26.
Demianowski Adrjan, lek. psychopat. ul. Kraszewskiego 19a.
Demianowska Maria, st. asyst. uniwers. klin. neurol., chor. nerw., ul. Kraszewskiego l. 19a.
Kotarska Helena zam. Dettlof, chor. wewnętrzne, Pełczyńska 7, n. p.
Dębicki Klemens, chor. wewn. i kob., ul. Kopernika 42b, latem w Krynicy.
Distler Adolf, Sobieskiego 4, n. p.
Dobrzański Antoni, st. asyst. klin. chor. gardła, nosa i uszu, ul. Hausnera l. 9, nie prakt.
Doliński Eugeniusz, st. lek. miej., chor. wewn. i dzieci, ul. Grodecka 16.
Domaszewicz Aleks., prym. szpit., chor. nerw., ul. Kraszewskiego l. 5.
Drak Juljusz, lek. szkolny, okulista, ul. Sykstuska l. 56.
Drulyński Witold, Pełczyńska 33, n. p.
Drzymalik Sylwester, dyr. Narod. leczn. ul. Mickiewicza l. 11.
Gomulińska Stanisława zam. Duczymińska, asyst. szk. położn., położn. ginek., akusz., ul. Fijarów l. 4, nie prakt.
Dyszyński Jan, Bonifratrów 12, n. p.

Ehrlich Dawid, prym. szpit. izrael., chor. wewn., ul. Kościuszki l. 6.
Elster Edward, akuszer, ginekol., ulica Ochronek l. 9.
Epstein Julia zam. Gottliebowa, ul. Asnyka l. 6.

Bader Erna zam. Federowa, dentysta, ul. Bernsteina l. 6.
Fels Izrael, chor. wewn., Słoneczna 1.
Feuerstein Neumann, lek. Kasy chor., ul. Janowska l. 4.
Fibich Stanisław, prof. Ak. Wet., ul. Franciszkańska l. 14, nie prakt.
Fleck Ludwik, Łyczakowska 34, n. p.
Franke Marjan, nadzw. prof. uniw., ul. Wałowa l. 29.
Fried Alfred, dentysta, Mikołaja 20.
Fried Antonina, okul., św. Anny 3.
Frisch Józef, chor. skórne i wener., ul. Wałowa l. 11.
Frischówna Klara, lek. pom. szpit. pow. chor. sk. i wen. Wałowa 11, nie prak.
Fritz Józef, Żulińskiego 3, n. p.
Fuchs Stanisław, dentysta, plac Marjacki l. 9.
Führer Maksymiljan, chor. wewn., ulica Bema l. 4.
Füllenbaum Lori, chor. dzieci, ul. Żółkiewska l. 33.

Gabel Wilhelm, ul. Grodecka 87.
Gajewski Stefan, chir. weter., prak. jako lek. weter., Zielona 18.
Garbień Albin, Karpińskiego 15, n. p.
Gąsiorowski Napoleon, doc. uniw., kier. P. Zakł. Epid., bakterjolog. ul. Warteńczyka l. 32, nie prakt.
Gemski Wolf, chor. wewn., ul. Kazimierzowska l. 37.
Schoenberg Marja zam. Gemska, chor. wewn., ul. Kazimierzowska l. 37.
Gidlewski Marjan, okulista, Kadecka 16.
Gizelt Adolf, prof. Akad. Weter., ul. Kochanowskiego l. 61, nie prakt.
Gluziński Lesław, chor. wewn., ul. Akademicka l. 15.
Goldmann Władysław, lek. szpit. izrael., chor. kobiece, ul. Wołyńska l. 5.
Goldmannówna Dorota, dermat., ul. Łyczakowska l. 52, nie prakt.
Goldmanówna Róża, Bernsteina 5, n. p.
Gorczyński Henryk, st. asyst. klin. dent., dentysta, ul. Grunwaldzka l. 12.
Gorczyński Ludwik, bakter., ul. Piekarska l. 52, n. p.
Gracka Józef, konsulent sanit. P. K. P., chor. wewn., ul. Asnyka l. 15.
Graf Józef, chor. wewn., ul. Żółkiewska l. 17.
Wiesenberg Kornelia Grafowa, okulista, ul. Grodecka l. 89, nie prakt.
Graf Nesanel, chor. wewn., ul. Gródecka l. 89.
Grek Jan, doc. uniw., chor. wewn., ul. Romanowicza l. 5.
Goldstein Naftali, chor. skórn. i wener., Kraszewskiego 3.
Groh Wilhelm, dentysta, Legionów 29.
Groh Jakób, dentysta, Legionów 37.
Auerbach Augusta zam. Groblowa, lek. m. Kasy chor. chor. dzieci, Krakowska l. 14.
Grocholska Weronika, ul. Kochanowskiego l. 42, n. p.
Groer Franciszek, prof. Uniw. dyr. kliniki chor. dzieci, Senatorska 5.
Grossfeld Markus, Zamknięta 9, n. p.
Gruder Leon okulista, Romanowicza 7.
Gruca Adam, Piekarska 39.

Grund Fryderyk, dent., Potockiego 24.
Grünbaut Emilja, sek. szp. izrael., ul. Niecała 6 n. p.
Grünstein Zygmunt, chor. wwn., ul. 29. Listopada 17.
Grzegorzewski Olgierd, chor. dziecięce i wewn., Staimacha cchrona dla dzieci syb n. p.
Gutman Juliusz Śnieżna 7, n. p.

Hahn Feliks chor. wewn., Gródecka 46
Haisig Karol, chor. wewn. dentysta, ul. Domagaliczów 1.
Halban Henryk, prof. Uniw. neural. i psychiatra, Mochnackiego 38.
Halpern Filip, sek. pom. szpit. powsz. chor. wewn., Czackiego 4.
Handwerker Salomon, ch. wew. i dzieci, Jagiellońska 16.
Helfer Władysław, dentysta, Kopernika 3
Hellerówna Teresa, asyst. klin. położn., Pijarów 4.
Hermelin Eljasz, lek. akuszer w Kasie chor., Jagiellońska 11 a.
Hescheles Izydor, chor. skórne i wener., Sykstuska 16.
Hescheles Izydor, chor. dzieci, ul. Zyblikiewicza 1. 31.
Hojnacki Władysław, ginekol. operator, akuszer, Słowackiego 14.
Hołobut Teofil, nadzw. praf. Akademji weter. kier prac bakt. chem., ul. Piekarska 54 n. p.
Hołodyński Jerzy, Okulista szkół niższ., Komanowicza 16.
Horodyński Zdzisław, chor. wewn. i chirurg., Tarnowskiego 22.
Hozer Jan, dentysta, Akademicka 3. wyjechał ze Lwowa.
Hryniewieck. Jan wszech nauk lekarsk., Piekarska 26.
Hilarowicz Henryk, asyst. klin. chirurg., Zyblikiewicza 38, n. p.
Hubert Antoni, chor. wewn., Hausnera 5.
Hukiewicz Włodzimierz, ul. Bonifratrów l. 8, n. p.

Igel Henryk, okulista, Jagiellońska 20.
Ihnatowicz Ludwik, chirurg dentysta, ul. Sykstuska 25.

Jakubowski Karol, dentysta. Sienkiewicza 3.
Jankowski Wiktor, dentysta, Hetmańska 10.
Janusz Wiktor, Piekarska 52, n. p.
Jarocki Adam, lek. Kasy chor., sekund. szpit. powsz., chor. wewn., ul. Puławskiego 12.
Jaszczurowski Kazimierz, st. lek. miejski, chor. wewn., Łyczakowska 101.
Jaworski August, okulista, ul. Romanowicza 11.
Jeger Izak, chor. kob. akuszer, pl. Kapitulny 3.
Heller Celestyna zam. Jonasowa, ginek. akuszer., Akademicka 11.
Jonas Maks, chirurg, Akademicka 11.
Jurkiewicz Ambrozy, lek. pom. szpitala państw. wszech nauk lek., Piotra 25. wewn. i dzieci, Kochanowskiego 5.

Karowiec Klaudjusz, Głowińskiego 7, n. p.
Kasparek Juljan, lekarz miejski, chorob. wewn. i dzieci, Kochanowskiego 5
Kasprzycki Tadeusz, dentysta, ul. Romanowicza 3.
Katzner Leon, dentysta, Legionów, 35.
Katz Arnold, Na Błonie 4, n. p.
Kauczyński Klemens, chor. skórne i weneryczne, Mikołaja 21.
Kellner Zygmunt, dentysta, Żulińskiego 8.
Kielanowski Bolesław, st. lekarz miejsk. chor. wewn., Rutowskiego 23.
Kikinger Edward, chor. wewn., pl. Bernardyński 2 a.
Klisiecki Jan Andrzej, asyst. Zakł. fiziol. Piekarska 59, n. p.
Meergrün Anna zam. Kogutowa, chor. skórne i wener., Sykstuska 43 a.
Kordasiewicz Emil ul. Czarnieckiego 26, n. p.
Korman Jakób, asyst. dermat., chor. wewnętrzne, Grodzickich 1.
Koskowski Włodzimierz, farmat. chor. zak., Piekarska 52, n. p.
Kotiers Zdzisław, chor. skórne i wener., Jabłonowskich 2.
Kowalski Edmund, chor. nerw., ul. Domagaliczów 4.
Kretz Bernard, chor. gardła, nosa i płuc Fredry 4 a.
Krukowski Olgierd Henryk, lek. szpitala powsz., Piekarska 54, n. p.
Kulur Jan, lek. pom. szpit. powsz. dział położn., Ochronek 10, n. p.
Kmietowicz Franciszek, balneologie, św. Zofji 9, n. p.
Kohanówna Ada, Badenich 8, n. p.
Konstantin Eugenjusz dentysta, Miłkowskiego 7, prakt.: Gołuchowskich 5.
Kreiner Albert, pl. Strzelecki 2.
Krzemicki Leon, chor. skórne i wener., Batorego 6.
Krzemicki Izydor, neural., Batorego 6.
Krzyżanowski Kalikst, dyr. szpit. powsz. chor. wewn., Piekarska 81, n. p.
Kucharski Piotr, chor. dzieci, pl. Akademicki 2.
Zikmund Jadwiga zam. Kucharzykowa, lek. pom. szpit. powsz., Kadecka 1.
Kuhn Adolf, inspektor sanitarny przy woj. Lwów, hygiena, Łyczakowska 46.
Kulczycki Aleksander, Gródecka 66.
Kurowiec Jan, chor. wewn., Ormiańska 3
Kurzrock Jonas, asystent szpit. powsz., chor. wewn., pl. Strzelecki 2, n. p.
Kwaśniewski Bolesław, chor. wewn., ul. Piekarska 8.

Kwiatkiewicz Stanisław, ginekol., ulica Zyblikiewicza 12.

Landau Dorota, Szkarpowa 1, n. p.
Landau Henryk, Jabłonowskich 28.
Landau Lea, lek. pom. szpit. powsz., ul. Asnyka 8, n. p.
Landau Fryderyk, chor. wewn., ul. Hetmańska 24.
Landes Ludwika, lek. pom. szpit. powsz. Roentgen, 3. Maja 7, n. p.
Lang Marja zam. Niemczycka, asyst. Zakł. epidem., bakterjologja, Sakramentek 18, n. p.
Laskownicki Stanisław, asyst. klin. chirurgicznej, J. Strzemię 15, n. p.
Lateiner Emil, lek. Kasy chorych, dentysta, Kopernika 7.
Lauterstein Lazar, chor. wewn., ul. Pańska 16.
Lauterstein Maurycy, okulista, Szopena 7
Lauterstein Wilhelm, chor. skórne i weneryczne, Sykstuska 37.
Lauter Maurycy, dent. chor. wewn., ul. Lwowsk. dzieci, ord. Smocza 2.
Lechowska Ludwika, ul. Zyblikiewicza l. 32, n. p.
Lenartowski Hugo, Piekarska 52, n. p.
Legeżyński Wiktor, fizyk m. Lwowa, ul. Michała 8, n. p.
Lehm Samuel, asyst. kliniki otolaryng. chor. uszu, nosa i gardła, ul. Brajerowska l. 4.
Leńko Zenon, prym. szp. powsz., urolog chirurg, Asnyka 1.
Leszczyński Roman, docent Uniw. prym. szp. powsz. chor. skórne i wener., ul. Wałowa 25.
Lewandowski Kazimierz, dentysta, pl. Halicki 7.
Lewicki Stanisław, chor. kobiece, Łyczakowska 9, latem w Krynicy.
Lewin Adolf, chor. wewn. położn. dentyst., Gródecka 74.
Lewin Rebeka, lek. pom. szpit. powsz., Słoneczna 41.
Liebman zam. Löwenheck, Zielona 17.
Lind Ignacy, Supińskiego 20, n. p.
Lilien Norbert, chor. dzieci, Sykstuska l. 23, latem w Rabce.
Litwinowicz Orest Jerzy, choroby nosa, uszu i gardła, Romanowicza 5.
Litwinowicz Tadeusz, lek. miejski, akuszer, Żółkiewska 62.
Horowitz Maria zam. Loriowa, lek. szk. chor. dzieci, Sykstuska 37.
Löw Abraham, chor. wewn., ul. Gródecka l. 54.
Löwenheck Ignacy, chor. skórne i wen., Zielona 17.
Ludwig Stanisław, chor. dzieci, ul. Chorążczyzny 16.
Luftman Aleksander, lek. Kasy chorych, okulista, Mikolaja 17.
Łuczyński Witold, chor. wewn., ul. Akademicka 23.
Łukasiewicz Włodzimierz, prof. Uniw. Jana Kazim. chor. skórne i wener., ul. Sykstuska 43.

Machek Emanuel, prof. okulistyki, okulista, Akademicka 11.
Madejewski Walerjan, lek. chor. kobiec., Wałowa 11.
Magońska Klara, Zyblikiewicza 32, n. p. wszechny lub Pijarów 4.
Mahl Fryderyk Jan, chor. skórne i wen. Koralnicka 8.
Mahl Gustaw, akuszer ginekolog., ul. św. Marka 6.
Majewski Adam, właść. i kier. Sanator. chor. wewn., Dwernickiego 3.
Małaczyński Roman, st. lek. powiat. choroby zakaźne, Chodorowskiego 11.
Marguljes Maksymiljan, Pańska 21.
Margulies Ozjasz, lek. pom. szp. powsz., Miłkowskiego 7.
Marischler Juljusz, nadzw. prof. Uniw. chor. wewn., Chorążczyzny 16.
Mayer Józef, chor. kobiece i wewn., ul. Kochanowskiego 26 latem w Krynicy.
Mazanek Ignacy, chor. wewn., ul. Leona Sapiehy 6.
Mączewski Stanisław, asyst. klin. położniczej, chor. wewn. i dzieci, szpital powszechny lub Pijarów 4
Mehlman Chaim, lek. pom. szp. powsz., Żulińskiego 4.
Mehrer Franciszek, kier. ambul. urol. szpit. izr. operator, Trybunalska 1.
Meisels Emil, asyst. Uniw. Roentg., ul. Kopernika 5.
Meisel Henryk, bakter., Deketra boczna l. 6, n. p.
Meisels Samuel, dyr. szp. lwows. gm. izr., chor. dzieci, Czarnieckiego 3.
Menkas Abraham, Żółkiewska 137.
Mierzecki Henryk, st. asyst. klin. dermatol., Batorego 32, n. p.
Mikiewiczówna Zofja, lek. szk., Semin. naucz. chor. dzieci, Batorego 9.
Mikołajski Szczepan, dyr. Wojew. Urzędu zdrowia, Śniadeckich 6.
Mikulińska Janina, asyst. klin. ocznej.
Miłkiewicz zam. Lenartowska Eugenia, Piekarska 52, n. p.
Mischlówna Helena, Źródlana 42, n. p. okulista, Kochanowskiego 12.
Moldau Smauel, chor. kobiece, Brajerowska 5.
Monis Juljusz, lek. pomoc. szp. powsz., urolog, Cytadelna 7.
Moraczewski Wacław kier. pracowni chemicznej docent Uniw. chem. rozp., Kraszewskiego 7.
Mosler Maksymiljan, lek. powiat. w wojsk. Urzędzie zdrowia, Jabłonowskich 18.

Mostowy Jerzy Józef. asyst. klin. chir.. chirurg. Cytadeli 9. n. p.
Moczkowicz Jakób. Akademicka 28.
Mund Ignacy. chor. wener. i skórne, ul. Asnyka 1.
Musiol Albin. asyst. klin. ocznej. okulista. Chorążczyzny 22, szp. powsz.
Muzyka Maaksymilian. lekarz szkolny, bakter. Czarnieckiego 26.
Munzer Jakób. prym. szp. izrael.. chor. dzieci. Słowackiego 4.
Horowitz Zelia Nacherowa. Szaszkiewicza 4. n. p.

Nadel Aron. chor. skórne i wener., pl. Halicki 7.
Reichenstein Regina Nadlowa. chor. sk. i wener.. pl. Halicki 7.
Hammerschmidt Helena Naglowa. lek. pom. szp. powsz.. chor wewn.. ul. Jagiellońska 12.
Niementowski Janusz. zast. lek. miejsk.. lek. dyr. skarbu, chor. wewn.. ul. Mikołaja 23.
Notz Juljusz, lek. kolej., Na Błonie 1.
Nowicki Witold. zw. prof. Uniw.. anatomia patolog.. Piekarska 52.
Naróg Franciszek. asyst. klin. ocznej. ul. Kochanowskiego 42. n. p.
Nowiński Konstanty. lek. pom. szpitala powsz. chor. wewn.. Łyczakowska 135

Opieński Jan. Senatorska 5.
Oberlaender Samuel. kier. ambulat. szp. izrael.. chor. dróg mocz. chir. i wen., pl. Smolki 1 a.
Obmiński Ksawery. Sapiehy 5. latem w Karlsbadzie.
Ostrowski Tadeusz. doc. chir. chirurg. Sienkiewicza 3.
Ostrowski Stanisław. asyst. klin. położ., chor. kobiece. 29. Listopada 25. n. p.
Owczarski Bronisław Jak.. lek. pow. K. chorych. chor. wewn., Piekarska 39.
Owiński Jakób Maksymiljan. dentysta. Halicka 21.
Ohlenberg Maria. Rzeźnicka 5.
Ozner Zygmunt, internista. św. Anny 1.

Palester Henryk. nadzw. komisarz dla zwalcz. epidemji w Małop.. epidemiol.. Pijarów 57. n. p.
Pańczyszyn Marjan. chor. wewn.. Głowińskiego 2 a.
Papée Jan. lek. policyjny. chor. wener.-skórne. Asnyka 3.
Pfau Ascher. dentysao. Żółkiewska 25.
Pfau Lippe, lek. chor. wewn.. Cłowa 14.
Philinpp Emil. lek. chor. wewn.. ul. Wolność 12.
Pilecki Zygmunt. pl. Dąbrowskiego 1.
Pilewski Oskar Kazimierz. lek. chor. wewn., Zielona 6.
Pisek Wilhelm. prym. szp. izrael.. chor. wewn., Sykstuska 56.
Podsoński Szeliga Władysław, chor. wewnętrzne i dzieci, Zofji 10.
Pogonowska Marja. asyst. klin. derm.. chor. skórne i wener., Asnyka 6.
Pollo zam. Zennoga Zofja. Hofmana 8.
Polończyk Eugenjusz. dyetetyka, magnetyzm. 29. Listopada 57.
Popielska Helena. sekund. szp. powsz.. lekarz Kasy chor., lek. szkolny, chor. dzieci, Senatorska 5.
Praschil Tadeusz. lek. kąpiel. w Truskawcu, Potockiego 11. latem w Truskawcu.
Piechowski Bolesław. asyst. kliniki. chor. dzieci. Piekarska 17. n. p.
Pregulski Stanisław, adjunkt klin. dziec.. chor. dzieci. Asnyka 1.
Przyjemski Adam. lek. Kasy chorych. ginekol. akuszer Pańska 15.
Popławski Zdzisław. st. asyst. kliniki. Klinika położn. n. p.
Prus Jan. chor. nerw.. Chorążczyzny 12.
Prus Marjan. Chorążczyzny 12.

Quest Robert. prym. szp. św. Zofii. pl. Bernardyński 2.

Rappaport Bernard. Zielona 6, n. p.
Rappaport Szymon. dentysta. Dobrzańskiego 3.
Rappaport Marjan. choroby kobiece, ul. Sykstuska 35.
Raps Emil. dentysta. ord. Sykstuska 14. m. L. Sapiehy 53. latem w Krynicy.
Fuchs Franciszka zam. Reichowa. chor. wewn., Jachowicza 15. latem w Krynicy.
Rechen Leon. chor. wewn., ul. Sobieskiego 15.
Reichenstein Marek, kier. ambul. polikl.. chor. wewn.. Kopernika 14.
Reichenstein Marcin. dentysta. ul. Akademicka 18.
Rein Adela. interna. Bema 12. n. p.
Reinhold Jonasz. chor. uszu, nosa i gardła. Sykstuska 29.
Reinhold Zygmunt, dentysta. ul. Sykstuska 46.
Reiss Jozna. chor. skórne i wener.. ul. Sysktuska 43 b.
Reiss Wiktor. docent okulist.. okulista. pl. Akademicki 4.
Reiss Ernestyna. lek. pom. szp. powsz. św. Anny 5. n. p.
Rencki Roman. zw. prof. medyc. wewn. chor. wewn., Romanowicza 3.
Renner Salomon Zygmunt. dentysta, ul. Kętrzyńskiego 21.
Rodziński Herman, chir. chor. wewn., pl. Bernardyński 2.
Rodziński Ryszard, asyst. klin. chirurg.. Pijarów 4 n. p.
Roller Maaksymiljan. chor. dzieci. ul. Janowska 14.

Roman Henryk, Gródecka 147.
Rosenberg Fanny, Hetmańska 24, n. p.
Roitman Lazar, sekund. szpit. izr., ul. Kordeckiego 19.
Rosenthal Otto, chor. zakaźne i dzieci, Karmelicka 8.
Rosenberg Aleksander, chor. kobiece, ul. Sykstuska 2.
Rosmarin Henryk, chor. skórne i wener. Kopernika 12.
Reizes Dawid, lek. Kasy chorych, chor. wewn., Sykstuska 36
Roth Abraham, lek. pow. Kasy chorych, chor. wewn., Jagiellońska 15.
Rothfeld Jakób, asyst. Kliniki dla chorób nerw., docent Uniw., neurol., Pańska 3.
Raff Franciszka Rothfeldowa, dentysta, Pańska 3
Rubin Arnold, lek. Kasy chor., Stryjska 1
Ruff Salomon, prym. szpit. izr., chirurg, Słowackiego 8.
Ryruszyńska Wanda Zofja, asyst. Zakł. hikien., bakter., Lenartowicza 11, n. p.

Sabatowski Antoni, asyst. Uniw., chor. wewn., Asnyka 2.
Safjan Łukasz, lek. kolej., chor. kobiece i wewn., K. Boczkowskiego 2.
Salpeter Michał, chor. skórne i wener., Sykstuska 17.
Sassower Daniel, Zofji 12.
Sawicki Edward, chor. nerw. i umysł., Kochanowskiego 30.
Sawicka Henryka, asyst. Kliniki kobiecej, chor. kobiece, Fijarów 4.
Sethaler Karol, Boczna Kadecka 18 a.
Schellenberg Leopold, chor. kobiece, akuszer Fredry 6.
Schauderówna Róża, Zielona 3.
Schmar Jan, dentysta, Halicka 19.
Schmelkes Maksymiljan, choroby skórne i wener., Krasickich 14.
Kalmus Maria Schneidrowa, chor. kobiece, Kościuszk. 24.
Schneider Natan, lek. Kasy chorych m. Lwowa chor. wewnętrzne, ul. Kościuszki 24.
Schneider Karol, dentysta, Asnyka 11 a.
Schneidówna Wanada Stanisława, sek. szp. powsz. we Lwowie, chor. wewn., Bonifratrów 14, n. p.
Schorr Otto, Sobieskiego 15, n. p.
Schönfeld Jakób chor. dzieci, ul. Głowińskiego 2.
Schramm Hilary, prof. Uniw., dyr. Kliniki, chirurgia. Kraszewskiego 19 a.
Schuster Helena asyst. Uniw., bakterjol. Piekarska 52, n. p.
Schwarz Arnold, chor. wener. i skórn. Słowackiego 4.
Schwarz Ignacy, sekund. szp. izraelick., Brajerowska 6.
Seidler Maksymiljan, asyst. klin. poł. ożn., chor. kobiece, Szaszkiewicza 2.
Segen Michał, asyst. klin. położn., chor. kobiece Pijarów 4, n. p.
Selzer Marcin, nacz. lek. sanat. w Hołosku, chor. wewn., Halicka 21.
Selzer Jakób, ordynator chirurg. w lecznicy ruskiej, chirurgia, Fredry 7.
Selzer Zygmunt, chor. nosa, uszu i gardła Skarbkowska 7.
Sielecki Józef, chor. wewn., Asnyka 10.
Senensieb Marek, dentysta, Kilińskiego 3
Serbeński Walerjan, st. lekarz miejski, chor. dzieci i wewn., pl. Dąbrowskiego 4.
Siengalewicz Sergjusz, asyst. med. sąd., Piekarska 52, n. p.
Sieradzki Włodzimierz, prof. Uniwers., med. sądowa, Konopnickiej 8, n. p.
Silberstein Emil, lek. Kasy chorych, choroby wewn., Sykstuska 34.
Silka Mieczysław, Heninga 10, n. p.
Slęk Franciszek, chirurg, Kraszewskiego l. 3.
Sochański Henryk, asyst. klin. wewn., chor. wewn., Pańska 2.
Sochański Józef, chor. wewn., Pańska 2.
Solowij Adam, prof. Uniw., położn. ginekol., Romanowicza 7.
Sołtykiewicz Włodzimierz, Janowska 4.
Spalke Zygmunt, kier. ambul. dla chor. nosa i gardła w szp. powsz., ul. Kl. Tańskiej 1.
Specher Ozjasz, chor. kobiece, akuszer, Legionów 35.
Stusing Zdzisław, doc. Uniw., hygiena i bakter., Piekarska 52, n. p.
Stobiecki Zygmunt Kazimierz, dentysta, Asnyka 2.
Slapp Emanuel, Zyblikiewicza 35.
Sławiński Marjan, akuszer, ul. Akademicka 28.
Stuber Salomon, chor. wewn., św. Mikołaja l. 11.
Stefek Emil, asyst. kliniki, chor. wewn., ul. Dąbrowskiego 8, n. p.
Stermeska Jadwiga, Kopernika 2.
Stocknopf Juljusz, dentysta, ul. Słoneczna 11.
Pesches Anna Stocknopfowa, dentysta, Słoneczna 11.
Stuchły Stanisław, chirurg, Zbarazka 6.
Strzałkowski Zygmunt, sek. szp. powsz., chirurgia, Głowińskiego 3, n. p.
Świątkiewicz Michał, prym. szp. powsz., chor. wener. i skórne, Piekarska 1 b.
Świątkowski Stefan, sek. powiatowy, psychiatra Dwernickiego 52.
Krawiecka Marja Świgostowa, sek. szp. powsz., chor. wewn., 29. Listopada 31.
Świtalski Mieczysław, neurol. i psych., Pańska 11.

Szadkowski Pietr, dentysta, ul. Kopernika 14.
Szafran Włodzimierz, chir. szczęki dentysta, Zielona 5 a. n. p.
Szaynowski Władysław Marjan, insp. sanit. przy wojew. Lwów, internista, L. Sapiehy 47, n. p.
Szczurowski Włodzimierz, Chmielowskiego 15, n. p.
Szczurkowski Stanisław, ul. 29. Listopada 14.
Szelewska Helena, chor. dzieci, Rynek 42
Szulisławski Lesław, asyst. klin. lek. Uniw. Jana Kaz., internista, Zielona 59
Szumski Jan, chor. skórne i wener., ul. Wyspiańskiego 33, n. p.
Szyjkowski Leopold, emer. pułk. lek. W. P., chor. gardła Sadownicka 59.
Szymonowicz Władysław, zwycz. prof. Uniw. histologja chor. uszu, nosa, ul. Pańska 18.

Tennenbaum Salomon, chirurg ortop., ul. Stryjska 20, n. p.
Teodorowicz Tadeusz, insp. sanit. woj. lwowsk., publ. służba zdrowia, ulica Łąckiego 2, n. p.
Tobiczyk Władysław, Kadecka 16, n. p.
Thom Teodor, dentysta, ul. Janowska l. 60, n. p.
Tomaszewski Józef, asyst. kliniki dziec., Pijarów 11, n. p.
Tuna Teodozja zam. Nadraga, sek. szp. powsz., Dominikańska 11, n. p.
Tumidajski Julian, roent., Pijarów 4, n. p.
Tychowski Wiktor Zbigniew, st. asyst. Uniw. Jana Kaz., ul. Kochanowskiego l. 81, n. p.
Tymrakiewicz Piotr, przy wojsku, chor. wewn., L. Sapiehy 29, n. p.
Türkel Marek, Chmielowskiego 2, n. p.

Urich Joachim, dentysta, Kopernika 12.

Vrabetz Tytus, kier. prac. roentg. w szp. powsz., Roentgen, Piekarska 1.

Wachlowski Zenon, lek. wojsk., dentysta, Akademicka 10.
Wachmann Miron, lek. miej. Kasy chor. internista, ord. Szaszkiewicza 2, m. Częstochowska 36.
Wachtel Antoni, chor. dzieci, ul. Romanowicza 16.
Walach Don, chor. wewn., Kołłataja 10, latem w Marienbadzie.
Walichiewicz Tadeusz, chirurg, Fredry 4
Wałęga Stanisław, dentysta, Asnyka 4
Weigiel Eugenjusz, chir., ul. Potockiego l. 56, n. p.
Wein Henryk, chor. kob. akuszer, ulica Kopernika 3.
Weiner Karolina, Marcina 30.
Weiss Ignacy, Nabielaka 5.
Weksler Emil, chor. wewn., Mikołaja 10.
Wepper Zofja, sek. szp. powsz., dermatologia, Janowska 26.
Węclewski Tadeusz, lek. pow. w M. U. z., chor. wewn., Stryjska 6.
Wernicki Kazimierz, lek. miejski, chor. wewn., Kopernika 42 b.
Starkel Stella Węgrzynowska, dentysta, Akademicka 15.
Węgrzynowski Lesław, sek. szp. powsz., chor. wewn., Akademicka 15.
Wiczkowski Józef, n. prof. Uniw., chor. wewn., Kościuszki 4.
Wiczyński Tadeusz, docent Uniw., położn. akuszer, Romanowicza 3.
Wiktor Michał, dentysta, pl. Marjacki 7.
Willner Zygmunt, chirurg, ul. L. Sapiehy l. 87, n. p.
Wittlin zam. Elser Olga, Ochronek 9.
Wolf Aron, prym. szp. izrael. chirurgia, Batorego 32.
Wojciechowska Aniela, Obozowa 3, n. p.
Wyhowski Władysław, nieprakt., pl. Dąbrowskiego 2, n. p.
Wyrzykowski Kazimierz, ortopedja gimnast. leczn., Batorego 38.
Zabłocki Stanisław, lek. Kasy chorych, chor. wewn., gardła i uszu, ul. Klem. Tańskiej 3
Zajączkowski Tytus, Potockiego 47, n. p.
Zakrejs Franciszek, Gródecka 66.
Zakrzewski Aleksander, asyst. Zakładu anat. patol. Jana Kaz., Mikołaja 10, n. p.
Zakrzewski Józef, referent szp., chor. kobiece, Mikołaja 10, n. p.
Zalewski Teofil, prof. Uniw., chor. uszu, nosa i gardła, Sykstuska 49.
Zaorski Bronisław, chor. wewn., Wincentego Pola 12.
Zawadzki Kazimierz, lek. pomoc. szp. powsz., choroby wewn., ul. Kętrzyńskiego 26.
Zbyszewski Leon, asyst. Uniw. fizjologja chor. wewn., Piekarska 52.
Zduńczyk zam. Zakrzewska Józefa, ul. św. Mikołaja 10, n. p.
Zeńczak Marjan, dent., Ossolińskich 6.
Ziemilski Benedykt, chor. wewn., ulica Jagiellońska 20.
Zion Oswald ordynat oddziału Poliklin., okulista, Kraszewskiego 5.
Ziemlicki Witold, prym. szpit. powsz. Bielowskiego 6.
Zipper Henryk, dentysta, Akademicka 23
Zgórski Kazimierz, chor. wewn., ulica Asnyka l. 1.
Zwilling Edgar, Brajerowska 7.
Żytyński Wacław, st. asyst. Kliniki dziecięcej, Głowińskiego 5, n. p.

Chirurdzy:

Beschlos Mamsel, Żółkiewska 30.
Kümmerman Salomon, Długosza 28.

Lekarze wojskowi.

Dr. Bałłaban Teodor, okulista, pułkown. lek. W. P., praktykuje ul. Halicka 21.
Dr. Biliński Edward, major lek. W. P., Kleparowska 24, nie prakt.
Dr. Czechowicz Franciszek, pułk. lek. W. P., Warneńczyka 32, n. p.
Dr. Hornung Karol, podpułk. lek. W. P., prakt. chor. dzieci, ul. 29. Listopada 44.
Dr. Kamiński Zygmunt, major lek. W. P., internista, prak. Na Błonie 24.
Dr. Kas Stanisław, major lek. W. P., rentgenol., prak. Kochanowskiego 21.
Dr. Karwowski Hugon, major lek. W. P. Kleparowska 24, n. p.
Dr. Kolmar Juliusz, pułk. lek. W. P., Kleparowska 27, n. p.
Dr. Kurtz Adam, major lek. W. P., Jagiellońska 1, n p.
Dr. Kwaśniewski Mieczysław, kapitan W. P., Wyspiańskiego 34, n. p.
Dr. Łada Bogumił, major W. P., chor. wen., Kadecka.
Dr. Łukasiewicz Bronisław, podpułk. W. P., Kochanowskiego 66, n. p.
Dr. Mikulaszek Edmund, lek. W. P., ul. Zamojskiego 16, n. p.
Dr. Miłkowski Ludwik, pułk. W. P., ul. Słowackiego 2, n. p.
Dr. Neuhoff Władysław, podpułk. W. P. Łyczakowska 50, n. p.
Dr. Patryn Eugeniusz, por. W. P., Murarska 28, n. p.
Dr. Rzadki Aleksander, major lek. W. P. Akademicka 11, n. p.
Dr. Sawicki Zygmunt, kap. W. P. Nowy Świat 18, n. p
Dr. Spittal Stanisław, lek. W. P. Klonowicza 16, n. p.
Dr. Stroński Bronisław, padpułk. lek. W. P. ul. Zdrowia 11, n. p.
Dr. Skrowaczewski Paweł, major lek. W. P. chor. uszu, nosa i gardła, ul. Senatorska 4.
Dr. Unieszowski Adam, kap. lek. W. P. Łyczakowska 26, szp. okr. VI. n. p.
Dr. Węgłowski Romuald, pułk. lek. W. P. szp. okr. n. p.
Dr. Żurawski Kazimierz, kap. lek. W. P. koszary Jabłonowskie 2 bryg., n. p.
Dr. Zieliński Ignacy, generał lek. W. P. szef. sanit. D. O. K. VI. n. p.

Taryfa pocztowa, telegraficzna i telefoniczna.

Wewnętrzna taryfa pocztowa.

1. Listy zwykłe: a) w obrocie miejscowym do wagi 250 gr. 50 mkp.; b) w obrocie zamiejscowym do wagi 20 gr. 50 m., ponad 20 gr. do 250 gr. 100 mkp; urzędowe ponad 20 gr. do 2.000 gr. 100 mkp.

2. Kartki pocztowe: a) pojedyńcze 30 mk., b) z odpowiedzią 60 mp.

3. widokowe i świąteczne ujęte najwyżej w 5 wyrazach 20 mk.

4. Druki zwykłe: do wagi 50 gr. 10 mk. do wagi 100 gr. 20 mk., do wagi 250 gr. 50 mk., do wagi 500 gr. 75 mk., do wagi 1.000 gr. 100 mk., urzędowe ponad 1.000 gr. do 2.000 gr. 100 mk.

5. Druki dla ociemniałych: do wagi 500 gr. 2 mk., do wagi 1.000 gr. 4 mk., do wagi 1.500 gr. 6 mk., do wagi 2.000 gr. 8 mk., do wagi 2.500 gr. 10 mk., do wagi 3.000 gr. 12 mk.

6. Papiery handlowe oraz próbki towarowe i przesyłki mieszane: do wagi 250 gr. 50 mk., do wagi 500 gr. 75 mk., do wagi 1.000 gr. 100 mk,

7. Opłatę za czasopisma wraz z ewentualnem doręczeniem oblicza się procentowo od miesięcznej lub kwartalnej miejscowej ceny prenumeraty (bez doręczenia) i pobiera się w gotówce ryczałtem z góry.

8. Przekazy: do 1.000 mk. 20 mk., do 3.000 mk. 40 mk., do 6.000 mk. 70 mk. do 10.000 mk. 100 mk., do 15.000 mk. 125 mk., do 20.000 mk. 150 mk., do 25.000 mk. 175., do 30.000 mk. 200 mk., do 40.000 mk. 250 mk., do 50.000 mk. 300 mk., do 60.000 mk. 350 mk., do 70.000 mk. 400 mk., do 80.000 mk. 450 mk., do 90.000 mk. 500 mk., do 100.000 mk. 550 mk.

9. Listy wartościowe: Opłata za listy wartościowe zamknięte (opieczętowane przez nadawcę składa się z należytości za list zwykły do wagi 20 gr. 50 mk., do wagi 250 gr. 100 mk., urzędowe ponad 20 gr. do 2.000 gr. 100 mk. b) należytości za polecenie 50 mk., c) należytości od deklarowanej wartości otwarte (przeliczone w urzędzie pocztowym) pobiera się należytość od wartości (punkt c) w podwójnej wysokości.

10. Paczki: do wagi 1 kg. 100 mk., do wagi 5 kg. 400 mk., do wagi 10 kg. 800 mk., do wagi 15 kg. 1.200 mk., do wagi 20 kg. 1.600 mk. Za paczki ochronne pobiera się należytość tę w podwójnej wysokości. Za paczki z podaną wartością pobiera się oprócz należytości za każde 10.000 mk. lub część tychże 50 mk.; b) przy paczkach ponad 20.000 mk. wartości dodatkowa należytość manipulacyjna od paczki 100 mk. Za paczki kas i urzędów skarbowych i państwowych z dotacjami i nadmiarami kasowymi pobiera się: oprócz należytości od wagi (jak wyżej) należytość od wartości: do 10.000 mk. 5 mk., do 50.000 mk. 20 mk., do 100.000 mk. 25 mk., za dalsze każde 100.000 mk. lub część tychże 25 mk.

Należytości dodatkowe.

Polecenie przesyłek pocztowych 50 m. Zwrotne poświadczenie odbioru (recepis zwrotny) i zwrotne poświadczenie wypłaty (potwierdzenie wypłaty): a) przy nadaniu 50 mk., b) po nadaniu 100 mk.

Za ściągnięcie pobrania od odbiorcy 20 mk.

Pisemne doniesienie na blankiecie P. K. O. 30 mk.

Za skrytki lub przegródki (zastrzeżenie odbierania na poczcie) miesięcznie: a) dla przesyłek listowych i gazet 1.000 mk.; b) dla przesyłek pod a) i listów wartościowych oraz przekazów 3.000 m., c) wyłącznie dla paczek 5.000 mk. Opłatę pod b) i c) pobiera się tylko wtedy, gdy wskazane przesyłki doręcza się do domu.

Składowe za paczki za każdy dzień zwłoki i za każdą paczkę 50 mk., najwyżej za jedną paczkę 1.000 mk.

Za nadanie przesyłki poleconej poza godzinami urzędowemi opłata dodatkowa 50 mk.

Za doręczenie pośpieszne (przez umyślnego posłańca (przesyłek listowych oraz zawiadomień o nadejściu listów wartościowych, przekazów i paczek 200 mk.

Za wszystkie przesyłki adresowane „poste restante" opłata dodatk. 25 mk.

Należytość za wniesioną reklamację od każdej przesyłki 50 mk.

Zmiana adresu lub zarządzenie zwrotu przesyłki 50 mk.

Pisma sądowe dla stron w Małopolsce: a) za pismo sądowe doręczone w miejscu siedziby sądu 20 mk., b) za pismo sądowe doręczone w innej miejscowości 40 mk.

Zagraniczna taryfa pocztowa

ważna od 15. września 1922).

1. Listy zwykłe: a) do Czechosłowacji, Rumunji i Węgier: do wagi 20 gr. 80 mk. za każde dalsze 20 gr. 50 mk., b) do innych krajów: do wagi 20 gr. 100 mk., za każde dalsze 20 gr. 50 mk. Waga listów nie może przekraczać 2 kg.

2. Kartki pocztowe: a) do Czechosłowacji, Rumunji i Węgier za kartkę pojedyncza lub za każdą z obu części kartki z odpowiedzią 50 mk., b) do innych krajów za kartkę pojedynczą lub za każda z obu części kartki z odpowiedzia 60 mk.

3. Druki zwykłe i czasopisma: za każde 50 gr. 20 mk. Dla wzajemnego ruchu czasopism między Polska a Czechosłowacja i Węgrami obowiązują taryfy wewnętrzne.

4. Druki wypukłe dla ociemniałych: a) do Czechosłowacji i Węgier za każde 500 gr. 2 mk., b) do innych krajów za każde 500 gr. 10 mk. Waga druków wypukłych dla ociemniałych nie może przekraczać 3 kg.

5. Papiery handlowe: za każde 50 gr. 20 mk., najmniej jednak 100 mk. Waga papierów handlowych nie może przekraczać 2 kg.

6. Próbki towarowe za każde 50 gr. 20 mk., najmniej jednak 40 mk. Waga próbek towarowych nie może przekraczać 500 gr.

7. Różnolita zawartość (złączenie w 1 przesyłkę próbek, druków i papierów handlowych) za każde 50 gr. 20 mkp. przyczem jeśli przesyłka zawiera: a) tylko druki i próbki najmniej 40 mk., b) również papiery handlowe: najmniej 100 mkp. Waga najwyższa 2 kg., przy dołączeniu zaś druków dla ociemniałych 3 kilogramy.

8. Polecenie przesyłek listowych 100 mkp.

9. Zwrotne poświadczenia odbioru na przesyłkę poleconą: a) przy nadaniu 100 mk., b) po nadaniu 200 mk.

10. Reklamacja przesyłek zwykłych lub poleconych 200 mk.

11. Za doręczenie pośpieszne (przez ekspresa) 200 mk.

12. Żądanie wycofania lub zmiany adresu: a) droga pocztowa 200 mk., b) droga telegraficzna należytość za telegram według zwyczajnej taryfy zagranicznej. Zasadniczo wszystkie przesyłki listowe w obrocie zagranicznym mają być w całości opłacane przez nadawców.

Nieopłacone lub niedostatecznie opłacone przesyłki listowe wszelkiego rodzaju zwraca się, o ile możności, nadawcom celem uzupełnienia brakującej opłaty.

Taryfa dla wzajemnej wymiany paczek pocztowych między Polską a W. M. Gdańskiem

ważna od 15. sierpnia 1922 r.

W obrocie wzajemnym dopuszczone są paczki bez podanej wartości i paczki z podaną wartością do 1.000 franków w złocie.

Waga paczek nie może przekraczać 20 kilogramów.

Z obrotu wykluczone są paczki pilne, paczki za pobraniem i paczki bez pobierania opłat celnych i pocztowych.

Paczki muszą być opłacane z góry przy nadaniu.

Opłaty w łącznej kwocie do podziału między obydwa Zarządy wynoszą:

a) Waga paczki: do 1 kg.: Paczki zwykłe 30 c., od 1—5 kg. 40 c., od 5—10 kg. 80 c., od 10—15 kg. 1 f. 20 c., od 15—20 kg. 1 f. 60 c.; Paczki zwykłe pośpieszne: do 1 kg. 80 c., od 1—5 kg. 90 c., od 5—10 kg. 1 f. 30 c., od 10—15 kg. 1 f. 70 c., od 15—20 kg. 2 f. 40 c.; Paczki ochronne: do 1 kg. 45 c., od 1—5 kg. 60 c., od 5—10 kg. 1 f. 20 c., od 10—15 kg. 1 f. 80 c., od 15—20 kg. 2 f. 40 c.; Paczki ochronne pośpieszne: do 1 kg. 95 c., od 1—5 kg. 1 f. 10 c., od 5—10 kg. 1 f. 70 c., od 10 do 15 kg. 2 f. 30 c., od 15—20 kg. 2 f. 90 c.

b) Przy paczkach z podaną wartością oprócz opłat wymienionych pod a) pobiera się należytość asekuracyjna za każde 300 franków lub część tychże 50 ctm. w złocie.

c) Ponadto za paczki z podaną wartością pobiera się ryczałtowo należytość ekspedycyjna w kwocie 50 ctm. w złocie za każdą paczkę.

W razie ubytku uszkodzenia lub zaginięcia paczki bez podanej wartości wypłaca się odszkodowanie za każdy kilogram lub jego część 2 franki w złocie, przy paczkach zaś z podaną wartością w granicach podanej wartości.

Taryfa dla wymiany listów wartościowych z zagranicą

(ważna od 1. sierpnia 1922).

Wymiana dopuszczona jest z następującymi krajami: Argentyna, Austria, Belgja, Brazylia, Chili, Chinami, Czechosłowacja, Dania, Egiptem, Etiopia, Finlandja, Francja wraz z Algierem i koloniami, Hiszpania, Holandia wraz z koloniami, Indjami brytyjskiemi, Islandia, Japonja, Kongiem belgijskiem Łotwa, Luksemburgiem, Marokkiem, Niemcami, Norwegja, Portugalia wraz z posiadłościami, Szwajcaria, Szwecja, Terytorium Saary, Tunisem, Turcją, Węgrami, Wielka Brytanja i Irlandja oraz Koloniami bry-

-yjskiemi, W. M. Gdańskiem i Włochami.

Najwyższy wymiar podanej wartości nie może przekraczać 1.000 franków w złocie, względnie ich ekwiwalentu w markach polskich.

Waga listu z podaną wartością nie może przekraczać 2 kg.

Wartość listu ma być podana w walucie kraju nadania i wpisana cyframi i słowami.

Na razie listy z podaną wartością z Polski do zagranicy ma się nadawać na pocztę w stanie otwartym.

Do zamknięcia listu na poczcie ma nadawca dostarczyć pieczęci i laku.

Nadawca listu wartościowego do zagranicy ma prawo żądać, by nadany przez niego list: a) doręczono względnie awizowano adresatowi po nadejściu przez umyślnego posłańca; list taki oznacza się napisem „Expres"; b) wydano adresatowi za pobraniem oznaczonej kwoty „remboursement"; c) wydano adresatowi za poświadczeniem odbioru „avis de reception".

Żądania pod b) polski zarząd pocztowy na razie ze względu na warunki walutowe nie uwzględnia.

Należytości uiszczane przez nadawców.

Nadawca uiszcza z góry:

a) opłatę przewozową i należytość za polecenie według każdocześnie obowiązującej taryfy listowej do zagranicy;

b) należytość asekuracyjną w kwocie 50 centymów od każdych 300 franków lub części tychże podanej wartości;

c) należytość za pośpieszne doręczenie;

d) należytość za zwrotne poświadczenie odbioru, wynoszące tyle, co opłata za zwykły list do zagranicy.

Wszelkie opłaty uiszcza się bądź znaczkami pocztowymi bądź gotówką. Za pismo wywiadowcze jak również ze zwrotne poświadczenie odbioru żądane już po nadaniu listu wartościowego uiszcza strona podwójną opłatę za zwykły list do zagranicy wagi 20 gr.

Wewnętrzna taryfa telegraficzna.

1. Za telegramy zamiejscowe i miejscowe, państwowe i prywatne zwykłe: opłata od wyrazu 50 mk., najmniej jednak 500 mk.

2. Za telegramy zamiejscowe, prywatne, pilne opłata od wyrazu 150 mk., najmniej jednak 1.500 mk.

3. Za zapłaconą odpowiedź zwykłą opłata od ilości wyrazów na odpowiedź za każdy wyraz po 50 mk., najmniej jednak 500 mk. i ponadto należytość za blankiet na tę odpowiedź po 10 mk.

4. Za zapłaconą odpowiedź pilną opłata od ilości wyrazów na odpowiedź pilną za każdy wyraz po 150 mk., najmniej jednak 1.500 mk. i ponadto należytość za blankiet na tę odpowiedź 10 mk.

5. Za telegramy prasowe: opłata od wyrazu o 50% niższa od opłaty za telegram zwykły t. zn. od wyrazu 25 mk. Telegramy prasowe pilne są niedozwolone.

6. Za telegramy prasowe Polskiej Ag. Telegraficznej: opłata od wyrazu 10 mk.

7. Za nadanie lub odebranie telegramu za pomocą telefonu przez abonentów telefonicznych za każde 100 słów lub część tychże 100 mk.

8. Za pokwitowanie nadania telegramu prywatnego 50 mk.

9. Za wydanie uwierzytelnionego odpisu telegramu nadanego lub nadeszłego: a) do 100 słów 150 mk., b) za każde dalsze 100 słów lub część tychże po 150 m.

10. Za cofnięcie telegramu jeszcze nie odtelegrafowanego 150 mkp.

11. Za blankiet telegraficzny nadawczy 10 mk.

Opłaty za rozmowy międzymiastowe.

Czas trwania rozmowy międzymiastowej oblicza się według jednostek 3-minutowych, przyczem część 3 minut uważa się za całą jednostkę.

Opłata za jednostkę 3 min. rozmowy międzymiastowej wynosi: na odległość do 25 klm. po 200 mk., na odległość 50 klm. po 400 mk., na odległość do 100 klm. po 800 mk., i za każde dalsze 100 klm. po 400 mk. Za rozmowy pilne pobiera się opłatę podwójną.

UWAGA. Powyższa wewnętrzna taryfa pocztowa i telegraficzna obowiązuje: a) w obrocie na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej z wyjątkiem części Górnego Śląska; b) w obrocie z Polski do Polskiej części Górnego Śląska; c) w obrocie z Polski (z wyjątkiem polskiej części Górnego Śląska) do obszaru W. M. Gdańska.

W tej relacji nie mają atoli zastosowania poz. 8, 9c i 10 wewnętrznej taryfy pocztowej, w miejsce których obowiązują postanowienia podanej wyżej taryfy dla wymiany paczek między Polską a W. M. Gdańskiem i taryfy dla wymiany listów wartościowych z zagranicą.

PROF. DR. JAN CZEKANOWSKI.

Przesunięcia w składzie ludności naszych kresów.

Dyskusja w sprawie zmian w składzie ludności Polski, spowodowanych wojną zaczęła się jeszcze w czasie prac przygotowawczych do konferencji pokojowej, mniej więcej w drugiej połowie 1917 roku. Punkt wyjścia stanowiły spisy ludności dokonane przez władze okupacyjne. Obecnie, gdy Główny Urząd Statystyczny*) ogłosił wiadomości co do liczby osób przyznających się do narodowości polskiej w poszczególnych powiatach Rzeczypospolitej, mamy już podstawę dla naszych obliczeń pośrednich.

O bezpośrednich porównaniach danych dawniejszych z naszym ostatnim spisem oczywiście mowy być nie może, wobec tego, że przy spisie 1921 roku zostały nietylko zmienione zasady, według których dotychczas zbierano dane, ale prócz tego ogół ludności żydowskiej ostentacyjnie zamanifestował swą odrębność narodową, stanowiącą dotychczas fakt oficjalnie przemilczany, i powierzchowne zestawienie wyników dawnych spisów z wynikami ostatniego musi pociągnąć za sobą zupełnie nieprawdziwe wnioski, w postaci twierdzenia o osłabieniu żywiołu polskiego u nas w Małopolsce. Dlatego też pozwolę sobie na nieco szczegółowsze omówienie obecnie znanych, tak oficjalnych, jak i oficjalnie nie stwierdzonych wyników.

Województwa Małopolskie.

Bezwzględnie pewnym wynikiem spisu jest stwierdzenie znacznego zniżenia się liczby ludności. Podnosi to już p. Zb. P. w „Słowie Polskiem" (Nr. 16 z dn. 19/I br.) zaznaczając, że zniżka ta w stosunku do stanu z roku 1910 wynosi 3 prc. dla województwa krakowskiego, 4 prc. dla lwowskiego, 11 prc. dla stanisławowskiego i 12 prc. dla województwa tarnopolskiego, gdy w polskiej części Śląska Cieszyńskiego, stanowiącego zresztą w całej Polsce pod tym względem wyjątek, liczba ludności wzrasta o 1 prc.

Straty te w poszczególnych województwach ujmuje poniższe zestawienie:

Województwa		Spis 1910	Spis 1921	Strata
Krakowskie	tyś.	2041	1990	2.5%
Lwowskie	„	2833	2719	4.0 „
Tarnopolskie	„	1606	1430	11.0 „
Stanisławowskie	„	1507	1348	10.6 „
B. Galicja wraz ze Spiszem i Orawą	tyś.	7987	7487	6.3%

*) Miesięcznik Statystyczny, Warszawa 1922, tom V, zeszyt V.

Oczywistym skutkiem tego rodzaju przesunięć musi być wzmocnienie stosunkowe żywiołu polskiego, skoro polsko-ruskie i ruskie części kraju ucierpiały znaczniej od czysto polskiego obszaru etnograficznego, bardziej oszczędzonego przez wypadki wojenne.

Według wyników spisu 1921 roku osoby przyznające się do narodowości polskiej stanowią 57.5 prc., a pozostali 42.5 prc., gdy spis 1910 roku dał nam 58.5 prc. obywateli austrjackich, wykazujących język towarzyski polski, i tylko 46.5 prc. katolików rzymskich.

Przy powierzchownem zestawieniu liczby 58.5 prc. mówiących po polsku w 1910 roku i 57.5 prc. przyznających się do narodowości polskiej w 1921 możnaby twierdzić, że odsetka Polaków uległa zniżce o cały 1 prc. na korzyść mniejszości narodowych. Byłoby to zupełnie fałszywe wobec tego, że żydzi manifestacyjnie zaznaczyli swą odrębność narodową. Podobno co najwyżej 20 prc. żydów przyznało się do narodowości polskiej. Gdyby przypuścić, że aż 10 prc. grekokatolików przyznało się do narodowości polskiej, co uważam za nieprawdopodobne, wobec tego, że w roku 1910 tylko 4.5 prc. grekokatolików wykazało polski język towarzyski, to i tak należałoby przypuszczać, że obecnie mamy wśród 57.5 prc. osób, przyznających się do narodowości polskiej, co najwyżej 2 prc. żydów i 4 prc. grekokatolików, a resztę tj. 51.5 prc. stanowią Polacy rzymscy katolicy wraz z niespełna 0.5 prc. Polaków innych wyznań. Dlatego też należy oczekiwać, że w konsekwencji wypadków wojennych żywioł polski uległ bardzo poważnemu wzmocnieniu, podnosząc się o jakie 5 prc. w stosunku do ogółu ludności. Pociąga to spadek odsetki żydów przypuszczalnie poniżej 10 prc. i greko-katolików poniżej 39 prc., gdy przed wojną stanowili oni 10.9 prc., względnie 42.1 prc.

Drugim pewnym wynikiem spisu ludności jest zatem stwierdzenie faktu, że rozrost żywiołu polskiego jest tak potężny, że prawie w zupełności kompensuje wystąpienie żydów, dotychczas wykazujących język polski, jako odrębnej grupy narodowościowej, a nie wyznania, jak to miało miejsce w statystyce austrjackiej. Fakt ten przejawia się bardzo jaskrawo we wszystkich mi znanych powiatowych wynikach spisowych. U nas na wschodzie, nie wyłączając powiatu bohorodczańskiego, Polacy wzrastają liczebnie, nawet i tam gdzie ogólna liczba ludności uległa poważnej zniżce, w kategorji gmin wiejskich o ludności poniżej 2000 mieszkańców; w gminach większych o znaczniejszej odsetce żydów Polacy tracą natomiast znacznie i redukują się wprost katastrofalnie w miastach o bardzo dużej odsetce ludności żydowskiej. Przesunięcia te są tak duże, że posiadają poważne znaczenie i polityczne.

Dla oceny siły liczebnej żywiołu ruskiego, nie dającej się określić bezpośrednio, na podstawie mi znanych materjałów, musimy sobie choć w przybliżeniu odpowiedzieć na pytanie jakim zmianom uległy odsetki żydów. Rusini stanowią bowiem tę resztę, którą otrzymamy w przybliżeniu potrącając odsetki Polaków i żydów.

Jakkolwiek dopiero na rok 1923 zostało zapowiedziane ogłoszenie wiadomości o wyznaniowym składzie ludności, na podstawie dotychczas ogłoszonych danych można jednak już sformułować pewne oczekiwania. Przeliczając wiadomości co do zmian liczb ludności w województwie krakowskiem zostałem uderzony jedną znamienną prawidłowością. Powiaty rozpadają się na dwie zupełnie różne grupy: przemy-

słową i rolniczą. Powiaty przemysłowe jak Chrzanów, Oświęcim, Wieliczka i Kraków miasto wykazują przyrost ludności. Nieznaczne spadki mają jedyne powiaty Nowy Sącz i Podgórze. W pozostałych powiatach, pomijając bardzo mało ludności żydowskiej posiadający powiat żywiecki, zaznacza się bardzo wyraźna współzależność między odsetką ludności żydowskiej w roku 1910, a rozmiarem zmniejszenia się absolutnej liczby ludności w okresie 1910 — 1921 *).

Na podstawie przeprowadzonych wyliczeń można stwierdzić, że ubytek ludności żydowskiej jest w stosunkowo znaczniejszym stopniu przyczyną ubytku ludności, niż zmniejszenie się liczby ludności polskiej. Pozatem można przypuszczać, że spadek odsetki ludności żydowskiej w stosunku do ogółu ludności wynosi około 0.3 prc. na każdy procent ludności żydowskiej, stwierdzonej w roku 1910. Wobec tego, że w województwie krakowskiem (bez powiatu spisko-orawskiego) mieliśmy wówczas 7.75 prc. żydów, to obecnie ich odsetka nie powinna przekraczać 6.0 prc., przy bardzo poważnem przyśpieszeniu procesu koncentracji żydów w ośrodkach miejsko-przemysłowych. Przez wzgląd na powyższe wyniki w województwie krakowskiem, przy 93.0 prc. mieszkańców narodowości polskiej w 1921 roku należałoby oczekiwać 91 prc. Polaków, 6 prc. żydów i ponad 2½ prc. innych (przeważnie Rusinów). Jest to poważny krok w kierunku konsolidacji polskiego terytorjum etnograficznego, jeśli się zważy, że w roku 1910 terytorjum to posiadało tylko 89.0 prc. katolików rzymskich, 7,8 prc. żydów i 2.9 greko-katolików.

W województwie tarnopolskiem współzależność między wyludnieniem okresu wojennego 1910—1921 a odsetką ludności żydowskiej zaznacza się jeszcze wyraźniej **). Wobec tego, że i tutaj należy oczekiwać zniżki o 0.3 prc. na każdy procent ludności żydowskiej w r. 1910, to przez wzgląd na to, że w 1921 roku aż 44.3 prc. mieszkańców przyznało się do narodowości polskiej, można tu przypuszczać 37 prc. rzymskich katolików, 9 prc. żydów i 54 prc. greko-katolików. W porównaniu z 27.3 prc. rzymskich-katolików, 11.7 prc. żydów i 60.8 prc. greko-katolików w roku 1910 jest to olbrzymie, zupełnie zresztą prawdopodobne przesunięcie na korzyść żywiołu polskiego.

Zasługuje na uwagę, że na terenie województwa tarnopolskiego zaznacza się też pewna współzależność między wielkością odsetki ludności greko-katolickiej w 1910 roku a wyludnieniem okresu wojennego. Będzie to przejawem statystycznym konsekwencyj agitacji za emigracją w czasie odwrotu armji rosyjskiej. Współzaależność ta zaznacza się jaskrawie na terenie powiatów Brodzkiego, Zborowskiego, Borszczowskiego i Zaleszczyckiego, stanowiących sferę poważniejszych wpływów „halicko-ruskich".

Na tej samej podstawie dla województwa lwowskiego, wobec 56.1 prc. mieszkańców przyznających się do narodowości polskiej, można oczekiwać: 50 prc. rz.-katolików, 10 prc. żydów i 40 prc. greko-katolików. W roku 1910 mieliśmy 44.7 prc. rz.-katolików, 42.9 prc. greko-katolików i 11.8 prc. żydów.

Dla województwa stanisławowskiego otrzymujemy analogicznie:

*) Współczynnik współzależności tych dwu zjawisk wynosi $r = +0.33$.
**) Współczynnik wynosi $r = +0.45$.

16 prc. rz.-katolików, 11 prc. żydów, 72 prc. greko-katolików i znaczniejszy ułamek odsetki innych. W roku 1910 mieliśmy tam: 13.3 prc. rz.-katolików 73·3 greko-katolików, 12·4 prc. żydów i 0.9 prc. innych.

Jakkolwiek powyżej podane oczekiwania co do składu ludności nie mogą sobie rościć pretensji do dokładności, to jednakże nie ulega wątpliwości, że w województwie lwowskiem żywioł polski osiągnął już większość, gdy w województwie tarnopolskiem żywioł ruski bliski jest spadnięcia do roli większości względnej. W województwie stanisławowskiem żywioł polski osiągnął natomiast obecnie stanowisko bardzo poważnej mniejszości, stanowiącej już około 1/6 ogółu ludności, gdy w województwie krakowskiem, obok koncentracji żywiołu żydowskiego w ośrodkach przemysłowo-miejskich proces odżydzania się kraju wiestępuje bardzo jaskrawo. Znamienny jest związek między odżydzaniem się kraju i wyludnieniem wojennem.

Jeszcze wyraźniej jednak na terenie województwa krakowskiego słabiej dotkniętego wojną, zaznacza się ścisły związek między rozmiarami emigracji w okresie 1900—1910, a zmniejszeniem się ludności w okresie 1910—1921 *). Nie ulega zatem wątpliwości, że ludność emigrowała ze starych terenów bardzo intensywnie, mimo uniemożliwienia emigracji amerykańskiej od połowy 1914 r. Rozmiary tej emigracji, w konsekwencji uruchomienia ludności wypadkami wojennymi, musiały być olbrzymie i łączyć się z wytworzeniem wielkich napięć wewnętrznych w przeludnionych terytorjach rolniczych, co stwierdza też fakt istnienia ścisłego związku między rozmiarami wyludnienia wojennego, a liczbą żydów w 1910 roku. Nie mogąc się pomieścić w niedość pojemnych ośrodkach przemysłowych swego terytorjum musiała się ta fala skierować ku silnie wyludnionym terenom Wschodniej Małopolski i spowodować tam znaczne przesunięcia na korzyść żywiołu polskiego. Dlatego też oskarżanie Polaków o kolonizację Galicji Wschodniej Mandatowej, a godzenie się na zamykanie odwiecznego szlaku emigracyjnego do Ameryki, jak to czyni Lloyd George, jest przypuszczalnie nietylko perfidją, ale też i przejawem osławionej nieznajomości stosunków kontynentu europejskiego.

Zamknięcie emigracji westfalskiej spowodowało zupełnie analogiczne przejawy na terenie b. zaboru pruskiego.

Do naszych wniosków w sprawie zysków względnych żywiołu polskiego w okresie 1910—1921 doszliśmy przy założenia, że tylko 20 prc. żydów i aż 10 prc. greko-katolików podało się obecnie za osoby przynależne do narodowości polskiej. Przy tych założeniach przyszliśmy do wniosku, że liczba katolików wzrosła o 5 prc., tj. podniosła się z 46.5 prc. na 51.5 prc. Gdyby nasze przypuszczenia co do żydów i greko-katolików były przesadne, to przyrost odsetki katolików rzymskich musiałby być odpowiednio większy. Czy tak może być w istocie, na to musimy się postarać o odpowiedź. W tym celu rozpatrzymy znane nam wyniki spisu 1921 r. w poszczególnych jednostkach administracyjnych.

Powiat Samborski.

Dane dotyczące powiatu samborskiego są niezmiernie ciekawe dzięki temu, że podają one wiadomości co do stosunków panujących

*) Współczynnik tej współzależności wynosi r=+0.46.

w poszczególnych gminach i pozwalają na wytworzenie sobie dokładnego pojęcia o kierunku zachodzących tu procesów etnicznych. Zmiany te polegają przedewszystkiem na bardzo poważnym postępie w odżydzeniu się wsi.

Pomijając miasto Sambor, co do którego nie posiadamy danych o stosunkach wyznaniowych w roku 1921, powiat rozpada się wyraźnie na dwie części: polską i ruską. Do pierwszej, stanowiącej zwarty komples terytorjalny, należą gminy: Kalinów, Uherce Zapłotne, Neudorf, Strzałkowice, Czukiew, Radłowice, Dublany, Kranzberg, Łanowice, Czyszki, Głęboka, Sąsiadowice, Nadyby i Maksymowice, oraz gminy o większościach ruskich bądź nieznacznych jak Dąbrówka i Wojutycze, bądź też poważnych, jak Krużyki, Kulczyce Rustykalne, Pianowice i Wykoty. Kompleks polski posiadał następujący skład ludności:

	1910		1921	
Rzymscy kat.	14.080	56.6 prc.	15.937	62.7 prc.
Greko-katolicy	9.567	38.4 „	8.834	34.8 „
Inni	1.247	5.0 „	649	2.6 „
w tem żydów	?	?	596	2.3 „
Ogółem	24.894	100 prc.	25.420	100 prc.

Liczby powyższe stwierdzają przedewszystkiem znamienny fakt, że powiększenie się liczby ludności polskiego terytorjum Samborszczyzny (bez miasta) o +2.1 prc. jest spowodowane wyłącznie przyrostem liczby rzymskich katolików o 13.2 prc., co stanowi normalny przyrost ludności. Greko-katolicy tracą natomiast — 7.7 prc., a inni, prawie wyłącznie żydzi, aż — 48.0 pr. stanu z roku 1910.

Bezwątpienia te przesunięcia, tak korzystne dla żywiołu polskiego są spowodowane przedewszystkiem asymilowaniem się ludności ruskiej. Zasługuje przytem na zaznaczenie, że różnica między liczbą ludności greko-kat. a liczbą podających się za Rusinów, spowodowana prawie wyłącznie przyznawaniem się do narodowości polskiej, wynosi na tutaj omawianem terytorjum 1.200 głów, tj. aż 13.6 prc. ogółu ludności grecko-katolickiej. W ruskiej części powiatu natomiast przy 4174 osobnikach redukuje sie ta odsetka do 8.5 prc. Liczby te ilustrują bardzo wymownie zachodzące tutaj procesy asymilacjne. Muszą one być bardzo potężne, jeśli nie jest ich w stanie sparaliżować fakt poważnego uprzywilejowania żywiołów nie-polskich, nie obowiązanych aż do grudnia 1922 roku do służby w wojsku.

Znamienny jest też exodus ludności żydowskiej ze wsi naszego kompleksu. Poza Dublanami, w ktorych utworzył się w ciągu ostatnich lat dziesięciu poważny ośrodek żydowski, liczący aż 308 głów, pozostałe wsie nie posiadają już wiele więcej ponad 1 prc. żydów. To wyjątkowe stanowisko Dublan zaznacza się i w tem, że są one jedyną wsią naszego kompleksu, w której, mimo powiększenia się liczby ludności i przyrostu liczb greko-katolików i żydów, liczba rzymskich katolików spadła.

Kolonje niemieckie zdają się przechodzić jakiś kryzys wewnętrzny. Zaznacza się to nietylko przez ich polszczenie się, ale też i przez powiększanie się liczby greko-katolików na ich terytorjum.

Na terytorjum ruskiej części Samborszczyzny przebieg procesów etnicznych jest nieco odmienny, jak to stwierdza poniższe zestawienie:

	1910		1921	
Rzymscy katolicy	7.629	12.2 prc.	9.877	16.0 prc.
Greko-katolicy	52.166	83.7 „	49.290	80.4 „
Inni	2.499	4.0 „	2.119	3.5 „
w tem żydów	?	?	1.834	3.0 „
Ogółem	62.294	100 prc.	61.286	100 prc.

W porównaniu z polską częścią powiatu uderza nas tu bez porównania szybszy przyrost liczby rzymskich katolików (+29.5 prc.) przy dużo słabszem zmniejszeniu się ilości greko katolików (—5.5 prc.) i żydów (—15.2 prc.). W przeciwieństwie do szybkiej konsolidacji terytorjum polskiego, jakkolwiek ciągle jeszcze mniej jednolitego, tutaj, wskutek niezmiernie szybkiego przyrostu rzymskich katolików, mimo zmniejszenia się odsetki żydów i Niemców, jednolitość terytorjum ruskiego się zmniejsza.

Bardzo znamienne jest, że w ruskiej części powiatu mniejsza część żydów — (49.5 prc.) wykazuje narodowość żydowską aniżeli w polskiej części (55.4 prc.). Widocznie wśród nieufnej względem żydów i niechętnie nastrojonej ludności polskiej podawanie się za Polaka jest bardziej kwestjonowane i mniej zyskowne. Być może jest to też i przejawem tego, że w środowisku polskiem dawne austrjackie stosunki uległy już bardziej naprzód posuniętemu rozkładowi. Wówczas żydzi byli tutaj Polakami.

Oprócz bardzo jaskrawo zaznaczających się procesów etnicznych, jak konsolidacja polskiego terytorjum, polszczenie się kolonij niemieckich*) i odżydzanie się wsi, niemniej jaskrawo zaznacza się rozrost terytorjum polskiego, wciągającego w siebie sąsiednie gminy o mniejszościach polskich. Oddzielając obecnie na podstawie spisu 1921 roku terytorjum polskie od ruskiego, należałoby wciągnąć doń, prócz przeoczonej przy opracowaniu spisu 1910 gminy polskiej Biskowice i dawniej izolowanej Stupnicy Polskiej, jeszcze Wolicę Polską, Rakową i Stupnicę Ruską, posiadające obecnie większości rzymsko-katolickie, dalej gminy o bardzo poważnych mniejszościach polskich, jak Brześciany, Kornalowice, Olszanik, Łukawicę i Mrozowice i wreszcie dwie gminy o słabszych mniejszościach polskich, jak Czerchawa i Waniowice. Razem z poprzednio wymienionemi stanowią one bardzo poważny, terytorjalnie zwarty kompleks polski. Stosunki narodowościowe tego kompleksu i pozostałej reszty ruskiej ilustruje poniższe zestawienie:

Spis 1921 r.

	Kompleks polski.		Kompleks ruski.	
Rzymscy katol.	22.854	59.1 prc.	2.960	6.2 prc.
Greko-katolicy	14.825	38.3 „	43.299	90.2 „
Inni	1.015	2.6 „	1.753	3.6 „
w tem żydów	899	2.3 „	1.531	3.2 „
Greko-kat. Polacy	1.852	12.5 „	3.522	8.1 „
Ogółem mieszk.	38.694		48.012	

*) Niema obecnie już gmin o większości niemieckiej. Tylko 107 kolonistów przyznało się do narodowości niemieckiej przy 331 ewangelikach.

Poza granicami tak ujętego terytorjum polskiego powiatu Samborskiego leży tylko jedna gmina o poważniejszej mniejszości polskiej. Jest to Wołoszcza, dotykająca polskiego kompleksu powiatu Rudeckiego, licząca na 2.130 mieszkańców 778 rz.-kat., 1.310 gr. kat. i 42 żydów.

Spis 1921 r. pozwolił nam stwierdzić, że prawie połowa powiatu Samborskiego stanowi zwarte terytorjum większości polskiej.

Większość polską posiada również i miasto Sambor. Jego stosunków wyznaniowych nie znamy jeszcze. Na 19.489 mieszkańców 12.630, tj. 64.8 prc. podało się za Polaków. Przez wzgląd na zmniejszenie się ogólnej liczby ludności i tak znaczną odsetkę statystycznych Polaków należy przypuszczać, że odsetka rzymskich katolików podniosła się i tu dość znacznie.

Powiat Lwowski.

Opracowanie wyników spisu w powiecie Lwowskim przez posła M. Prószyńskiego pozwala nam stwierdzić, że mamy tu, podobnie jak i w Samborskim, do czynienia z poważnemi przesunięciami na korzyść żywiołu polskiego. Stwierdza to poniższe zestawienie:

	1910		1921	
Rzymscy katolicy	70.069	43.4 prc.	71.074	47.6 prc.
Greko-katolicy	74.080	45.8 „	65.083	43.6 „
Żydzi	14.052	8.7 „	10.681	7.1 „
Ewangelicy }	3.388	2.1 „	2.417	1.6 „
Inni }			138	0.1 „
Ogółem mieszk.	161.589	100 prc.	149.393	100 prc.

Przesunięcie na korzyść żywiołu polskiego, wobec jego słabego przyrostu, wynoszącego zaledwie + 1.4 prc., jest spowodowane stratami, poniesionemi przez pozostałe składniki ludności. I tak: ewangelicy tracą aż — 24.6 prc., żydzi — 24.0 prc., gdy greko-katolicy tracą tylko — 12.1 prc.

Wynikiem tych przesunięć jest konsolidowanie się powiatu Lwowskiego jako terytorjum polskiego z towarzyszącym mu charakterystycznym procesem odżydzania się gmin wiejskich i asymilacji Rusinów i Niemców. Znamienne jest przytem, że proces ten przebiega w gminach podmiejskich dużo intensywniej, aniżeli w dalszych, jakkolwiek miasto Lwów z napływem żydów rady sobie dać nie może.

W gminach podmiejskich Zboiska, Krzywczyce, Lesienice, Winniki, Sichów, Kozielniki, Sygniówka i Biłohorszcze nastąpiły bowiem następujące przesunięcia:

	1910		1921	
Rzymscy katolicy	10.236	60.5 prc.	11.074	68.9 prc.
Greko katolicy	5.234	30.4 „	4.009	24.9 „
Inni	1.454	9.1 „	990	6.2 „
w tem żydów	?	?	781	4.9 „
Ogółem mieszk.	16.924	100 prc.	16.073	100 prc.

Jak widzimy przyrost rzymskich katolików wynosi tu + 8.2 prc., gdy greko-katolicy tracą — 23.4 prc. a „inni“ aż — 31.9 prc. Liczby te ilustrują jaskrawo odpływ żydów do Lwowa i znaczny przyrost Po-

laków. W gminach nie graniczących z miastem ludność polska nie wykazuje przyrostu i utrzymuje zaledwie swój stan liczebny. Pozostałe składniki ludności wykazują straty, jakkolwiek nie tak wielkie, jak w gminach podmiejskich.

Przez wzgląd na to, że w powiecie Lwowskim przyznało się do narodowości polskiej 88.916 osób, tj. 59,4 prc. należy wnioskować, że mamy tu więcej, niż 7.5 prc. greko-katolików Polaków. Polaków-chrześcjan nie-rzymskich katolików było w r. 1890 — 2.5 prc., w r. 1900 — 6.7 prc., w r. 1910 — 10.2 prc. Teraz będzie ich prawdopodobnie nie wiele więcej. Co do Polaków greko-katolików to byłoby ich 7.5 prc., gdyby aż połowa żydów, tak jak w wiejskiej części powiatu Samborskiego, przyznała się do narodowości polskiej. To jest jednak przez wzgląd na bliskie sąsiedztwo Lwowa mało prawdopodobne, dlatego też należy przypuszczać, że odsetka Polaków greko-katolików jest nieco większa. Wobec tego należy wnioskować, że prawie jedna piąta ogółu greko-katolików przyznała się tu do narodowości polskiej i stanowi sferę procesów asymilacyjnych. Jest to liczba bardzo wysoka, ale dziwić ona nas nie może, jeśli uwzględnimy, że w wiejskiej części powiatu Samborskiego, gdzie żywioł polski jest bez porównania słabszy, stanowi ona mimo to prawie jedenastą część ogółu ludności ruskiej, dokładnie 9.2 prc.

W mieście Lwowie na 26.627 greko-katolików do narodowości polskiej przyznało się 7.195 tj. 27.0 prc. Na 76.800 żydów natomiast zdeklarowało się jako Polaków mniej niż 19 prc., choć język polski wykazało 19.469 tj. 25.3 prc.

Zestawione tutaj dane stanowią jedyne, bardzo przy ekstrapolacji zresztą niebezpieczne, dane dla obliczenia siły liczebnej żywiołu polskiego, na podstawie liczb tych, którzy się przyznali do narodowości polskiej. Istotnie bardzo trudno na podstawie danych dotyczących powiatów Samborskiego i Lwowskiego i miasta Lwowa odcyfrować tę łamigłówkę, przed którą stawiają nas liczby statystycznych Polaków, ogłoszone przez Główny Urząd Statystyczny. Ośmielony tem, że mi się w lutym udało określić skład ludności Lwowa, przesadzając tylko o 1 prc. odsetkę żydów, odważam się wypowiedzieć przypuszczenie, że w r. 1921 Galicja Wschodnia Mandatowa posiadała:

	1910	1921
Rzymskich katolików	22.9 prc.	30.0 prc.
Greko-katolików	63.9 „	60.0 „
Żydów	12.5 „	9.5 „
Innych	0.7 „	0.5 „

To, żeśmy otrzymali tak duże przesunięcie na korzyść żywiołu polskiego, gdy w powiatach Samborskim i Lwowskim mamy o połowę mniejsze, jest spowodowane tem, że obydwa te powiaty nie stanowią terenu kolonizacyjnego, a nie będąc terenem uporczywszych działań wojennych, nie pozbyły się tak wielkiej odsetki żydów.

Jak widzimy od lat trzydziestu, to jest od chwili, gdyśmy się zaczęli interesować sprawami naszego stanu posiadania na kresach, czas zaczął b. intensywnie pracować w kierunku pomyślnego rozwiązania losów, dla naszych wrogów jedynie jeszcze spornej Galicji Wschodniej Mandatowej. Przy bardziej czynnem zainteresowaniu ze strony naszego społeczeństwa sprawa to mogłaby zostać tak bezsporną, jak wileńska,

w ciągu lat niewielu. Przedewszystkiem nie należy przeciwdziałać bezmyślnie żywiołowym procesom, pracującym tu bardzo intensywnie dla nas.

Krwawa ofiara Lwowa.

Wobec tego, że trudno przypuszczać, by w całym kraju więcej niż 20 prc. ogółu żydów przyznało się do narodowości polskiej, a w tak znacznym ośrodku żydów małopolskich, jakim jest Lwów, nadający ton i decydujący o aspiracjach i nastrojach naszych żydów, odsetka ta nie jest wyższa, stajemy przed koniecznością wnioskowania, że w okresie 1910—1921 absolutna liczba żydów w b. Galicji zniżyła się o liczbę bardzo pokaźną, przekraczającą 100.000. Musimy więc odpowiedzieć sobie na pytanie, czy mamy tu do czynienia z fantastycznemi stratami wojennemi, czy też ze zwyczajną emigracją. Na tendencję do emigrowania żydów z ziem polskich zwracał już uwagę Wakar*). Wrażenia statystyczne Wakara potwierdziły najzupełniej wyniki spisu ludności, przeprowadzonego przez b. Zarząd Ziem Wschodnich w roku 1919 na naszych kresach północno-wschodnich, a też wyniki spisów niemieckich i austro-węgierskich władz okupacyjnych na Litwie i w generał-gubernatorstwie lubelskiem. Pozostaje nam zatem liczbowe zilustrowanie strat wojennych poszczególnych wyznań. Materjału do tego dostarczają wyniki spisu, przeprowadzonego w styczniu 1920 r. podczas opracowywania projektu reformy ordynacji wyborczej do rady miejskiej. Spis ten daje nam wiadomości co do liczb mężczyzn i kobiet poszczególnych wyznań we Lwowie. Zestawiam te liczby poniżej, podając w ostatniej kolumnie ilu mężczyzn wypada na 1000 kobiet.

Lwów 25 I. 1920 r.	Mieszkańców ponad 21 lat ogółem	mężczyzn	kobiet	na 1000 k. jest mężczyzn
Rzym. kat.	70.882	27.357	43.525	629
Gr. katol.	16.710	6.559	10.151	646
Żydów	44.105	20.751	23.354	889
Innych	1.638	775	863	898
Razem	133.335	55.442	77.893	712

Wobec tego, że przed wojną na 1000 kobiet wypadało tu 893 mężczyzn cywilnych, to różnica między liczbami stwierdzonemi w r. 1920 a tą liczbą 893 daje przybliżony obraz strat wojennych. Przybliżony oczywiście, gdyż później rzymscy katolicy ponieśli jeszcze poważne straty w ciągu kampanji 1920 roku, odpowiadające mniej więcej siłom efektywnym z zimy 1920—1921, gdyż stan liczebny armji polskiej był wówczas bardzo słaby. Dlatego też jako miarę strat wojennych można przyjąć w stosunku na tysiąc dla rzymskich katolików 264, dla grekokatolików 247 i dla żydów 4.

Liczby te są dość jaskrawe dla zilustrowania faktu, że żydzi uchylili się od podatku krwi, ponosząc minimalne ofiary w porównaniu do Polaków i Rusinów. Zrozumiałe jest wobec tego, czemu w Niemczech żądana przez centrum wyznaniowa statystyka ofiar wojennych, tak namiętnie przez żydów, jako przejaw „reakcyjnego ducha wyznaniowości“ zwalczana była. Obok żydów uprzywilejowanym żywiołem

*) Wakar, W. Rozwój Terytorjalny Narodowości polskiej 1917.

była kategorja innych wyznań, tj. przedewszystkiem Niemcy-ewangelicy. Całość daje piękną ilustrację tego, jak w podatku krwi pierwszeństwo mieli Słowianie, przytem większą ofiarę złożyli Polacy, niż forytowani Rusini. Liczby te nie wymagają komentarzy. Są zbyt jaskrawe i mówią same za siebie.

Bardzo ciekawe światło na dane te rzucają zestawienia liczb mężczyzn w stosunku do 1000 kobiet w poszczególnych dzielnicach.

Dzielnice	rz. kat.	gr. kat.	żydzi	razem
I. Halickie	585	493	880	605
II. Krakowskie	699	783	914	785
III. Żółkiewskie	568	664	892	768
IV. Łyczaków	614	678	869	659
V. Śródmieście	589	531	886	712
VI. Nowy Świat	681	706	848	709
Ogółem	629	646	889	712

Przyjmując ten sam stosunek 893 mężczyzn na 1000 kobiet otrzymamy jako miarę strat wojennych:

Dzielnice	rz. kat.	gr. kat.	żydzi	ogółem
I. Halickie	308	400	13	288
II. Krakowskie	194	110	+21	108
III. Żółkiewskie	325	229	1	125
IV. Łyczaków	279	215	24	234
V. Śródmieście	304	362	7	181
VI. Nowy Świat	212	187	45	184
Ogółem	264	247	4	181

Zestawienie to jest bardzo ciekawe, gdyż pozwala ono nam zdać sobie sprawę z tego, jak bardzo na krwawej statystyce Lwowa zaciążył ruski miesiąc. Widzimy tu, że jedynie w dzielnicach I i V, stanowiących bazę ukraińską, greko-katolicy ponieśli cięższe straty od rzymskich katolików, i to są w dodatku najcięższe straty wogóle jakie mamy w całej tablicy. Zasługuje na uwagę, że II dzielnica (Krakowskie) ponosi najmniejsze straty we wszystkich kategorjach wyznaniowych. Co do chrześcijan fakt ten pozostaje bezwątpienia w związku z tem, że tu mieszkają liczni kolejarze. Toż samo obserwujemy i w dzielnicy VI (Nowy Świat) jeszcze liczniej przez kolejarzy zamieszkałej, jak-

kolwiek tam żydzi ponoszą stosunkowo najcięższe straty, dochodzące do 1/6 wysokości względnej strat chrześcjańskich. Jest to bezwątpienia konsekwencją tego, że żydzi ponieśli mniejsze straty tam, gdzie siedzą zwartą masą, jak na Krakowskiem i części Żółkiewskiego. Bardzo ciekawy jest również fakt, że najcięższe straty wśród rzymskich katolików poniosła zamieszkana przez inteligencję dzielnica I i przez Józków dzielnica III, jakkolwiek różnią się one pod tym względem nie tak bardzo od dzielnicy IV (Łyczaków) i V (Śródmieście). Wogóle straty rzymskich katolików w poszczególnych dzielnicach nie wykazują tak wielkich różnic, jak u greko-katolików, co musi być uważane za przejaw bardziej jednolitego oddziałania wojny na polski Lwów. Gdy u rzymskich-katolików stosunek najlżejszych do najcięższych strat ma się jak 2:3, u greko-katolików przekracza on stosunek 2:5. Będzie to co do greko-katolików bezwątpienia skutkiem niedostatecznie sprawnie działającego aparatu mobilizacyjnego w ciągu pierwszych 22 dni walk, a u żydów i konsekwencją nierównej sprawności aparatu, pracującego nad uchylaniem się od wojska w czasie wielkiej wojny. Czemżeż innem można tłumaczyć tak wielką różnicę między poszczególnemi dzielnicami jak Krakowskie i Śródmieście, posiadające dość podobnego typu ludność żydowską. Bezwątpienia znalazła tu przytułek też i znaczna część ludności żydowskiej popisowej z prowincji, mogącej się tu ukrywać lepiej niż w małych skupieniach, gdzie każdego znają.

Bardzo znamienne jest, że ludność polska złożyła ofiarę wojenną nietylko w równomierniejszym rozkładzie na poszczególne dzielnice, ale też i to, że wojna była ofiarą całego społeczeństwa, a nie jedynie ofiarowaniem młodzieży, jak to występuje tak jaskrawo u Rusinów. Stwierdza to poniższe zestawienie liczb mężczyzn na 1000 kobiet w sześciu klasach wieku 21—26 lat, co do których posiadamy również dane w wynikach spisu 1920 roku.

Dzielnice	w klasach 21—26 na 1000 kobiet było mężczyzn rz. kat.	gr. kat.	żydzi	ogółem
I. Halickie	398	203	606	
II. Krakowskie	469	452	663	
III. Żółkiewskie	298	364	764	
IV. Łyczaków	478	341	644	
V. Śródmieście	330	256	610	
VI. Nowy Świat	421	298	639	
Ogółem	387	331	656	475

Przyjmując ten sam stosunek 893 mężczyzn na 1000 kobiet co w roku 1910, otrzymamy, jako miarę straty wojennej pełnoletniej młodzieży, poniższą tablicę:

Dzielnice	rz. kat.	gr. kat.	żydzi	ogółem
I. Halickie	495	690	287	
II. Krakowskie	424	441	230	
III. Żółkiewskie	595	529	129	
IV. Łyczaków	415	552	249	
V. Śródmieście	563	737	283	
VI. Nowy Świat	472	595	254	
Ogółem	506	562	237	418

Liczby te stwierdzają, że w kategorji pełnoletniej młodzieży grekokatolicy ponoszą poważniejsze straty od rzymskich katolików, zaszanowawszy bez porównania lepiej dorosłe klasy wieku, co może być tylko konsekwencją mniejszego udziału w walkach polsko-ruskich dojrzalszej części społeczeństwa ruskiego.

W ogólnych liczbach można stwierdzić, że ofiara wojenna młodzieży wynosi u greko-katolików ponad trzy piąte, u rzymskich katolików prawie cztery siódme, a u żydów zaledwie jedną czwartą.

Fakt ten tłumaczy nam najzupełniej fantastyczne podniesienie się odsetek żydów, kształcących się na naszych wszechnicach. Jest ono spowodowane tem, że młodzież nasza wyginęła w rozmiarach nieuświadamianych sobie nawet i przez myślące sfery naszego społeczeństwa. Przesunięcie w składzie słuchaczy uniwersytetów, tak niekorzystne dla żywiołu polskiego, jest istotnie premjowaniem tych, którzy się od ofiary krwi usunęli, jak to uważa nasza młodzież, zajmująca djametralnie odmienne stanowisko względem żydów, niż względem Rusinów. Bo istotnie zachodzi bardzo poważna obawa, że stanowiska społeczne zostaną zajęte przez żywioły neutralne lub wrogie zanim młodsi bracia poległych zakończą swe studja. Są to sprawy bardzo poważne, wymagające czujności całego społeczeństwa, wobec rozmiarów przesunięć w kulturalnym stanie posiadania. Należy pamiętać, że stosunki układają się nieszczęśliwie, gdyż tak sympatyczny frazes o równouprawnieniu kryje przedewszystkiem uprzywilejowanie tych, którzy się od ofiary krwi uchylili i względem ciężko borykającego się społeczeństwa zajęli stanowisko bądź wrogie, bądź też w najlepszym razie egoistyczno-obojętne.

Jak systematyczny jest zalew uniwersytetu lwowskiego przez żydów to najlepiej stwierdzają liczby poniższe: *)

Półrocze		Słuchaczy	rz. kat.	żydów	innych
1920/21	zimowe	3368	57.1	38.2	4.7
„	letnie	3679	59.5	37.5	3.0
1921/22	zimowe	5077	53.2	43.1	3.7
„	letnie	4961	49.3	46.9	3.8

Ogólne straty pełnoletniej młodzieży pozwalają nam stwierdzić w sposób nie ulegający żadnej wątpliwości, że polityka ukraińska w sposób bardzo bezwzględny poświęciła swą sfanatyzowaną młodzież. Przypuszczalnie inne przyczyny przyczyniły się do ubytku młodzieży żydowskiej, nie odpowiadającego minimalnym stratom wojennym starszych klas wieku u żydów. Należy się liczyć z możliwością, że mamy tu do czynienia z konsekwencją emigracji młodzieży żydowskiej. Jest to tem prawdopodobniejsze, jeśli się uwzględni dla żydów tak charakterystyczną troskliwość o dzieci, jaskrawo się przejawiającą w ich małej śmiertelności, zwłaszcza w okresie wojennym, gdy chrześcjanie mieli straszną przewagę zejść nad urodzeniami.

W rozkładzie strat młodzieży na poszczególne dzielnice widzimy, że za wyjątkiem Żółkiewskiego w pozostałych dzielnicach greko-katolicy ponoszą wszędzie cięższe straty od rzymskich katolików. Ponadto widzimy, że najbardziej się szanuje młodzież z Łyczakowa i Krakow-

*) Słowo Polskie Nr. 221 z dnia 29IX 1922.

skiego, gdy Żółkiewskie i Śródmieście ponoszą najcięższe ofiary. U żydów najmniejsze ofjary wykazują najbardziej żydowskie dzielnice jak Żółkiewskie i Krakowskie.

Analiza naszych danych statystycznych, dotyczących co prawda tylko Lwowa, stwierdzając, że żydzi ponieśli na wojnie minimalne straty, wyjaśnia, że zmniejszenie poważne ich absolutnej liczby może być jedynie skutkiem bardzo silnej emigracji z ośrodków prowincjonalnych i przedewszystkiem wsi. Zmniejszenie się liczby młodzieży żydowskiej w przeszło dwa razy słabszym stopniu w porównaniu z młodzieżą chrześcjańską wybitą na wojnie jest przyczyną niesłychanego podniesienia się odsetek młodzieży żydowskiej w szkołach wyższych. Dlatego też społeczeństwo polskie powinno się pilnie zatroskać o swoją młodzież, nie ograniczając się jedynie do tych, co wojnę przeżyli, ale przedewszystkiem o młodsze rodzeństwo i dzieci tych, co swe życie złożyli w ofierze. W przeciwnym razie w ciągu dłuższego okresu najważniejsze placówki przechodzić będą w ręce nietylko obce, lecz w bardzo poważnym stopniu nawet wprost wrogie.

Zagrożenie polskiego charakteru Lwowa.

Nieubłaganą konsekwencją olbrzymich, nieproporcjonalnie wysokich, krwawych ofiar Lwowa, jest bardzo poważne zagrożenie polskiego charakteru miasta, które swoim bohaterskim wysiłkiem uratowało całą naszą dzielnicę dla Polski. Zagrożenie to jest tem powa-

żniejsze, że ludność żydowska manifestacyjnie zaznaczyła swą odrębność narodową, mimo to, że językiem jej kulturalniejszych warstw jest ciągle jeszcze język polski.

Jaskrawy obraz zagrożenia Lwowa daje nam rozważenie składu wyznaniowego ludności poszczególnych płci, gdyż porównanie tych liczb wyjaśnia tendencje dynamiczne w rozwoju składu ludności w najbliższych dziesięcioleciach.

Otóż kobiety wykazują skład następujący w naszem mieście wdów, a w przyszłości starych panien:

Na 100 kobiet:

Dzielnice	rz. kat.	gr. kat.	żyd.
I. Halickie	79.2	10.9	8.5
II. Krakowskie	51.1	13.3	34.1
III. Żółkiewskie	32.4	8.5	58.9
IV. Łyczaków	73.1	13.7	11.9
V. Śródmieście	34.7	19.7	44.4
VI. Nowy Świat	70.2	14.6	13.9
Ogółem	55.9	13.0	30.0

Zgoła inne ustosunkowanie wyznań wykazują mężczyźni w konsekwencji tego, że wojna przeszła dosłownie ponad głowami żydów, niszcząc im domy i zmuszając do emigracji, nie niszcząc natomiast ich samych.

Na 100 mężczyzn:

Dzielnice	rz. kat.	gr. kat.	żydów
I. Halickie	76·5	8·8	12·3
II. Krakowskie	45·5	13·2	39·7
III. Żółkiewskie	24·0	7·3	68·4
IV. Łyczaków	68·1	14·1	15·6
V. Śródmieście	28·7	14·7	55·2
VI. Nowy Świat	67·3	14·6	16·6
Ogółem	49·3	11·8	37·4

Wobec tego, że mężczyźni są pod względem gospodarczym bardziej czynnym żywiołem i zakładają nowe rodziny, skład ludności musi się przesunąć od składu wyznaniowego kobiet, reprezentującego przeszłość, w kierunku składu wyznaniowego mężczyzn, reprezentujących przyszłość. Dlatego, aby zobrazować tendencje rozwojowe składu wyznaniowego ludności Lwowa, wystarczy zestawić różnice między odsetkami poszczególnych wyznań wśród mężczyzn i kobiet. Dają one nam obraz tego, ku czemu ludność Lwowa iść by musiała bez imigracji i emigracji, odbijających się na składzie ludności.

Różnice między odsetkami kobiet i mężczyzn wynoszą:

Dzielnice	rz. kat.	gr. kat.	żydzi	inni
I. Halickie	— 2·7	— 2·1	+ 3·9	+ 0·9
II. Krakowskie	— 5·6	— 0·1	+ 5·6	0
III. Żółkiewskie	— 8·4	— 1·2	+ 9·5	+ 0·1
IV. Łyczaków	— 5·0	+ 0·4	+ 3·7	+ 0·8
V. Śródmieście	— 6·0	— 5·0	+10·8	+ 0·2
VI. Nowy Świat	— 2·9	0	+ 2·7	+ 0·2
Ogółem Lwów	— 6·6	— 1·2	+ 7·4	+ 0·4

Liczby powyższe w sposób bardzo jaskrawy ilustrują ciężkie zagrożenie polskiego charakteru miasta Lwowa nawet i bez najazdu żydów z za Zbrucza i napływu mieszkańców zniszczonych miasteczek. Zagrożenie to jest nieubłaganą konsekwencją tego, że nasza ludność męska poniosła tak straszne ofiary w latach wojny.

Proces konsolidowania się żydowskiego stanu posiadania we Lwowie trwa od lat dwudziestu. Ilustruje to zestawienie poniższe:

O d s e t k i

	rz. kat.	gr. kat.	żydzi
1880	53·4	15·9	28·2
1890	52·6	17·1	28·2
1900	51·7	18·3	27·7
1910	51·2	19·1	27·8
1920 *)	53·2	12·5	33·1
1921	51·2	12·1	36·0

W konsekwencji wielkich strat wojennych, tak wymownie stwierdzonych, miasto musi iść przez długie lata w kierunku coraz większej konsolidacji żywiołu żydowskiego, który niebawem osiągnie 2/3 na Żółkiewskiem i absolutną większość w Śródmieściu. Rzymscy katolicy muszą tracić wszędzie. Dlatego teraz jest już czas najwyższy na zastanowienie się nad środkami zabezpieczającymi polski charakter miasta, tak ważnego i pod względem czysto politycznym dla całych naszych kresów południowo-wschodnich. Jest to tem ważniejsze, wobec tego niedwuznacznego stanowiska, jakie żydzi zajęli nietylko w czasie walk lwowskich, ale też i podczas spisu ludności i wyborów.

Skargi, rozlegające się wśród naszych warstw rękodzielniczych na brak uczniów, tak dotkliwie uczuwać się dający, wskazują na jeden ze środków zaradczych w postaci przyciągnięcia młodzieży rękodzielniczej do Lwowa. Drugim musi być zwiększona troska o dzieci, wykazujące bez porównania większą śmiertelność wśród chrześcjan miast polskich. W razie nie przedsięwzięcia środków energicznych w tych kierunkach, Lwów straci swą większość polską w bardzo niedalekiej przyszłości, mimo szybkiego polszczenia się prowincji, nie ulegającego na szczęście żadnej wątpliwości.

Wobec tych fatalnych widoków kształtowania się stosunków narodowościowo-wyznaniowych we Lwowie w najbliższych dziesięcioleciach, jego przynależność do województwa o absolutnej przewadze żywiołu polskiego urasta do rozmiaru zagadnienia niesłychanej wagi. Przynależność Lwowa do obecnego województwa lwowskiego o przewadze żywiołu polskiego, jak tego po wynikach ostatniego spisu oczekiwać należy, gwarantuje już w znacznym stopniu szanse utrzymanie jego polskiego charakteru.

Zgoła inaczej mogłoby się stać, gdyby Lwów w myśl projektu Erdmanna, przyłączono do województwa tarnopolskiego, w którem niezadługo nikt nie będzie miał absolutnej większości i czynnikiem decydującym będą żydzi. W ramach takich Lwów stać się może drugim

*) Osoby obojga płci w wieku ponad 21 lat według spisu miejskiego 25 stycznia 1920 r.

Berdyczowem lub nawet drugiemi Salonikami. Żydzi walczą o to świadomie, a sekundują im w swej większości bezwątpienia nieświadomie, zarówno zwolennicy autonomji terytorjalnej, straszący Anglją, jak też i dużo niebezpieczniejsi kompromisowcy, wyzyskujący wielkoprzemyskie aspiracje w celu przyłączenia Lwowa do Tarnopola. Na to jest stanowczo za wcześnie. Należy się poważniej liczyć z tendencjami rozwojowemi procesów demograficznych.

ŚWIĘCI MYŚLIWI.

Bór poważny i tajemniczy, a pełen dziwnych poszumów w swych ciemnych, nieprzejrzanych głębiach. Jakieś prastare opowieści prawi cichy szmer liści, które co dnia wieczorną porą przy pożegnaniu z zachodzącem słońcem, drżą na szczytach drzew, jakby je zdejmowała trwoga przed tą czarną nocą. Przelatujący miedzy konarami wiatr, baśniowe wygrywa melodje, szepcą wieczorną modlitwę trawy leśne i dreszcz jakiś przenika w chwili tak uroczystej, lęk ogarnia, gdy ostęp coraz bardziej ciemnieje, aż wreszcie pogrążamy się z ufnością w tej mrocznej przestrzeni, w tym gwarze drzew wiekowych, poczynamy wczuwać się i wmyślać w mowę leśnego mroku, by wnet znaleźć w nim powiernika dla swych dumań.

I wyobraźmy sobie, że wobec tej potęgi przyrody stanął człowiek pierwotny ze swym naiwno-dziecinnym sposobem pojmowania zjawisk świata zewnętrznego. Niezdolny jeszcze do rozumowego wyjaśniania faktów, stwarzał opowieść cudowną... Tajemnicę puszczy leśnej zaklął w kształty wierzeń o bajecznych jej mieszkańcach, demonach i boskich łowcach, władcach leśnej zwierzyny... Wyobrażenia te spotkamy już w zaraniu dziejów kultury. Wierzył w takie nadprzyrodzone istoty dawny Słowianin i cześć im oddawał, na co wyrzekali pierwsi głosiciele wiary Chrystusowej wśród Słowian bez skutku, bo zapatrywania te przetrwały u ludu po dzień dzisiejszy. Chłop słowiański, równie jak ów woj w „Słowie o pułku Igora" wierzy, że czasem w lesie jakiś dziw woła.

Grecy i Rzymianie zaludnili las całą rzeszą mitycznych postaci, jak n. p.: Pan i jego towarzysze; szczególnie zaś pięknie uosobił świat starożytny swe wierzenia w osobie bogini Diany, opiekunki łowów i zwierząt leśnych. Towarzyszem jej nieodstępnym był jeleń, zwierzę, które oddawna budziło zachwyt z powodu swej wspaniałej, iście królewskiej postawy. Miasto Efez wybrało go za swe godło i wyobrażało na medalach u stóp Dżany, a za tym przykładem poszło wiele miast

Azji mniejszej. Wogóle „boski zwierz“ od niepamiętnych czasów był przedmiotem legend i baśni, odznaczał się długowiecznością, a Rzymianie nadawali mu przymiotnik „vivax“, z powodu nadzwyczajnej jego odporności na wszelkie obrażenia i znawstwa różnych ziół leczniczych. Wyobraźnia ludowa otoczyła tę ozdobę lasów całym cyklem podań usiłujących wyjaśnić jego sposób życia. Średniowieczne „bestjarjusze“ powiększyły jeszcze bardziej nawiązywane doń przesądy.

Kościół zwalczał z całą stanowczością wszelką wiarę w leśne demony i duchy, a nie mogąc przesądów tych wyrugować, zastępował je nową treścią. Było to konieczne, bo średniowieczny rycerz, goniący całemi dniami z swym myśliwskim orszakiem po dzikiej puszczy, pragnął mieć niejako usankcjonowanie swej zabawy, a zarazem jakby jakiegoś nieznanego towarzysza i druha, pomocnika w posępnych gąszczach drzewnych, szczególnie przy zbyt bliskiem spotkaniu się z grubym zwierzem. I zapewne częściowo na tem też psychologicznem podłożu powstały legendy o jeleniu św. Huberta i św. Eustachego, bardzo rozpowszechnione w średniowieczu wśród wielu innych „contes dévots“.

Tekst obu legend jest prawie identyczny. Św. Eustachy, umęczony w Rzymie za cesarza Adrjana, był mężnym i prawym rycerzem, a zwał się przed swem nawróceniem „Placyd“. Gdy się raz na polowaniu sam jeden zapuścił w głąb lasu, spostrzegł na wzgórku stojącego jelenia, a między jego rogami jaśniejący wizerunek ukrzyżowanego Zbawiciela, który w te słowa przemówił do niego: „Placydzie! czemu mnie ścigasz? Jestem sam Chrystus i szukam cię oddawna! Wierz we mnie i ochrzcij się; ponieważ byłeś miłosierny i ja dla ciebie chcę być miłosierny“. Posłuszny wezwaniu, ochrzcił się Placidus wraz z żoną i dziećmi, przyjął imię Eustachjusza, a po licznych przygodach poniósł w Rzymie wraz z całą rodziną śmierć męczeńską.

Św. Hubert pochodził ze szlachetnego rodu w Akwitanji, a nawrócił się pod wpływem podobnego widzenia. Jako wielki miłośnik myślistwa, polował raz w wielki piątek w lesie ardeńskim i wtedy ukazał mu się jeleń z opromienionym światłem krucyfiksem między rogami. Wstąpił więc św. Hubert do stanu duchownego, a umarł w r. 727 jako biskup w Liège.

Legendy zyskały sobie wkrótce wielką popularność, a około postaci tych świętych powstaje niezwykle bogata literatura. Szczególnie zaś żywot św. Eustachego, jako że zawierał w sobie pierwiastki epickie, stał się przedmiotem przeróżnych opracowań i interpretacyj, które doskonale ilustrują charakter całej średniowiecznej twórczości.

Opowieść o świętym męczenniku powstała w kilka wieków po jego śmierci, zapewne w klasztorze jakimś, który specjalnym darzył go kultem i może pod jego wezwaniem chciał tem liczniejsze gromadzić zastępy pątników.

Poetyczny, pełen awanturniczych przygód żywot uznano wnet godnym rymowanych opracowań, z których pierwsze łacińskie da się odnieść może nawet do VIII wieku.

Ponieważ zaś równocześnie pod wpływem widowisk liturgicznych, czy to pasyjnych, czy to jasełkowych, rozwijają się „miracula“, t. j. misterja o świętych, któremi różne towarzystwa i związki świeckie

czciły swych patronów, więc też i bohater cudownej przygody z boskim jeleniem pojawia się na scenie[1]).

Czy jednak w tych czasach wysokiego już rozwoju smaku i kultury literackiej mogło naiwnie nieudolne misterjum liczyć na powodzenie i zajęcie się niem warstw wyższych, oświeconych? Należy to wykluczyć. Tu też był kres jego dalszego rozwoju. Ale sam motyw legendarny nie przestał być tematem poetyckim; była to jednak już poezja zupełnie innego rodzaju. Podobnie jak dawny repertuar, ustępując miejsca nowym zjawiskom dramatycznym, schronił się do bud jarmarcznych, tak też i strzępy świetnej rycerskiej epopei i podniosłych żywotów świętych skryły się w jarmarcznych straganach w formie ludowych powieści. Zrzuconemi z pańskiego stołu odpadkami rozkoszują się teraz prostaczkowie pod strzechą. Taką książczyną jest też wydana w Tours, bez podania roku, „Cantique de saint Eustache martyr, sur l'air: Où êtes-vous, Birene, mon amour?".

Podobne losy przechodził w literaturze i św. Hubert. I jego legenda ustala się w Acta Sanctorum. Około XI wieku zredagowano ostatecznie „Libellus de conversione S. Huberti comitis, postmodum episcopi Leodiensis", a także zbiór mirakulów, które przypisują mu cały szereg wyleczeń ze wścieklizny.

Wedle tych opowieści św. Hubert po swym powrocie z Rzymu do Brabancji, otrzymał z nieba cudowną stułę, którą mógł leczyć wściekliznę. Starodawna stuła przechowywaną w Luksemburgu, ściąga do dziś jeszcze wielu widzów. Ale święty ten miał jeszcze inny środek leczniczy, a mianowicie złoty klucz, rzekomo zesłany z nieba, którym miano ochraniać psy przed wścieklizną w ten sposób, że się kluczem tym wypalało ie na czole. (Gaidoz, La rage et saint Hubert. Paris 1887). I wiele innych takich szczegółów opowiada bezimiennego autora kronika sławnego klasztoru św. Huberta w Ardennach, spisana około r. 1034.

Dzięki sprawnym mnichom klasztorów pod wezwaniem św. Huberta legenda w coraz to nowe stroiła się szczegóły. Z czasem też przybrała formę ludowego „cantique'u". Rzecz jednak ciekawa, że o ile św. Eustachy więcej był czczony w średniowieczu, o tyle św. Huberta cześć przetrwała po dni dzisiejsze. On też został powszechnie uznany przez myśliwych za patrona, ku jego czci odprawia się mszę ranną przed polowaniem, a strzelecka uroczystość zowie się świętem św. Huberta; na cześć tego świętego było kilka orderów już w wiekach średnich, najważniejszy zaś z nich założony w r. 1444 przez Gerharda V, ks. Jülichskiego; w r. 1723 hr. Spock założył w Czechach order św. Huberta. W obrazach też figuruje więcej św. Hubert, aniżeli Eustachy. Tradycja cudownego zdarzenia przechowała się też snać żywo w pamięci ludu tyrolskiego i solnogrodzkiego, skoro w wyrobach tamtejszej sztuki ludowej do dziś bardzo często możemy spotkać jelenia z krzyżem między rogami.

Widzenie tych myśliwskich patronów poza mniej lub więcej udolnemi wyrobami ludowemi odbiło się silnem echem wogóle w sztuce. W średniowieczu bowiem literatura i sztuka związane są bardzo ścisłym łańcuchem. I można wprost zauważyć pewien wyraźny paralelizm

[1]) W literaturze starofrancuskiej mamy wiele przeróbek legendy o św. Eustachym, a nie brak także misterjów na ten temat.

między temi obu dziedzinami ludzkiej umysłowości, a szczególnie doskonale da się to zilustrować na przykładzie motywów religijnych. W literaturze zrazu zwykle suche, krótkie opowiadanie o życiu świętego, czy świętej, w sztuce również zrazu zwykłe przedstawienie postaci, a natomiast podobnie, jak na polu literackiem, życie świętego zdobi się w coraz to nowe szczegóły i przygody, podobnie i w sztuce na obrazie tłoczy się coraz to więcej osób, cyzelują się psychiczne pierwiastki, poczyna się rysować tło i sztafaż bogaty, aż wreszcie stłumią samo zdarzenie i wybijają się na plan pierwszy; inscenizacja przygniata akcję właściwą, podobnie jak zwykła legenda zmienia się w pełną przygód epopeję.

Tak też ma się rzecz i z motywem omawianym; od zwykłego figuralnego przedstawienia przechodzi sztuka do opracowania całej legendy, aż wreszcie legenda staje się jedynie dodatkiem do krajobrazu. Pierwsze doskonalsze odtworzenie legendy naszej spotykamy w malarstwie włoskiem u Pisanella (1397—1455). Pisanello z Werony, a właściwie Antonio Pisano (nie Vittore, jak dotąd powszechnie twierdzono, prw. The National Galery, ed. Leman Hare. Lond. 1909, T. I, s. 83—86), rozpoczyna we Włoszech północnych renesans; choć głównie pracował jako odlewacz medaljonów, zaznaczył się też jako malarz. Już poeci XV wieku chwalili go jako mistrza w traktowaniu krajobrazu i zwierząt, to też miał w zamku w Pawji wykonać scenę myśliwską; kto wie, czy nie pozostaje ona w jakimś związku z „Widzeniem św. Eustachego", znajdującem się obecnie w National Galery. Mimo pewnej niezręczności w modelacji i sztywności, zarówno kompozycja, jak perspektywa, wykazuje już wielkie postępy.

Samą zaś postać św. Eustachego przedstawił Antonio Pollajuolo (1429—1498), obok św. Jakóba i św. Wincentego. Olbrzymie figury świętych, obecnie w Uffizi, bliższe są jednak raczej technice brata Antoniego, Piera; kwestja trudna do rozwiązania, jak i wiele innych, dotyczących odgraniczenia ich twórczości.

Naogół legenda o jeleniu cudownym odbiła się na Południu dość słabem echem, większą wziętością cieszyła się na Północy.

Szczególnie w Lotaryngji legenda była bardzo rozpowszechniona i została wielokrotnie opracowana. Mamy tu 21 kościołów parafjalnych, poświęconych św. Hubertowi, a nadto bardzo wielką ilość kapliczek i bractw pod jego wezwaniem. Odpowiednio do tego spotyka się równie bogaty materjał ikonograficzny.

A więc w kościele w Sillegny mamy malowidło ścienne z pierwszej połowy XVI wieku, przedstawiające nawrócenie św. Huberta. Hubert klęczy, a psy chwytają łanię z krzyżem między rogami. Na drzwiach wchodowych kościoła w Waville znajduje się płaskorzeźba z tegoż czasu, która z wyjątkiem kilku warjantów powtarza zupełnie całą historję analogicznie do wyżej wspomnianego obrazu. Katedra w Metz ma przepiękny witraż z r. 1504, na którym zaznaczono oczywiście tylko sylwetkę, a wszystkie uboczne szczegóły zeszły na plan dalszy. W tejże katedrze znajduje się też zniszczone już dziś znacznie malowidło ścienne, przedstawiające polowanie św. Huberta. Witraż z tymże motywem posiada też kościół w Ennery. Opowieść była wielokrotnie przedstawiona także na krzyżach monumentalnych w Gandrange, Baumbiedersdorf etc., oraz na witrażach w kościołach: w Volmerange, Longwy-Bas, Gandrange, Hambach i Breitenbach, wreszcie na obrazie w kościele

w Hollingen. Równie wielką liczbę rzeźb spotyka się w tych okolicach, jak n. p. polichromowana statuetka z drzewa na portalu kościoła w Gandrange, lub ciekawa statua w Say, dawny i cenny zabytek po jakiemś bractwie, stary posąg w zakrystji kościoła w Ippling, oraz wiele już nowożytnych posągów w kościołach parafjalnych w Gandrange, Breitenbach, Ippling, Peltre, Kédange i t. d.

Wogóle w sztuce północnej śladów bardzo wiele. Londyńska National Galery posiada obraz, przedstawiający wyjęcie z grobu zwłok św. Huberta, a którego autorstwo jest dość chwiejne. Więc jedni nazywają go szkołą Jana van Eycka, inni zaś przypisują Dirkowi Boutsowi lub Gerardowi van der Meire. Na ołtarzu przedstawione polowanie św. Huberta.

Były biskup z Mastrychtu i Liège obudził szczególne zajęcie u malarzy flamandzkich. Głównem ogniskiem zaś sztuki flamandzkiej z początkiem XVI wieku była Lejda i tu działał też głównie Lukas von Leyden (1494—1533), zwany niderlandzkim Dürerem, z którym się znał zresztą osobiście i którego technikę sobie przyswoił. Wśród blisko 200 sztychów znajduje się także „Légende de St. Hubert“. Uderza nas swą subtelną techniką i swobodną kompozycją, ale brak pewnego religijnego ciepła, brak Dürerowskiego pogłębienia.

Znacznie lepiej opracował ten sam temat inny Flamandczyk, Joachim Patinir (umarł około 1524), w dziele galerji berlińskiej p. t.: „Die Bekehrung des hl. Hubertus“. Obraz ten może służyć za klasyczny przykład jego sztuki, która podkreśla szczególnie partję krajobrazową. Podobnie jak Altdorfer i niektórzy współcześni mistrze szkoły weneckiej, stworzył dzieło, w którem samo zdarzenie jest sztafażem, a krajobraz staje się głównym tematem obrazu. Brak jednak jeszcze w tem odtwarzaniu przyrody pewnej harmonji i organicznego powiązania tych wszystkich fantastycznych urwisk skalnych, leśnych zarośli, rzek i t. d. W stosunku zaś do całości obrazu staje się cała figurka św. Huberta z cudownym jeleniem czemś zupełnie podrzędnem i ubocznem.

Do czego Patinir nieudolnie zdążał, okazał w całej pełni i doskonałości tak wszechstronny artysta, jak Jan Brueghel, zwany aksamitnym (1568—1625), prawdziwy mistrz w odtwarzaniu tła krajobrazowego, zwierząt i kwiatów. On też dał bezwarunkowo najpiękniejsze w malarstwie przedstawienie legendy o św. Hubercie. Do tematu tego wracał kilkakrotnie. Znajdujemy więc obraz ze św. Hubertem w galerji berliń-

skiej, godny tej uwagi ze względu na to, że postać świętego malował sam Rubens, serdeczny Brueghla przyjaciel, a także w monachijskiej pinakotece i w madryckiem muzeum Prado.

Niezwykła opowieść cieszyła się równie wielkiem zainteresowaniem w Niemczech i pierwszorzędni twórcy usiłowali ją interpretować.

Najpierw więc Lucas Cranach (1472—1555), założyciel szkoły saskiej, już w r. 1505 w kościele Panny Marji w Torgau wśród 14 „auxiliares“ maluje i św. Eustachego. A że lubił opracowywać tematy myśliwskie, czego przykładem polowanie na jelenia z r. 1529 w Pradze, więc dał też dowód zainteresowania się legendą o św. Hubercie w rysunku, znajdującym się w zbiorach drezdeńskich.

Opracowanie skończone zarówno pod względem formalnym jak kompozycyjnym dał natomiast Albrecht Dürer (1471—1528), w miedziorycie, powstałym około r. 1505, mającym przedstawiać nawrócenie św. Eustachego, jak to sam artysta w swym pamiętniku zaznaczył. Doskonałość techniki można świetnie zauważyć na tym drobnym przykładzie. Nie znalazłby istotnie zbytecznego pociągnięcia kreski, zarówno tło, jak bohater i zwierzęta harmonijnie zestawione w pewien jednolity psychiczny ton. Miedzioryt cieszył się wielką wziętością i często był odtąd przerabiany i kopjowany, jak n. p. kopją jego jest miedzioryt w Rzymie, w galerji Doria. Postać zaś samą św. Eustachego odtworzył Dürer w słynnym ołtarzu Baumegartnera, znajdującym się obecnie w monachijskiej pinakotece, a zupełnie później przemalowanym. Święty przedstawiony z chorągwią, na której jego atrybut, jeleń z krzyżem między rogami.

Pozostają wreszcie do wymienienia Albert Altdorfer (1480—1538) i Wolf Huber (1480—1549).

A potem przez długie lata legenda o świętym jeleniu przestaje być pociągającym motywem i dopiero wiek XIX, który z chęcią do pełnych uczuciowej ekspresji tematów średniowiecznych wraca, wprowadza ponownie obu świętych do malarstwa, przeważnie św. Huberta i w nową formę zaklina dawną legendę. Szczególnie w malarstwie francuskiem liczne spotykamy jej opracowania. Tak n. p. stworzyli na ten temat dzieła Herrmann Léon, J. B. Gélibert, P. Baudry, A. Clermont-Gallerande.

Wobec tak wielkiego bogactwa obcych interpretacyj legendy o leśnych patronach, trudnoby choć na chwilę przypuszczać, żeby u nas brakło śladów tego podania. Znajdują się też istotnie liczne dowody jej znawstwa, choć więcej w literaturze, niż w sztuce.

Nie zapomniano o patronie łowów na ołtarzu św. Trójcy w kaplicy jagiellońskiej na Wawelu z r. 1467, była też w Szydłowcu na pergaminie miniatura, przedstawiająca św. Huberta.

Zresztą podobnie jak Zachód, zapoznaje się Polska z św. Eustachjuszem w formie „Żiwothu św. Eustachiusza męczennika“, wydanego w Krakowie r. 1529 wraz z równie głośnym żywotem Aleksego. I dowiadywał się tu czytelnik, jako Eustachjusz: „gdy niektórego dnia jechał na łów, a chcąc jąć pięknego jelenia, bieżał za nim prędko, a jeleń wbieżał na jedną wysoką skałę, a jenż, gdy patrzał pilnie na onego jelenia, uźrzał między rogami jego wyobrażenie świętego krzyża“. Jak wykazał J. Bystroń w „Spraw. kom. jęz.“ V, tłumaczono tekst cały

z „Gesta Romanorum“, a musiała się podobać owa opowieść, skoro w wydanym w połowie XVI wieku przekładzie „Gesta Romanorum“, p. t.: „Historje rzymskie“, nie zapomniano też o żywocie Eustachego. Odtąd też nie brak go w zbiorach przykładnych opowiadań, żywotach Świętych i kazaniach. Jędrnym językiem swym opowiada o nim w swych „Żywotach Świętych“ Piotr Skarga, znajdujemy go w Alberta Stanisława Radziwiłła, „Żywotach Świętych“ (Kraków 1653), w „Krótkim zbiorze duchownych zabaw oyczystym wierszem“ (Częstochowa 1710) zamieścił go też Stanisław Chrościński, jak i w Władysława od S. Dionizego „Koronie całego roku“ (Wilno 1762), ale u tego ostatniego przeważa już trzykrotnie podkreślony św. Hubert; w rękopisach też często spotkać można św. Eustachego, a więc w pergaminowym kodeksie Ossolineum z pierwszej połowy XV w., a pochodzącym z polskiego klasztoru franciszkańskiego (l. inw. 103), nie brak też kazania de S. Eustachio, czerpanego głównie z „Legenda aurea“. A w połowie XVIII. wieku, w r. 1751, płodny wierszopis, Józef Aleksander Jabłonowski, w oktawach długich opisał całą Eustachjuszową przygodę w poemacie p. t.: „Ostafi po polsku, Eustachius po łacinie, Placyd po świecku“.

Również i dość liczne dramatyczne opracowania przenikają do Polski, a zapewne oparto je na wzorach obcych misterjów. Mamy więc już z r. 1616 zachowane „Summarium tragediae Eustachianae“, grane w Wilnie przez młodzież akademicką dla uczczenia biskupa wileńskiego, Eustachego Wołowicza, a zawierające w 6 scenie I-go aktu cudowną przygodę z jeleniem. Zaś w r. 1766 znów „in theatro Culmensis academiae“. Jan Gaworski przedstawiał tragedję o Eustachym pod szumnym tytułem: „Constans in adversis pro Christo patintia in persona Placidi, sive Eustachii sub Trajano imperatore Romano, militum magistri probata“. Scena trzecia pierwszego aktu przedstawia motyw legendy. Historja św. Eustachego musiała być często grywana, bo i w rękopisach można na nią nieraz natrafić, jak n. p. w manuskrypcie l. 573 B bl. Ossolińskich, który wśród przeróżnych Collectaneów Kuropatnickiego, zawiera też tragedję o Eustachjuszu, rzymskim hetmanie.

Mimo, że w literaturze św. Eustachy tak wielkiem cieszył się zajęciem, patronem łowów staje się w Polsce z czasem tylko św. Hubert [1]).

Cześć patronów myślistwa dawnych musi sięgać czasów, bo już Gallus wśród dostojników dworskich przytacza też łowczego (venator), a łowy od rządów Bolesława Krzywoustego były główną szlachty polskiej rozrywką.

Wyobrażenia takiego jelenia z krzyżem między rogami trafiają się również na wykopywanych brakteatach. Np. na brakteatach, wykopanych w Wieleniu, w Wielkopolsce, pow. czarnkowskim. W pracy K. Beyera p. t.: „Wykopalisko wieleńskie“ (Warszawa 1876) znajdujemy pod. nr. 176 brakteat z rogami jeleniemi, wychodzącemi z krzyża, pod nr. 178—9, zaś podobny motyw, a mianowicie głowę jelenia z gwiazdą między rogami.

Musiały też krążyć rozmaite u nas legendy, których ślady przechowały się do dziś jedynie w dawnych herbach. Piekosiński w swej

[1]) Dawniej musiano też czcić św. Eustachego. Na Podhalu n. p. istnieje przesąd, że w dzień św. Eustachego tylko kłusownik może ubić zwierzynę.

Heraldyce opisuje herb „Jeleń Niałko“ i „Jeleńczyk“ na podstawie dawnych zapisek, że miał to być jeleń z krzyżem między rogami, w innych notatkach miejsce krzyża zastępuje miecz; bardzo możliwe jednak, że z czasem przekształcił się herb tak jedynie z powodu niezrozumienia dawnego symbolu [1]).

Baliński w dziele „Stara Polska“ pisze o Władysławie Odoniczu, rycerzu z XIII wieku, który polując w puszczy, gdzie dziś miasto Wieluń, zabija ogromnego jelenia, a zarazem spostrzega na niebie baranka z Hostją. W miejscu tem zakłada miasto, mające w swym herbie baranka z Hostją, a w rynku kamienicę z godłem jelenia, w miejscu, gdzie go zabito“.

W kilka wieków później znajdujemy podobną powieść nawiązaną do Miłocina, w Rzeszowskiem. Miejscowa tradycja głosi, że kaplicę pod wezwaniem św. Huberta wybudował tu między r. 1772—5 Jerzy ks. Lubomirski, nawrócony podobnie jak św. Hubert przez zjawienie się jelenia z krzyżem między rogami.

Wogóle ziemiaństwo nasze nie zapominało o św. Hubercie i nieraz legendę o nim kazało odtwarzać w swych pałacach. Tak n. p. Tomasz Zamojski w kaplicy pałacowej w Jabłonnie polecił wśród witraży uwzględnić też św. Huberta.

A że podobne legendy w Polsce krążyły, na to dowody mamy i w dzisiejszym folklorze. W pow. przasnyskim, we wsi Czernice Borowe, znajduje się kościół, zbudowany przez Jakóba Pocztę, kasztelana ciechanowskiego w r. 1398, a w nim, przed jednym z bocznych ołtarzy zawieszono rogi jelenie, używane dziś jako pająk do osadzania świec. Legenda twierdzi, że fundator kościoła, polując na tej górze, na której dziś stoi kościół, zabił jelonka z krzyżem między rogami, a uważając to za objawienie Boże, na pamiątkę wypadku wybudował kościół na tem miejscu.

Na środku kościoła farnego w Kazimierzu Dolnym nad Wisłą wisi świecznik w kształcie głowy jeleniej z rogami. Tradycja miejscowa wiąże istnienie świecznika z imieniem króla Kazimierza W. i twierdzi, że ów świecznik zawieszono na pamiątkę pomyślnych łowów na jelenie, odbytych przez tego monarchę w okolicznych lasach.

Wogóle zaś głowy jelenie drewniane ozdobione pięknemi rogami i urządzone jak pająki, spotyka się w licznych luterskich kościołach polskich w Prusiech Wschodnich, n. p. w Królewcu, Margrabowej, Rastemborku i i.

Również w Wąwolnicy, w Lubelskiem, rogi jelenie zdobią środek balustrady chóru. Pomiędzy rogami umieszczono krzyżyk benedyktyński, a do rogów tych nawiązano legendę o świętym patronie łowów.

W Sochocinie, w pow. płońskim w r. 1866 była jeszcze chrzcielnica drewniana w postaci jelenia, nad którą na ścianie napisano słowa z XLI psalmu Dawida: „Quam admodum desiderat cervus ad fontem aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus“. (Jako pragnie jeleń do żrzódeł wodnych, tak pragnie dusza moja, do Ciebie, Panie).

Możliwe też, że legenda, którą opowiada nam Żeromski we wstępie „Popiołów“ opiera się na autentycznem ludowem opowiadaniu.

---

[1]) Również miasto Wirszyce ma za swój herb jelenia, biegnącego w lewo z krzyżem.

Myśliwi nasi czczą św. Huberta i jemu się polecają przed każdem polowaniem, jak to zaznaczył już swego czasu Mickiewicz w „Panu Tadeuszu“:

„Do księdza plebana
Dać znać — dodał pan Sędzia — żeby jutro zrana
Mszę miał w kaplicy leśnej: króciuchna oferta
Za myśliwych, msza zwykła świętego Huberta“.

Taką też mszę św. Huberta przedstawił rysunkiem Juljusz Kossak, ilustrując „Listopad“ w „Roku myśliwca“ Wincentego Pola, który jako doskonały znawca naszej staroszlacheckiej tradycji, wiele ciekawych podaje zwyczajów, związanych z dniem św. Huberta (3 listopada) i przysłów, jak n. p.:

Kiedy swego czasu
Goły las nastaje,
Święty Hubert z lasu
Cały obiad daje.

A i Weyssenhoff w cyklu myśliwskim „Soból i panna“ zna św. Huberta, patrona myśliwych, podobnie, jak znał go dobrze i wspominał nieraz inny głęboki znawca lasu i jego mieszkańców, Adolf Dygasiński.

Rzecz ciekawa, że choć czas tak wiele zmienił i tak nas zracjonalizował, to jednak dziś jeszcze. gdy staniemy ze strzelbą w ręku na stanowisku, mimowoli wzdychamy do onego świętego patrona myśliwych. Dlaczego?

Bo jak przed wiekami, szumi bór tajemnie i dziwnym szeptem, oddycha cała leśna puszcza. *Dr. Adam Fischer.*

KORALE.

Aniołowa trzy dni już kona — i nie może skonać. Patrzy nieruchomemi oczyma, co błyszczą, jak dwie ogromne perły, o szklistym, mętnym połysku — oprawne w srebro matowe. Od trzech dni patrzy ona temi oczami, męczy się i nie może skonać.

Na czwarty dzień Aniołowej robi się nieco lepiej: oczy poruszają się, usta nabierają blasku. Ból tylko nie ustaje, lecz gorączką wydobywa się na bladą jej twarz i silnym wypiekiem kwitnie na licach. Zeszły się sąsiadki. Poglądają na siebie smutno, szepcą półgłosem. Czytają głośno modlitwy za konających i pocieszają Jaśka Anioła, który patrzy w ziemię z posępną zawziętością. Wszyscy czują, że owe polepszenie, to ostatni przebłysk, ostatnie drgnienie konającego życia, po którem chora zamknie oczy na zawsze. Zaczem na wszystkich obliczach osiadło bolesne zamyślenie.

Co chwila jedna z sąsiadek staje nad małemi dziećmi, bawiącemi się na podłodze, i głaszcząc je, zawodzi żałośnie:

— Sierotki, moje biedne, sierotki! Odejdzie was mama, odejdzie...

Zimny mrok wypełza z kątów i rozmnaża się w izbie. Jedynie przez szpary niedomkniętych okienic wdzierają się jaskrawe, krzyczące promienie, płyną świecącą strugą przez zalew mroku i niby złote, mocno napięte druty, przecinają podłogę, skrzynię zieloną, piec. Jakby odbite w lusterku, opadają, migocąc i kładą się płonącym, przeźroczystym żarem na białej poduszce, na kruczych włosach i woskowem czole konającej.

Chora jęczy głucho. Sąsiadki otoczyły pościel.

— O Jezu Kobylański, pocieszże ją też... Jasiek, a kiebyście wy pojechali po doktora?

— Pocóż będą jeździli! Cóżto, doktór Bóg? Głupstwo rozum zjadło — nie widzicie, że to ino potyl dotyl... Jak komu Bóg przeznaczy, to chybaj, choćby sie ich ta i dwudziestu zjechało! Przeznaczenie i koniec. Nie desperujcie Jasiek. Cóż bedziecie robili, skoro sie już tak Panujezusowi spodobało? Muru głową nie przebijecie.

— Mój mocny Boże — mówi żałośnie Olszewska — taka młoda baba, taka ładna, taka dobra! Dyć pobożniejszej dusze ze świecą szukać... o Boże, Boże!

— Niedawno jeszcze grabiła. Wracamy obie z młaki, idziemy hań miedzą koło jasionka, śmiejemy sie i ugadujemy to i owo... Krzepka była, jak iskra — no i patrzcie, patrzcie, ktoby to był powiedział!

— Ani sie zwiesz, człowiecze, kiedy cie moc boska społoży... O cudowny, miłosierny Jezu!

— Ha... no, takie wyroki boskie. Kobieta była, jak łza, toćto i Panu Bogu takich trza, oj tak, tak. A jakże, komuż legowali macierzyzne?

— Tak sie głupio pytacie, niema to dzieci?

Jedna z kobiet zbliżyła się do chorej i spozierając znacząco po obecnych, zapytała:

— Kumoszka, słyszycie, a jakożto z tymi koralami, bo to haw po wsi ludzie gadają, co cud...

Ale chora nic nie odpowiedziała.

— Hej, Olszewska, spytajcież sie ich o te korale.

— Dyć cóż, korale leżą w skrzyni, kanyżyby...

— Właśnie, że nie w skrzyni! Przecie zaraz, ino zachorzała, to je wyjęła i trzyma je pod zagłowkiem, bo sie boi... No, przecie wiecie... cóż wam więcej gadać —

Chora przzestała jęczeć; usta wykrzywił jej skurcz bólu, oddycha przeciągle.

Stara Olszewska pochyla się drżąco nad nią, końcem fartucha obciera jej twarz sperloną i zagaduje przejmującym głosem:

— Kumosiu, cóż tak dyszycie, bardzo was boli?

— Booli... ooo, boli...

— Kanyż was boli, w piersiach, czy w głowie?

— W pier...siach.

— Kłuje was?

— Kłuuje... W biedrach pali okropnie... ooo...

— Boże litościwy, Boże Abrahamów, Izaaków, Jakubów... Matko Boska Ludźmierska — modli się Olszewska. Jakby pod wpływem miarowych dźwięków modlitwy, chora uspokaja się i porusza wargami. Olszewska przemawia znowu:

— Kumosiu, a matka wasza wiedzą już, żeście tacy chorzy, wiedzą już?

Chora drgnęła; po twarzy jej przeszedł cień. Milcząc, wpatruje się uparcie w mówiącą.

— Jakożto między wami, bo sie pono gniewacie? Przyjdą też matka na was zajrzeć — czy sie jeszcze gniewacie?

— Też dziwna matka! — odzywa się głośno jedna z kumoszek — dziecko jej kona, a ona sie ani nawinie... Inszaby w głowe zaszła!

— Co się dziwicie! Z Rogożnika to przecie kawał drogi, a baba już w rokach. Ona tu jeszcze może przyjdzie.

— Olszewska, słyszycie, a spytajcież sie jej o te korale!

— Dyć ulżyjcie...

Pochyla się znowu, głaska ją po włosach i pyta powoli:

— Kumosiu, a powiedźcież nam też, jako to z tymi koralami? Ino sie nie gniewajcie, że my ciekawe; przecie nam chodzi o waszą dusze, kumosiu...

Aniołowa drży nerwowo i zaciska spieczone wargi.

— Kumosiu, kumosiu, dyć już nie tajcie. Tu wstydu niema. Jakeście wzięli, to sie przyznajcie, człek zawsze człowiekiem... Widzicie, matka pono nie chcą przyjść, żeście im korale zabrali, że im nie chcecie wrócić. Pono was przeklinają przed ludźmi. Dyć sie przyznajcie, wnet staniecie na sądzie boskim, nie wstydźcie sie. Wzięliście, czyście nie wzięli, gadajcież, wzięliście?

— Nie... nie wzięłam... dała mi sama... nie wzięłam...

— Prawde mówicie?

— Prawde...

— Jak na świętej spowiedzi?

Chora oddycha szybko i z niemą prośbą patrzy na Olszewską.

— Dajcież im już pokój, Olszewska, nie widzicie, że ledwie dychają? Skoro powiadają, że nie, to nie — przecieby teraz powiedzieli!

— Dyć la Boga świętego? Przecie sie spowiadali przed księdzem. Nie wiedzą to, że umierają! Kaby brali — stara, jak jeszcze miała majątek, to ani pisła o koralach! Dopiero, jak majątek przemarniła... Przecie Aniołowa chodzili w nich i dawniej. Wiecie, że stara sie strasznie rada stroiła, to jej teraz żal...

— Święta prawda. Nieraz w kościele, aż biło od niej, taka wystrojona!

Kobiety dowodzą półgłosem, a chora leży sztywnie, zmieniona, blada. Bladość jej twarzy przybrała odcień błękitny.

Obecnym wydaje się, że za łóżkiem stanęła śmierć niewidzialna i zionęła tchnieniem grobów. Od owego tchnienia życie wysycha w chorej do znaku, rysy krzepną. Oczy, rozżarzone przed chwilą, kręcą się, zastygają i znów stają w słup, szkliste, znieruchomione, niby dwie mętne perły.

Baby widzą, że zbliża się atak, w którym konająca rzuca się na łóżku, dławi się i jęczy przeraźliwie. Więc z lękiem przesuwają się na palcach po izbie, zapalają gromnicę i otwierają dużą książkę:

...Panie, nie w zapalczywości mojej strofuj mię, ani w rozgniewaniu Twojem karz mię — Panie, zlituj się nademną... Albowiem w śmierci niemasz, ktoby Cię pamiętał, a w piekle któż Cię wyznawać będzie? Skruszały i popsowały się kości moje, albowiem nieprawości, jako brzemię ciężkie, obciążyły mię...

Aniołowa leży wciąż bez ruchu, na wznak, z głową w tył przechyloną, bezwładnie. Słyszy ona nad sobą, jakby z głębokiego dołu, każde słowo, każdy najcichszy szmer. Nie może ruszyć zdrętwiałem okiem, mimo to widzi dokładnie żółte światło gromnicy, twarze kobiet, dzieci, suwające się po podłodze... Widzi chłopa, jak oparł się na łokciach zgarbiony, wgniótł w policzki grube pięści i utkwił w niej suche, rozszerzone źrenice. Serce ścisnęło się jej z żalu.

I znowu wsłuchuje się w ponure jęki psalmu, co brzmią, jakby jakiś płacz dziwny w mrokach boru i wpatruje się z jakąś beznadziejną obojętnością w płomień gromnicy, latający po suficie i plączący się dziwacznie z pomroką izby i żarem dziennych blasków. Naraz żółty płomień zaczyna skakać przed nią w przeciągłych, coraz szybszych podrygach. Tuman brunatnych, czarno cętkowanych świateł kłębi się w dziki chaos i przesłania jej oczy. Aniołowa popada w bolesne,

gorączkowe upojenie, równocześnie odczuwa wszystko z całą potęgą swej chorobliwie jasnej świadomości. Zaczyna trząść się całem ciałem. Ona wie, co to znaczy... Niedługo, a z tych mrocznych półblasków wyłaniać się zaczną widma... — Ogarnia ją coraz zimniejsze przerażenie...

Nieraz w ostatnich dniach popadała w stan bezprzytomnego znieczulenia; wówczas miała tylko niejasne przeczucie, że umiera. Następnie chwytało ją omdlenie i zapominała o całym świecie, jakby nigdy nie żyła. Potem budziła się zdrowszą i przytomną. Ale często przychodzą chwile nawpółsennych agonji, chwile obłędnych jasnowidzeń. Przed jej oczyma wiją się rzesze złowieszczych widm. Lotnym korowodem okrążają pościel chmury bladych postaci. Promiennym wirem unoszą się nad nią, modrą wstęgą wzbijają się i opadają napowrót, migają jej do oczu, potem stają nieruchome, schylają się nad jej głową i patrzą z niewymownym żalem. Aniołowa myśli wtedy o matce i robi się jej okropnie smutno... A one odlatują z szelestem, niby stado spłoszonych gołębi, maleją w ciemnej dali, wsiąkają zwolna w mrok i długo świecą w ciemności, jak ciche, tajemnicze gwiazdy.

To znów wyrasta, niewiadomo skąd, ciemna, złowieszcza twarz... Z czarnych, wypukłych skroni błyszczą płomienne oczy, nos kończysty, jastrzębi, sterczy nieruchomo. Graniaste czoło ściąga się i wydłuża szybko. Twarz zbliża się i oddala z szybkością błyskawicy; bezdenne oczy płoną nakształt błędnych ogników. Usta uśmiechają się smętnie. To szatan — Aniołowa wie, że to on — —

Następują chwile męczarni i krwawych majaczeń...

I teraz, w jednym momencie, na samo wspomnienie tej twarzy, dreszcz przeszedł Aniołową. Zimny pot ścieka jej z ciała, skurcz unosi i wykręca jej zimne, mokre członki. Po kolanach przebiegają drgawki śmiertelne. Ręce i kończyny piersi prężą się pod zmokłą koszulą, skamieniałe okropnym lękiem.

I naraz z najciemniejszych głębi jej duszy wyrywa się ów przerażający głos... Rwie się w niej, nakształt gadu jadowitego, wgryza się jej pod serce, szarpie i kąsa wnętrzności...

...Złodziejko, zwróć korale! Widzisz, że już konasz... Niedługo staniesz tam, przed Sędzią — więc drżyj... Złodziej nie skrzywdziłby tak swojej rodzonej matki...

Zwróć korale!...

I ogarnia ją strach obłędny. Serce tłucze się w niej i rozdziera ze strachu, zęby dzwonią, głowa wtula się w poduszkę, jakby chciała uciec przed strasznym krzykiem. Nagle... tuż przed nią, jawi się ta dziwnie smętna, zadumana twarz. Uśmiechnięta, czarna twarz... Pochyla się nad nią, rozszerza ogniste, złowieszcze oczy i szepce:

...Nie wierz, nie wierz, nie umrzesz! Patrz tam... Wszyscy oglądają się na ciebie... sąsiadki, krewni... Patrz — szydzą z ciebie, pogardzają tobą, wytykają palcami — widzisz, widzisz? Nie mów nic...

Aniołowa obraca twarz, nadstawia uszu, pochłania dziwne słowa i obziera się wokoło. W kącie zebrały się kumoszki i szepcą... O czem one szepcą? Naokół, po ścianach, na powale, we drzwiach — tysiące szyderczo roześmianych ust.

...Ukradła! ukradła! ukradła!

— Nie ukradła! Rany boskie, nie!... Nikt nie wie, nikt, nikt — ja i ona. Nie ukradła!...

A głos huczy, jak dzwon rozkołysany:

...On też wie, On też wie — On, Wiekuisty, słyszysz? nie patrz tam, to szatan! Słuchaj nieszczęsna, On, Wiekuisty...

— On? Wiekuisty... Jezu!

Szatan wpija w nią bezdenne oczy:

...Nie słuchaj, nie słuchaj go... Nikt nie wie, nikt, nikt... „On" też nie wie, bajki, śmieszne bajki! Szkoda korali, takie śliczne korale, a nikt nie wie...

...Więc nie daj, więc nie daj! Niech stara matka zdechnie z głodu, hahaha... Nie daj... Potępiona na wieki... przeklęta! ooo... na wieki...

Aniołowie włosy jeżą się na głowie.

— Matko... matko... ratunku, mamusiu! Korale tu, tu, pod zagłowkiem... Jezu...

Szatan zbliża się chyłkiem tuż nad jej twarz. Błyska groźnie płomiennemi oczyma:

...Milcz!... Wszyscy słuchają... Nie mów nic...

Aniołowa zamyka oczy i wydaje rozdzierający krzyk. Zdaje się jej, że zapada się w ziemię. Na chwilę odeszła ją świadomość, lecz po pewnym czasie czuje, że spada w głąb z przerażającą szybkością. Odmyka oczy. Przed jej wzrokiem biegnie trupie światło gromnicy. Zastęp czarnych olbrzymów, podobnych do cieni, niesie ją na barkach. Pędzą, jak wicher — jakąś straszną jaskinią, w dół...

...Potępiona, potępiona!... woła coś w podziemiu.

Obłąkany wzrok Aniołowej ślizga się po ciemnych zboczach jaskini, po których przesuwają się krwawe druty. Koło ścian sterczą rzędy białych i żółtych gromnic, ubranych w kir. Gromnice śmieją się swem trupiem światłem. Naraz ściany jaskini pękają i rozpadają się w niezliczony orszak szkieletów i upiorów. Upiory skaczą i wyginają się dziwacznie, kiwając białemi czaszkami i wykrzywiają nagie, kościste szczęki.

...Potępiona, potępiona...

Na wieki!...

Słychać, jak łkają gromnice. W ciemności płyną potoki łyskliwych, czarnych łez... A szatani przesuwają się w okropnem milczeniu i błyskają ognistemi ślepiami. Pędzą, jak burza — —

— Dokąd oni tak pędzą!?

...Dokąd?... Tam... w otchłań... Jużeś umarła!...

Z góry rozlega się ponury płacz psalmu. W mrokach pełzają potworne szkielety korali, z trzaskiem toczą się po ścianach i jęczą... oo... jak jęczą...

Aniołowa chce krzyknąć strasznym głosem, ale gardło ścisnęła jej żelazna obręcz. Zaczęła się szamotać i straciła przytomność.

. . . .

Po pewnym czasie zdało się jej, że ocknęła się ze snu. Leży na łóżku i bawi się koralami. Pięć sznurów korali... To jej korale, jej... Nanizane na wstążki amarantowe, naściebane gęsto. Wspaniałe, czerwone kręgi błyszczą żarem krwi, ociekają, zda się, krwią. W świetle migocą, niby głownie żarzące, niby skręty wód, płonących od zorzy.

Ze środka zwiesza się dukat ogromny, szczerozłoty. Ziarna ułożone przepięknie, wedle miary i koloru. Z brzegów uśmiechają się małe paciorki, w sam raz, jak młode, dojrzewające wiśnie — różowe, prawie przeźroczyste. Rosną do środka i barwą i wielkością, nakształt pęków rozkwitających, ciemnych róż. I płonie symetrycznie cała gama czerwoności od różu do pąsu skrzepłej krwi. Średnie ziarna wiszą, jak ogromne rubiny, wielkości włoskich orzechów, cudnie rzeźbione i wyszlifowane. A wieje z nich odurzający zapach bursztynu, aromat kadzideł...

Kumoszki śmieją się do korali, jak małe dzieci, a ona opowiada:

— Tych korali nie rzeźbił człowiek, ino czarownik jakiś. Kupił te korale jeszcze mój pradziadek od orawskiego zbójnika, tak! Za pięćset talarów, za pięćset, słyszycie? O... on miał zaco, on był najbogatszy w sołtystwie! O... patrzcie...

Ni stąd, ni zowąd ogarnia Aniołową smutek. Płacze żałośnie i mówi:

— Nie modlijcie sie za mnie, bo ja przeklęta, ukradłam korale. Oj tak, tak — przeklęta.

Baby z wrzaskiem rozpierzchają się na wszystkie strony, a ona czuje, że korale palą ją po palcach. Ręce jej zajmują się czerwonym płomieniem, krwawy dym bucha jej do oczu. Dym wgryza się jej w oczy, w lica, w usta, w gardło... Otacza ją tłum szatanów. Szatani, tańcząc, rozsypują po ziemi garściami korale. Szybko pokryła ziemię czerwona, dymiąca warstwa. Aniołowa zrywa się, ale setki rąk porywają za włosy i włóczą po rozżarzonych koralach. Wokół ogłuszający zgiełk. Wśród bezbrzeżnej, purpurowej płaszczyzny wiją się kłęby potępieńców, czołgają się po ziemi w beznadziejnej katuszy, zgrzytają zębami i wyją:

...Tyś winna, tyś winna!...

Aniołowa czuje, że płonie. Ten dym... Napróżno zatyka usta i mruży powieki; dym wciska się jej pod skórę, wżera się w jej żyły, przepala na wskróś — i dusi. I znowu ogarnęły ją duszne, nieprzebite ciemności...

. . . .

Po chwili wydało się Aniołowej, że bawi u matki, jeszcze jako dziewczyna. Siedzi na kolanach mamy, ubrana odświętnie. Mama potrząsa sznurami korali, ściska ją, całuje jej krucze włosy:

— Przypatrz sie, dziewcze. Takich korali nie ma tu nikt na całą okolice. Kie dziadek przyniósł je z Węgier, to zaraz pieśni o nich śpiewać zaczęli na całem Podhalu... haj. Ty nie wiesz, co to za korale! Przyłóż je do rany, a zagoi sie; jak cie głowa zaboli, to ino pocałuj... Powiadają ludzie, że chodzi za nimi nieszczęście, że łzy ludzkie na nich. Ehee!...

...Wszyscy mi ich zazdroszczą i pletą trzy po trzy. Jak babka niebożyczka nieraz szła w nich, to wszyscy patrzyli w nią, jak w słonko!

...Miała pono takie same czarne warkocze, jak i ty. Parobcy za nią w głowe zachodzili, po nocach sie im śniła. Kieby to ino parobcy... Nieraz, bywało, idzie w tych koralach na odpust do Odrowąża. Przyjeżdżał ta z panem z Pieniążkowic siwiutki szlachcic, na-

zywał sie Ostrołucki. Taki był jucha dumny, że jak szedł, to chłopa ino bokiem obchodził, nie przegadał... Ani przed chamską kaplicą, albo figurą, czapki nie uchylił. Jeździł czterema końmi do kościoła. Jak raz uwidział młodą sołtysiankę w tych koralach, to sie tak w nią zapatrzył, że wszyscy ludzie postanęli przed kościołem. A on kazał stanąć furmanowi, wyszedł ku niej, głaskał ją po licach, ważył w rękach korale i śmiał sie łaskawie. Już nie siadał do powozu, ba, szedł chodnikiem z ludźmi do zakrystji, zakręcał wąsy i uśmiechał sie długo sam do siebie. A jak sie pokazała w kościele i klękła przed ołtarzem, to wszyscy wlepiają w nią oczy, jak w obraz. Dziedziczka z Raby pogląda na nią ze złością i mówi głośno do córek: „Patrzcie panny — ta dziewka więcej nosi na szyi, niż my wszystkie razem wartamy"...

Aniołowa pieści matkę, wodzi dłonią po koralach i wdzięczy się do starej:

— Mamo, a dacie mi po weselu te korale?

— Dam ci, dam, rybko, ale po śmierzci. Jak bedę umierała, to ci je zapiszę.

— Ale mi ich bedziecie pożyczali do kościoła — mamusiu, bedziecie?

Matka głaszcze ją po warkoczach, śmieje się jej do oczu, całuje i ściska. Aniołowej tak dobrze, tak błogo, tak wesoło... Tylko tam, w górze, ten smutny, przeraźliwy jęk psalmu!...

. . . .

. . . .

Gdy Aniołowa po ciężkiej gorączce odzyskała przytomność, trzęsła się cała i była tak zalękniona, jakby powróciła z tamtego świata. Obstąpiły ją zaraz kumoszki. Olszewska poprawiła knot gromnicy, jarzącej się przygasłym blaskiem. Aniołowa jęła uprzytomniać sobie straszne widzenia. W uszach jej huczały jeszcze żywe głosy. Obejrzała się po izbie. W izbie ten sam półmrok, a przez niedomknięte okienice przegląda jasny dzień. A jej się zdaje, że przeżyła całe wieki męk piekielnych,.. Nie! dłużej już nie wytrzyma tego wszystkiego. Zaraz zmierzchem, ino się trochę rozejdą, powie Olszewskiej, żeby poszła po matkę. Niech przyjdzie, niech bierze... Żeby się tylko nikt nie dowiedział! Na samą tę myśl wzdryga się jej wstyd, jej duma — i przechodzi ją zimny dreszcz...

— Boże miłosierny, a zlitujże sie też nad nią, Boże...—wzdycha raz po raz Olszewska.

— Może Matka Przenajświętsza jeszcze odmieni, może sie to wszyćko jeszcze przewali... Jak ich, wiecie, zaczęło prać po pierzynie, to ja se już myślała: oho!...

— Jęczęli też, jęczeli...

— Cóż sie wam też, kumosiu, śniło, żeście tak okrutnie płakali?

— Cicho no! — zawołała Olszewska. — Czy mi sie zdaje, czy sie cosi dobywa do dźwierzy? Trzaby otworzyć...

W tej chwili drzwi otworzyły się same. Na progu ukazała się matka Aniołowej. Wszystkie oczy zwróciły się do drzwi. Stara, oparta na kiju, gramoliła się z trudem przez próg — obdarta, jak żebraczka

trzęsąca się, o wyniszczonej, zapadłej twarzy, z wargami, wciągniętemi w jamę ust.

— Pochwalony Jezus Chrystus!

Baby stały, pootwierawszy gęby, a ona, nie patrząc na nikogo, szła, a raczej lazła powoli, stukając kijem, wprost do łóżka.

— Córko, przyszłam po korale...

Aniołowa zerwała się do połowy ciała, otworzyła szeroko oczy i ruszała wargami.

— Oddaj mi korale, słyszysz, boś mi je ukradła. Korale moje! Oddaj, bo już umierasz, bój sie sądu boskiego. Widzisz, już cie za nie Bóg pokarał chorobą: odejdziesz chłopa, zostawisz sieroty. Staniesz przed sądem... Ja sie już więcej upominała nie będę — daj, póki czas...

Aniołowa leży sztywnie z wytrzeszczonemi oczyma.

— Słuchaj, powiadam ci jeszcze raz, oddaj mi korale.... Widzisz, żem nędzna i stara, żem obdarta; nie mam nic. Patrz, córko, brakuje mi zębów, nie mogę jeść, ludzie sie ze mnie śmieją. Ulituj sie nademną, córko — ulituj sie, jak chcesz, żeby sie Bóg nad tobą ulitował...

Stara mówiła twardym, przejmującym głosem. W słowach jej dźwięczała nuta złośliwego szyderstwa.

— Przecie mi je teraz oddasz, już cie napróżno prosić nie bedę, bo ich na tamten świat nie zabierzesz. Oddaj, coś ukradła... Nie chciałaś ich wrócić po cichu, to je teraz wróć tu, przy ludziach...

Chora drgnęła gwałtownie, uniosła głowę, obejrzała się po sąsiadkach, które słuchały zdumione, ale zaraz opadła w poduszki i wyrzekła słabo:

— Pocóż je wam mam wracać, mamusiu, kieście mi je sami dali, mamusiu...

— Nie kłam suko, nie bresz, bo cie Bóg skarze! Oddaj, złodziejko... Czy ty nie masz miłosierdzia nad starą matką? Patrz, ty umierasz na białem, cienkiem płótnie, a kanyż ja będę umierała, któż mnie bedzie opiekunował?... Te korale, to ostatni mój ratunek! Dawałaś mi za nie sto reńskich, ale ja stu reńskich nie chcę, ja chcę korale, słyszysz...

— Mamusiu... przecieście mi je dali...

— Widzicie wy, moi ludzie, co to za suka plugawa! Słyszeliście kiedy co podobnego? A bodajeś z piekła nie wyszła, djablico... Przyszła ku mnie lizula, faryzeuszka i... pożyczcież mi, mamusiu, pożyczcież mi mamusiu!... A... żebym była pierwej skonała, zanimem sie takiej suki doczekała. O Boże... Boże... o Boże!...

Chwyciła się za głowę i załkała spazmatycznie. Stała przy łóżku i trzęsła się, jęcząc. Następnie rzuciła laskę i objąwszy chorą za nogi, błagała:

— Córko, zlituj sie nademną i nad sobą. Nie gub dusze, na rany Chrystusowe cie zaklinam! Jagnieś, dziecko moje... Już mi nie dawaj tych korali, ino sie przyznaj przed ludźmi, wyspowiadaj... Jagnieś!

Chora trzęsła się i zaciskała zęby coraz silniej.

— Mamusiu, przecieście mi je sami dali...

Stara zatoczyła się, jakby popchnięta silnie i zaczęła wyrywać sobie włosy.

— Oj, doczekałam sie dziecka, doczekała!... Oj, doczekałam sie dziecka!...

Płacząc rzewnie, wywlokła się z chałupy.

Płacz jej długo słychać było w izbie. Kobiety słuchały przerażone i wycierały oczy. Raptem Jasiek Anioł zerwał się z ławy i skoczył do żony.

— Słuchaj, ty... wzięłaś korale?

— Nie... Jasiu, nie, nie...

— Kłamiesz!

— Nie, nie... Jaasiu!

— Wzięłaś, czy ci je dała? Gadaj do krośset, bo...

Chora ostatnim wysiłkiem osunęła się z pościeli i upadła chłopu do nóg. Poduszka, szarpnięta ruchem, spadła na ziemię, a z nią razem grube, czerwone korale, które, zaczepiwszy się o krawędź łóżka, przerwały własnym ciężarem jedwabną nić i posypały się na forzty. Aniołowa, czołgając się u kolan chłopa, obejmowała go błagalnie i całowała gorąco po rękach.

— Nie wzięłam, nie wzięłam — jęczała.

— Przysięgnij!

— Jaasiu!!

— Przysięgnij!!!

Chwycił ją za rękę i ciągnął do góry. W tej chwili wyprężyła się, rozłożyła ręce i z głuchym łoskotem obaliła się na podłogę. Członki jej, prawie sine, drgnęły kilka razy i po chwili zastygły nieruchomo... Kobiety z wrzaskiem rzuciły się na ciało.

Po podłodze, dookoła Aniołowej, toczyły się krągłe, czerwone, niby młode wiśnie — korale.

JAN ZAHRADNIK

Zabójca.

Zabiję dziś sztyletem kunsztownej roboty
Szaleńca, co mię nocą z zapomnienia budzi
Przeto ma być mój sztylet cenny szczerozłoty.
I oto będę później najszczęśliwszy z ludzi.

Zabiję dziś szaleńca, co mi spokój mąci.
Pchnięcie mu zadam ciche, miękkie niezawodne,
By legł, jak kielich kwiatu, gdy go wicher trąci
W odmęty fal zielone, milczące i chłodne.

A trupa zamknę szczelnie we wytwornej trumnie,
W zdobiony klejnotami szaty go ustroję —
Aby mu było jaśniej i piękniej niż u mnie...
By zmartwych nie powstało biedne serce moje.

PAUL VERLAINE

„Un grand sommeil noir"

Oto przytoczył mnie
sen ciężki — szary.
Legnijcie zatem w śnie
chęci — zamiary!

Ach — smutno wyznać to:
w oczach się kręci —
I wszystko: dobro, zło,
zgasło w pamięci!

Kołyską mi się zdam
w piwnicznej niszy
huśtaną tam i sam —
Ach — ciszy, ciszy!

Przełożył *Kazimierz Rychłowski.*

HUMOR

W SZKOLE

Nauczyciel zadaje dzieciom pytanie z rachunków: jeżeli jedna gęś kosztuje 1.500 Mk — ile kosztuje 12 gęsi?

Dzieci milczą. — W tem wyrywa się Lejbuś i wywija gwałtowie palcami.

Widzicie dzieci — mówi nauczyciel — Lejbuś siedzi w oślej ławce, a wie. No, mów.

Lejbuś: Gdzie pan profesor kupuje tak tanio gęsie?

* * *

Inspektor przychodzi na wizytację na godzinę rachunków i zapytuje chłopca ile jest 1 + 1.

Chłopak nie wie. — Stojąca za inspektorem nauczycielka, chcąc mu pomóc, pokazuje dwa palce.

Prosę pana inspektora — woła drugi chłopak — pani psorka chce na stronę.

* * *

SHERLOK HOLMES W NIEBIE

Sherlok Holmes jak wiadomo, umarł i dostał się do nieba. Chwała Bogu, woła rozradowany św. Piotr, żeś tu przyszedł, bo właśnie mam dla ciebie robotę. Oto gdzieś nam się zapodział Adam i już od trzech miesięcy nie możemy go znaleść, może byś go nam wyszukał.

Za chwilę Sherlok Holmes prowadzi zabłąkanego Adama.

Jak go poznałeś, pyta zdziwiony św. Piotr, wszak go nigdy w życiu nie widziałeś?

Bardzo łatwo, odpowiada Holmes, Adam jako pierwszy człowiek, nie posiada pępka.

* * *

NASZE DZIECI

— Proszę księdza, woła mały chłopak, niech ksiądz będzie łaskaw zadzwonić do tej bramy, bo ja dostać nie mogę.

— I owszem moje dziecko, powiada ksiądz, pociskając dzwonek.

— A teraz uciekajmy, woła lampart, bo stróżowa wyleci a ona zaraz bije.

W SZKOLE

Nauczyciel do uczni: wielokrotnie już pouczałem was, że nie należy mówić „Większa połowa“ lub „Mniejsza połowa“ — połowa nie może być większą ani mniejszą, bo nie była by połową. Niedola tkwi w tem, że gdy mówię większa połowa z was nie uważa.

POWSZECHNY
BANK KREDYTOWY

Spółka Akcyjna

BANK DEWIZOWY

ZAŁOŻONY W R. 19[illegible].

ZAKŁAD GŁÓWNY

WE LWOWIE, ULICA JAGIELLOŃSKA [illegible]

TEL. NR. 182, 770. TEL. NR. 182, 770.

ODDZIAŁY:

W Krakowie, Rynek Główny 35. Tel. Nr. 2160
W Drohobyczu, ul. Stryjska [illegible] Tel. Nr. 78
W Borysławiu, ul. Pańska. Tel. Nr. 289

Korespondenci we wszystkich miejscowościach Polski oraz ważniejszych miastach zagranicy.

Powszechny Bank Kredytowy S. A. wykonywa szybko i korzystnie zlecenia przekazowe w kraju i zagranicą, finansuje przedsiębiorstwa przemysłowe i handlowe i t. p. oraz załatwia wszystkie czynności w zakres bankowości wchodzące.